

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

درباره ترجمه بر آن است تا وسیله‌ای باشد برای

- آشنایی با رشته‌های دانشگاهی ترجمه و حوزه‌های تحقیق و پژوهش در ترجمه
- تعامل بهتر و بیشتر با استادان رشته‌های ترجمه
- انعکاس مقالات، یافته‌ها و دیدگاه‌های علمی استادان، دانشجویان و علاقه‌مندان رشته‌های مرتبط با ترجمه در حوزه مطالعات ترجمه
- اطلاع‌رسانی در زمینه مسائل مربوط به ترجمه: کتاب‌ها، نشریه‌ها، پایان‌نامه‌ها و ...

هزینه چاپ و تکثیر این شماره از نشریه از محل یارانه دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات به نشریات دانشجویی تأمین شده است. از همکاری، همیاری و پشتگرمی جناب آقای دکتر خلیل علی‌محمدزاده معاون محترم فرهنگی این دانشگاه و جناب آقای دکتر بیرجندی ریاست محترم دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی سپاسگزاری می‌شود.

- درباره ترجمه کلیه نظرات و پیشنهادهای شما را درباره خود به دیده منت می‌پذیرد و آماده انعکاس دیدگاهها و مقالات علاقه‌مندان به ترجمه و حوزه‌های مرتبط با ترجمه و زبان است.
- شیوه خط به‌کاررفته در این نشریه براساس آخرین ویرایش کتاب دستور خط فارسی مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی است.
- خواهشمند است در صورت دسترسی به هرگونه خبر قابل توجه مرتبط با ترجمه، آن را جهت انعکاس در نشریه یا تهیه خبر تکمیلی برای ما ارسال کنید. از طریق نشانی پستی، نشانی پست الکترونیکی یا تلفن با ما در ارتباط باشید.
- نظرات مطرح شده در نوشته‌ها و مقالات لزوماً نظر درباره ترجمه نیست.
- نقل مطالب درباره ترجمه با ذکر مأخذ مانعی ندارد.

درباره ترجمه

فصلنامه علمی، فرهنگی، خبری

(در حال حاضر هر شش ماه یکبار منتشر می‌شود.)

سال چهارم، شماره ششم
بهار و تابستان ۱۳۸۸

صاحب امتیاز: بهروز کروی

مدیر مسئول: علی معتمدی

سر دبیر: سید حسین حیدریان

با همکاری: سلما رضوانجو

طراح جلد: سید مجید مطهری

وبگاه معاونت فرهنگی دانشگاه (جهت دریافت نسخه pdf نشریه):

www.vccans.ir

وب‌نوشت نشریه: about-translation.blogspot.com

پست الکترونیکی: AboutTranslation@gmail.com

نشانی: تهران، صندوق پستی ۴۶۳-۱۹۵۷۵

تلفن همراه ارتباط با نشریه: ۰۹۳۵ - ۴۹۳۵ ۲۶۹

تلفن دریافت حضوری نشریه: ۶۶۴۹۸۹۹۸ (انتشارات دانش پژوهان جوان)

فهرست

	یادداشت	◆
	مصاحبه با استادان ترجمه	◆
۳	این شماره: رضا ناظمیان
<hr/>		
	مقالات	◆
	تحلیل سیاق کلام	◆
۷	روشی برای ارزشیابی کیفیت ترجمه
۲۰	بحثی درباره ترجمه قرآن مجید و امکان آن
۲۷	ابزار الکترونیکی ترجمه
<hr/>		
۳۶	نکته‌ها و ناگفته‌های ترجمه
۴۱	آشنایی با اندیشمندان ترجمه
۴۶	مصاحبه
	حسین ملانظر، بهاء‌الدین خرمشاهی
<hr/>		
	نشریه‌ها و خبرها	◆
۵۲	مؤسسه خانه کتاب
۵۳	فهرست معادل‌های اصطلاحات مطالعات ترجمه
	پایان نامه‌های کارشناسی ارشد	◆
۵۹	این شماره: دانشگاه تربیت معلم

از استادان بزرگوار این رشته، خانم دکتر فرزانه فرحزاد، آقای دکتر غلامرضا تجویدی، آقای دکتر حسین ملانظر، آقای دکتر کامبیز محمودزاده و آقای حسن هاشمی میناباد به دلیل پشتگرمیها و راهنماییهای ارزنده‌شان در انتشار این مجله قدردانی می‌شود.

✽ ✽ ✽ ✽

از سروران عزیز که نامشان در زیر می‌آید و در تهیه و تنظیم مطالب این شماره با ما همراه بوده‌اند سپاسگزاری می‌شود: آقای رامین جعفری (کارشناس ارشد مترجمی زبان انگلیسی، دانشگاه علامه طباطبایی) و خانم‌ها فرح مدنی و محبوبه دهقانی (کارشناسان ارشد مترجمی زبان انگلیسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات). این نشریه همچنین مراتب امتنان خود را از آقایان علی واشقانی فراهانی و علی اکبر عابدیان به دلیل همکاری و ارائه نظرات سودمند اعلام می‌دارد.

مصاحبه با استادان ترجمه

این شماره: دکتر رضا ناظمیان

علی معتمدی^۱

وقتی از دانشجویان زبان عربی دانشگاه علامه از ترجمه و کلاسهای ترجمه پرسیده می‌شد، آنها از استاد ناظمیان یاد کرده و ایشان را معرفی می‌کردند. دکتر ناظمیان به سبب مطالعات و تحقیقاتی که در زمینه ترجمه داشته‌اند، به عنوان آشنا و متخصص این رشته شناخته می‌شوند. دکتر رضا ناظمیان متولد ۱۳۴۱، مدرک کارشناسی خود را از دانشگاه علامه، ارشد را از دانشگاه تهران و در نهایت،

مدرک دکترای خود را از دانشگاه علامه گرفته‌اند و از ۱۳۷۰ تاکنون عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبایی هستند. کارنامه استاد در هر دو رشته ترجمه و ادبیات عرب بسیار پر بار بوده که در اینجا به عناوین و موضوعات برخی از آنها اشاره می‌شود:

کتاب‌ها: روش‌هایی برای ترجمه از عربی به فارسی، سمت، ۱۳۸۰

فن ترجمه (عربی به فارسی)، پیام نور، ۱۳۸۶

متون نظم و نثر معاصر، پیام نور، ۱۳۸۷

الترجمة و مناهجها التطبيقية، مصر، ۲۰۰۴

جریانات تاریخ سیاسی عراق، ۱۳۸۰

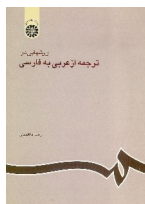
طرح‌های پژوهشی: عوامل برون‌متنی در ترجمه از عربی به فارسی

نمادگرایی در شعر شاعران عرب دهه‌های پنجاه و شصت میلادی

فرهنگ امثال و تعابیر و کنایات در عربی و فارسی

بررسی تطبیقی شاعران پیشگام شعر نو در فارسی و عربی (در دست اجرا)

وقتی از استاد تقاضای مصاحبه شد، ایشان با روی باز پذیرفتند و با صبر و شکیبایی به سؤالات ما پاسخ دادند.

آقای دکتر از رشته عربی و واحدهای ترجمه در دوره کارشناسی بگوئید.

البته رشته‌ای که ما در دانشگاه علامه تدریس می‌کنیم زبان و ادبیات عرب است که دانشجویان در مقطع کارشناسی هفت واحد ترجمه می‌گذرانند. رشته مترجمی عربی در مقطع کارشناسی هم داریم که دیگر دانشگاه‌های تهران پذیرش دانشجوی دارد. در مقطع کارشناسی ارشد هم دانشگاه تهران پذیرش دارد. البته قرار است از مهر ۱۳۸۸ در دانشگاه علامه طباطبایی نیز برای مقطع کارشناسی رشته ترجمه دانشجوی بپذیریم. در رشته مترجمی عربی در مقطع کارشناسی بر دروس صرف و نحو تأکید کمتری می‌شود و بیشتر به ترجمه متون مختلف داستانی، حقوقی، اقتصادی و نقد ترجمه توجه می‌شود. البته بخش مهمی از این دروس مهارت در زمینه تعریب و انشاءنویسی به زبان عربی است. قرار است از سال آینده هم دکترای این رشته را دایر شود.

از مقطع کارشناسی ارشد گفتید. بفرمایید که دانشجویان ادبیات عرب چقدر به انتخاب موضوع ترجمه برای پایان‌نامه‌های خود گرایش دارند؟

معمولاً پایان‌نامه‌های دانشجویان ادبیات عربی در زمینه ترجمه کمتر است و اگر موضوعی در این زمینه باشد درباره تئوری ترجمه و فن ترجمه و نهضت ترجمه در قرن‌های گذشته است. اما در رشته ارشد مترجمی پایان‌نامه‌ها معمولاً بررسی ترجمه رمان‌ها و دیوان‌های اشعار شاعران معاصر عربی همراه با نقد و تحلیل آنهاست. مثلاً دانشجویی که موضوع پایان‌نامه خود را ترجمه رمان انتخاب می‌کند، با کمک و راهنمایی استاد، یکی از رمان‌های معروف برگزیده می‌شود و دانشجوی به ترجمه آن می‌پردازد. در جلسه دفاع نیز به شیوه ترجمه و نقد و بررسی آن پرداخته می‌شود. این باعث ترجمه ادبیات داستانی و ادبیات منظوم به فارسی می‌شود و گنجینه ادب معاصر عرب به ایرانیان معرفی می‌شود. در واقع در گذشته کار ترجمه دیوان و رمان به صورت خودجوش بود و براساس سلیقه مترجم نه چندان حرفه‌ای صورت می‌گرفت. اما اکنون انتقال ادبیات معاصر عرب به زبان فارسی و نیز انتقال ادبیات داستانی و منظوم فارسی به عربی از طریق پایان‌نامه‌ها به صورت هدفمند و زیر نظر استاد فن صورت می‌گیرد و این موضوع می‌تواند نویدبخش ارتباط فرهنگی بین دو زبان و فرهنگ باشد.

مطالعات ترجمه چه جایگاهی در رشته مترجمی زبان عربی دارد؟

معمولاً در عربی تاکنون اگر ترجمه‌ای صورت گرفته بر اساس تجربیات شخصی بوده و ما کتاب‌هایی در زمینه فن ترجمه و مطالعات ترجمه نداشته‌ایم؛ همین‌ها هم بسیار ساده و ابتدایی بوده‌اند. اما در چند سال اخیر چند کتاب در این زمینه تألیف شده که جزو کتاب‌های درسی قرار گرفته و می‌تواند راه‌گشای دانشجویان در کار ترجمه باشد. برخی از این کتاب‌ها از این قرار است: «فن ترجمه» از آقای یحیی معروف، «روش‌هایی برای ترجمه» و «فن ترجمه» از بنده، و کتاب «درآمدی بر آیین ترجمه» از آقایان دکتر فاتحی‌نژاد و دکتر فرزانه. در زبان عربی دانستن نحو تأثیر زیادی در فهم معنا از متن دارد. به عنوان مثال، حروف اضافه در زبان عربی هر کدام چند معنای مشهور و غیرمشهور دارند و اگر مترجم این معانی را نداند ممکن است در درک معنا از متن دچار اشتباه شود. یا آنکه باب‌های ثلاثی مزید هر کدام دارای معانی مختلفی هستند و مترجم باید با معانی این باب‌ها آشنایی داشته باشد تا بتواند هنگام معادل‌یابی حدود معنا را بشناسد. بنابراین، بخشی از کتاب‌هایی که در زمینه فن ترجمه نوشته می‌شوند به شرح این موضوعات می‌پردازند، که این موضوعات جزئی از مطالعات ترجمه به شمار می‌آیند.

معمولاً پایان‌نامه‌های دانشجویان ادبیات عربی در زمینه ترجمه کمتر است و اگر موضوعی در این زمینه باشد درباره تئوری ترجمه و فن ترجمه و نهضت ترجمه در قرن‌های گذشته است. اما در رشته ارشد مترجمی پایان‌نامه‌ها معمولاً بررسی ترجمه رمان‌ها و دیوان‌های اشعار شاعران معاصر عربی همراه با نقد و تحلیل آنهاست.

اجازه بدهید پرسش‌م را این‌جوری مطرح کنم: آیا در دروس ترجمه در رشته عربی به مطالعات ترجمه نیز اهمیتی داده می‌شود یا خیر؟

با توجه به اینکه اولاً در رشته عربی کتاب‌های چندانی در زمینه مطالعات ترجمه تألیف نشده است و اساتید متخصص در این زمینه زیاد نیستند، و ثانیاً دانشجویان به دلیل تقاضای بازار کار، به کار عملی ترجمه علاقه بیشتری نشان می‌دهند، تدریس دروس ترجمه بیشتر عملی بوده و بر پایه افزایش مهارت دانشجویان صورت می‌گیرد. و حتی در دروسی مانند فن ترجمه که باید بیشتر مباحث مطالعات ترجمه مد نظر قرار گیرد، کار ترجمه متون و افزایش مهارت در زمینه درک معنا از متن و انتقال آن به زبان فارسی، در درجه اول اهمیت قرار دارد. البته باید اضافه کرد ضعف منابع فارسی در این زمینه نیز مزید بر علت است و استادانی که بخواهند در این زمینه تخصص بیشتری پیدا کنند با کمبود منابع فارسی و عربی روبرو هستند.

در رشته مترجمی زبان عربی چقدر به مسائل زبان‌شناسی پرداخته می‌شود؟

در زمینه مطالعات زبان‌شناسی و رابطه آن با ترجمه، در رشته عربی متأسفانه باید بگویم که چندان فعالیتی صورت نگرفته و نمی‌گیرد. البته کتاب‌هایی در این زمینه نوشته‌اند، اما در واحدهای درسی و کلاس‌های دانشگاهی به این موضوع نمی‌پردازیم. مگر آنکه در درسی به نام فقه‌اللغه استادی که خودش در این زمینه متخصص باشد و به موضوع زبان‌شناسی و رابطه آن با ترجمه علاقه‌ای داشته باشد، این مسائل را مطرح کند. وگرنه این موضوع از مسائل مطرح در رشته عربی نیست. البته باید گفت اخیراً در پایان‌نامه‌های دوره ارشد و دکترا به موضوعاتی از این دست پرداخته می‌شود، که البته منابع مورد استفاده در این پایان‌نامه‌ها بیشتر منابع غیرعربی است.

امانت‌داری در ترجمه را چگونه تعریف می‌کنید؟

ما در کلاس‌های تدریس ترجمه معمولاً ترجمه را طبق تعریف پیتر نیومارک به دو بخش معنایی و ارتباطی تقسیم می‌کنیم. برای ترجمه متون توصیفی یا عناصر توصیفی سایر متن‌ها (حقوقی و ...) که در آنها کلمه اهمیت به سزایی دارد و حتماً باید ترجمه شود، از ترجمه معنایی استفاده می‌کنیم. به عبارتی دیگر در ترجمه معنایی کلمه اهمیت ذاتی دارد و حتماً باید ترجمه شود و نمی‌توان آن کلمه را در مجموع جمله دید و احیاناً حذف کرد. اما برای ترجمه متون دیگر که بیشتر اطلاعاتی هستند از ترجمه ارتباطی استفاده می‌کنیم. در ترجمه ارتباطی کلمه اهمیت ذاتی ندارد و ما آن را در قالب جمله می‌بینیم و هدف ما آن است که مفهوم کل جمله را به خواننده به طبیعی‌ترین وجه انتقال دهیم. حال ممکن است در این میان به برخی از کلمات اصلاً توجه نشود. البته یک متن را نمی‌توان فقط به شیوه ارتباطی یا معنایی ترجمه کرد، بلکه در بعضی از جمله‌ها اقتضا می‌کند شیوه ارتباطی را در پیش بگیریم و در برخی جمله‌ها که حالت توصیفی دارند، شیوه معنایی را. مسئله مهمی که در این زمینه پیش می‌آید بحث آرایه‌های بلاغی است. و اینکه اگر شاعری یا نویسنده‌ای موضوعی را به چیزی تشبیه کرده است، آیا باید عین تشبیه را انتقال دهیم یا اینکه مفهوم مورد نظر نویسنده را ذکر کنیم. در چنین شرایطی ملاک ما در ترجمه ارتباطی این است که اگر آن تشبیه یا استعاره در زبان مقصد شناخته شده باشد، آن را منعکس می‌کنیم. اما اگر نامأنوس باشد مفهوم آن را انعکاس می‌دهیم. ولی در ترجمه معنایی حتماً باید آرایه‌های بلاغی را همان‌طور که هستند انتقال داد. به نظر من بحث امانت در ترجمه موضوع سیال است و ممکن است بعضی وقت‌ها با ترجمه کلمه منتقل شود و بعضی وقت‌ها با انتقال مفهوم جمله.

میزان علاقه‌مندی دانشجویان به ترجمه و رشته ترجمه چقدر است؟

معمولاً دانشجویان رشته عربی بیشتر به ترجمه علاقه‌مند هستند. اما زمینه جذب همه آنها در ترجمه وجود ندارد. یعنی هنوز تقاضا برای ترجمه عربی در کشور چندان افزایش نیافته است. از این رو برخی از این تعداد مجبور می‌شوند به تدریس در آموزش و پرورش یا زمینه‌های دیگر روی بیاورند. اما دانشجویان گرایش مترجمی کارشناسی ارشد معمولاً جذب سازمان‌هایی نظیر صدا و سیما، خبرگزاری‌ها، روزنامه‌ها، مجلات و دارالترجمه‌ها می‌شوند و در زمینه ترجمه فعالیت می‌کنند. ما تا آنجا که می‌توانیم به ترجمه ایجاد علاقه می‌کنیم. به نظر من این بستگی به روحیات استاد و علاقه‌ای است که خود وی نسبت به ترجمه دارد.

برای علاقه‌مندان و دانش‌آموختگان زبان عربی که می‌خواهند پای در وادی ترجمه بگذارند، چه توصیه‌هایی دارید؟

دانش‌آموختگان رشته ترجمه در زبان عربی برای تسلط بیشتر و جذب شدن در بازار کار، باید اولاً در کار ترجمه متون مورد نظر خود ممارست بیشتری داشته باشند و مثلاً کسی که می‌خواهد در صدا و سیما مشغول به کار شود، بیشتر باید به ترجمه متون سیاسی و فرهنگی بپردازد. اما کسی که قصد دارد در دارالترجمه فعالیت کند، باید بیشتر به ترجمه متون حقوقی و اجتماعی بپردازد. ثانیاً با مقابله ترجمه مترجمان معروف، ریزه‌کاری‌ها و دقت‌های مترجمان را تحلیل کرده و فرا گیرد. به این ترتیب، مهارت لازم برای ورود به بازار کار فراهم می‌شد. البته مطالعه کتاب‌های مختلف در زبان مبدأ و مقصد را نیز باید مد نظر قرار دهد.

در ایران متأسفانه ترجمه عربی چندان دانشگاهی نبوده و نیست. یعنی عرب-هایی که در دوره‌های مختلف و به دلایل مختلف به ایران آمده‌اند بدون آنکه تخصصی در زمینه ترجمه داشته باشند یعنی به صرف دانستن زبان، به کار ترجمه اشتغال داشته و دارند. و این کار را برای دانش‌آموختگان رشته عربی سخت می‌کند.

قشر مترجمان زبان عربی کشور را چه کسانی تشکیل می‌دهند؟

در ایران متأسفانه ترجمه عربی چندان دانشگاهی نبوده و نیست. یعنی عرب‌هایی که در دوره‌های مختلف و به دلایل مختلف به ایران آمده‌اند بدون آنکه تخصصی در زمینه ترجمه داشته باشند یعنی به صرف دانستن زبان، به کار ترجمه اشتغال داشته و دارند. و این کار را برای دانش‌آموختگان رشته عربی سخت می‌کند. البته در چند سال اخیر با تربیت مترجمان در رشته زبان عربی تعدادی از پست‌های ترجمه در سازمان مذکور در اختیار دانش‌آموختگان ما قرار گرفته است ولی هنوز تا شرایط ایده‌آل فاصله زیادی داریم. مشکل دیگری که در این زمینه داریم مشکل تعریف است. متأسفانه واحدهای درسی و شرایط تحصیلی اجازه نمی‌دهد که دانشجویان در زمینه فارسی به عربی تسلط پیدا کنند و بتوانند میراث عظیم و ارزشمند فارسی را به فرهنگ عربی منتقل کنند. بنابراین، باز هم در این زمینه چشم ما به دست مترجمانی است که بطور سلیقه‌ای و خودجوش به این سمت روی آورده‌اند و بخشی از ادبیات کهن و معاصر ما را به عربی ترجمه کرده‌اند.

وضعیت فرهنگ‌واژه‌های موجود در رشته عربی چگونه است؟

ما در زمینه فرهنگ لغت عربی - فارسی و فارسی - عربی نسبتاً غنی هستیم و فرهنگ‌های متعددی در این زمینه وجود دارد. اما متأسفانه فرهنگ اصطلاحات در زمینه علوم مختلف (اقتصادی، حقوقی، پزشکی و...) نداریم و باید اربابان فن در این باره چاره‌ای بیندیشند و مؤسسه‌ها و دست‌اندرکاران برای تهیه فرهنگ اصطلاحات برنامه‌ریزی داشته باشند.

تحلیل سیاق کلام :

روشی برای ارزشیابی کیفیت ترجمه

برگرفته از مقاله‌ای با عنوان:

Register Analysis as a Tool for translation Quality Assessment

اثر: لویی زکوان^۱ - استادیار گروه زبان انگلیسی، دانشگاه پانسان، چین
ترجمه، تلخیص و تألیف: روح الله عطایی^۲

کارشناس ارشد مطالعات ترجمه، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده زبان‌های خارجی واحد تهران مرکزی

چکیده

از سال ۱۹۹۰ به بعد مقوله سیاق کلام با استقبال عمومی نظریه‌پردازان مطالعات ترجمه مواجه شد. تحلیل سیاق کلام ریشه در آراء هلیدی و همکاران استرالیایی او دارد. مبنای دستور زبان هلیدی مفهوم مهم نقش است. از نظر ایشان زبان سه فرانش عمده دارد که عبارتند از اندیشگانی، بینا فردی و متنی. از آنجایی که عمل ترجمه در بافتار موقعیتی و اجتماعی رخ می‌دهد هلیدی با استفاده از سه متغیر سیاق کلام تحت عناوین موضوع سخن، عاملان سخن و شیوه بیان سعی دارد تا ترجمه و خاصه زبان را به بافت اجتماعی پیوند زند. نظریه‌پردازان مطالعات ترجمه با پی بردن به ماهیت اجتماعی و فرهنگی این مدل سعی دارند تا از آن در حل مشکلات فرآیند ترجمه و به خصوص ارزشیابی کیفیت ترجمه مدد گیرند. به همین دلیل زبانشناسی نقش‌گرای هلیدی و بخصوص نظریه سیاق کلام وی راهکاری مفید در ارزشیابی و حتی آموزش فرآیند ترجمه است.

واژه‌های کلیدی: سیاق کلام، فرانش اندیشگانی، فرانش بینافردی، فرانش متنی، موضوع سخن، عاملان سخن، شیوه بیان، مطالعات ترجمه.

۱- مقدمه

سیاق کلام (register) یا بافتار موقعیتی به مجموعه‌ای از معانی و الگوهای معنایی اطلاق می‌شود که نوعاً تحت شرایط خاصی استنباط شده و معمولاً همراه با واژگان و قواعد دستوری منحصر به آن موقعیت درک می‌شوند (هلیدی، ۲۳: ۱۹۷۸). سیاق کلام معمولاً بر متغیرهایی مانند موضوع سخن (field)، عاملان سخن (tenor) و شیوه بیان (mode) تأکید دارد و پدیده انتزاعی مفیدی است که شکل‌های مختلف زبان را به بافتار اجتماعی پیوند

¹ Liu Zequan

² fairydav62@gmail.Com

می‌زند. از این رو تحلیل سیاق متون زبانشناختی - که ما را قادر می‌سازد نحوه کاربرد زبان در رسیدن به معنا را دریابیم، با استقبال فراوانی در تحلیل انتقادی گفتمان (critical discourse analysis) و مطالعات ترجمه رو به رو شده است. اما متأسفانه این استقبال تنها از سال ۱۹۹۰ به بعد بیشتر شد و آراء و نظرات گوناگونی را با خود همراه کرد. تا قبل از آن بیشتر تمرکز مطالعات ترجمه بر مسائلی مانند وفاداری (faithfulness)، ارتباط پذیری (communicability) و دقت (elegance) ترجمه بود. این جستار درآمدی است بر تحلیل سیاق کلام براساس مدل هلیدی و استفاده از آن در تحلیل متنی به منظور ارزشیابی کیفیت ترجمه. بدین منظور در ابتدا نظریه سیاق کلام توضیح داده می‌شود و سپس به کاربرد آن در مطالعات ترجمه مورد بررسی قرار خواهد گرفت. اما قبل از آن به دلیل اهمیت مفهوم تعادل (equivalence) در ترجمه و ارزشیابی کیفیت ترجمه به توضیح این مقوله می‌پردازم.

۲- تعادل به مثابه معیار

حوزه ارزشیابی کیفیت ترجمه به‌طور آکادمیک به حوزه‌ای اطلاق می‌شود که یک نویسنده حرفه‌ای یعنی مصحح یا ویراستار یک ترجمه حرفه‌ای نکاتی را به یک خواننده حرفه‌ای مانند مترجم نیمه‌حرفه‌ای گوشزد می‌کند (ماندی، ۲۰۰۱: ۳۰). به هر حال نقطه ثقل تمامی بحث‌ها پیرامون مطالعات ترجمه، پرسش درباره معیار مناسب برای ارزشیابی کیفیت ترجمه است. حتی از زمان جدال بین ترجمه تحت اللفظی و آزاد تاریخ ترجمه نگاهی متفاوت به اصل تعادل داشته است به گونه‌ای که مطابق با زبان و نوع خاص ارتباط، مفهوم آن تغییر کرده است (بسنیت، ۱۹۹۱: ۴۲). با اینکه یکی از مشکل‌ترین پرسش‌های مطالعات ترجمه درباره چیستی ترجمه خوب است اما نباید از چرایی یک ترجمه خوب هم غافل شد (هلیدی، ۲۰۰۱: ۱۴). تمامی نظریه‌پردازان حوزه مطالعات ترجمه سعی داشته‌اند به این سؤال از لحاظ نظری و انتقادی پاسخ دهند (هوس، ۱۲۷: ۲۰۰۱) و آراء گوناگونی را از نقطه نظرهای تعادل پویا و صوری (نایدا، ۱۹۶۴) و تعادل متنی و تطابق صوری (کتفورد، ۱۹۶۵) ارائه داده‌اند.

این نقطه نظرات دوگانه علی‌رغم تفاوت‌شان در جهت‌گیری اصلی (نایدا، ۱۵۹: ۱۹۶۴) در مورد مفهوم کلیدی معادل‌یابی اتفاق نظر دارند (هلیدی، ۱۵: ۲۰۰۱). در مباحث پیرامون معیار ارزشیابی ترجمه نظریه‌پردازان انگلیسی بیشتر بر مفهوم تعادل تأکید داشته‌اند و این موضوع هنوز هم در میان آنها چالش‌برانگیز است (کینی، ۷۷: ۱۹۹۸). طبق نظر کِلر (۱۹۷: ۱۹۹۵) این مفهوم تنها به معنای ارتباطی خاص است که می‌توان آن را به عنوان رابطه‌ای ترجمه‌گون بین دو متن مبدأ و متن مقصد در نظر گرفت. در این میان یاکوبسن برای اولین بار به موضوع تعادل در ترجمه پرداخت (ماندی، ۳۷: ۲۰۰۱). در پیرو مباحث مطرح شده از سوی سوسور در مورد دال (signifier) و مدلول (signified) یاکوبسن تنها مشکل زبان و نقطه تمرکز اصلی علم زبانشناسی را اصل تعادل می‌دانست که در حال حاضر از دیدگاه‌های زبانشناختی و نشانه‌شناختی (semiotics) تعریف می‌شود (ماندی، ۳۷: ۲۰۰۱).

طبق نظر یاکوبسن پیام متن مبدأ و مقصد یکسان نیستند زیرا به دو نظام رمزگذاری زبانی متفاوت متعلقند که واقعیت را به گونه‌ای مختلف ابراز می‌کنند (یاکوبسن، ۱۱۴: ۲۰۰۰). او به طور اخص به این نکته می‌پرداخت که در ترجمه درون‌زبانی «intralingual» تعادل کاملی از طریق ترادف به وجود نخواهد آمد زیرا در این نوع ترجمه که خود سطحی از ترجمه برون‌زبانی است معمولاً تعادل کاملی بین واحدهای معنایی دو زبان وجود ندارد و این اصل به دلیل آن است که زبان‌ها اساساً در آنچه که باید انتقال دهند متفاوتند و نه آنچه که بتوانند (ص ۱۱۶)

از این زمان موضوع تعادل در ترجمه همواره در میان نظریه‌پردازان مطالعات ترجمه مورد بحث بوده است. به‌خصوص از دهه هفتاد به بعد تفاوت‌های فاحشی در پرداختن به این موضوع مشاهده شد (ماندی، ۳۷: ۲۰۰۱) برخی از نظریه‌پردازان، ترجمه را بر حسب تعادل تعریف می‌کنند (کتفورد، ۱۹۶۵؛ نایدا و یتیر، ۱۹۶۹؛ توری، ۱۹۸۰؛ پیم، ۱۹۹۵، ۱۹۹۶؛ و کِلر، ۱۹۹۵) در حالی که دیگر اندیشمندان مفهوم نظری معادل را رد کرده و معتقدند که این مفهوم نامرتبط است و باعث ضرر مطالعات ترجمه بوده است (اسنل - هورنی، ۱۹۸۸؛ گنتزلر، ۱۹۹۳). با این حال برخی دیگر از نظریه‌پردازان حد وسط را گرفته و از مفهوم معادل به منظور فهم بهتر مطالعات ترجمه استفاده

می‌کنند زیرا بیشتر مترجمان طبق عادت به این موضوع پرداخته‌اند و خود می‌دانند که هیچ اساس علمی ندارد (کنی، ۷۷: ۱۹۹۸) با اینکه مقوله تعادل به قول نورد ایستا و نتیجه‌محور است و سعی در توصیف ارزش ارتباطی مساوی بین دو متن یا کلمات، عبارات، جملات، ساختارهای نحوی و غیره را دارد اما هنوز هم به آن به عنوان شرط اساسی ترجمه و مانعی در راه پیشرفت مطالعات ترجمه و حتی روشی مفید برای شرح ترجمه نگاه می‌شود (کنی، ۷۷: ۱۹۹۸). این اصل به خوبی بیانگر آن است که چرا معیار معادل فارسی تعادل و روش‌های دستیابی به آن هنوز هم در زبان روزمره ترجمه کاربرد دارد و حتی از آن در تحلیل سیاق کلام به منظور ارزشیابی کیفیت ترجمه استفاده می‌شود (فاست ۶۵: ۱۹۹۷).

۳- نظریه سیاق کلام

در رویکرد نقش‌گرای هلیدی به زبان، تحلیل‌گران تنها به چیستی و معنای زبان علاقه‌مند نیستند، بلکه به مسائلی مانند چرایی و چگونگی زبان می‌پردازند (لکی - تری ۲۶: ۱۹۹۳). تأکید هلیدی بر تحلیل و تفسیر متن در بافتاری است که در آن رخ می‌دهد. پرسش اصلی از دید او این است که کدام یک از عوامل محیطی بر انتخاب عوامل زبانی تأثیر می‌گذارند؟ (هلیدی، ۳۲: ۱۹۷۸). منظور از بافتار (context) در اینجا بافتار موقعیتی یا فرهنگی است که با وارد شدن به متن بر واژگان و ساختارها و از طریق متغیرهای سیاق کلام با عنوان موضوع سخن، عاملان سخن و شیوه بیان تأثیر می‌گذارد. بنابراین بهتر است که در این قسمت به تحلیل سیاق کلام و نحوه کاربرد آن در تحلیل متون ترجمه شده بپردازم.

بدین منظور ابتدا به سیر تاریخی نظریه تحلیل سیاق کلام پرداخته و سپس تعریف هلیدی از سه متغیرسیاق کلام را ارائه می‌دهم.

۱ - ۳ از فرث تا هلیدی

واژه سیاق کلام (register) برای اولین بار در دهه هفتاد رواج پیدا کرد (لکی - تری، ۲۸: ۱۹۹۳). در پیرو استفاده نخستین رید (Reid) از این واژه در سال ۱۹۵۶ و گسترش آن به وسیله اور (Ure) در سال ۱۹۶۰، هلیدی و دیگران (۷۷: ۱۹۶۲) این واژه را به تنوع و براساس نوع استفاده به گونه‌ای تعریف کردند که هر گوینده از میان گزینه‌های مختلف یکی را در ادوار مختلف انتخاب می‌کند. این چار چوب کاربرد - محور (user - oriented) به منظور توصیف موقعیت‌های زبانی و در تقابل با گونه‌های کاربر - محور (user - oriented) با عنوان گویش شخصی قرار داشت (حتیم و میسون، ۳۹: ۱۹۹۳) و هدف آن کشف اصول کلی حاکم بر گونه‌های زبانی در موقعیت‌های مختلف بود به طوری که تشخیص دهیم چه عوامل موقعیتی (Situational factors) بر مشخصه‌های زبانشناختی (linguistic features) تأثیر گذارند (هلیدی، ۳۲: ۱۹۷۸). دو بیوگراند (de Beaugrande) نظر خود را درباره سیاق کلام بدین ترتیب ابراز می‌کند:

مفهوم سیاق کلام در میان دیگر نظریه‌ها و اصول زبانشناختی حضوری مبهم داشته است. زبانشناسانی مانند سوسور، سپییر و بلومفیلد در آثار خود به‌طور جدی به این موضوع نپرداخته‌اند و این عدم کاربرد به این دلیل است که نمی‌توان واژه سیاق کلام را به عنوان یک واحد زبانی انتزاعی در کنار مفاهیمی مانند اسم، فعل، واج و تکواژ تعریف کرد (۷: ۱۹۹۷).

در این میان تنها زبانشناسانی مانند فرث و پایک (Pike) آن هم به دلیل علاقه‌ای که به گفتار و گفتمان داشتند به مسئله سیاق کلام پرداخته‌اند. سیاق کلام در آثار فرث از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. او سیاق کلام را بدین شکل تعریف می‌کند:

موضوع سخن محدود شده‌ای دربارهٔ یک تجربه یا فعالیت که دارای قواعد و واژگان مخصوص به خود است. (۱۹۵۷).

فرث بر روش‌های کاربردی در تحلیل زبانشناختی تأکید دارد و معتقد است که به منظور بررسی آسان این حوزه زبانشناس می‌بایست امور انتزاعی را از کل دنیای زبانشناسی که شامل زبان‌ها و سبک‌های مختلف می‌شود جدا کند (دو بیوگراند، ۸: ۱۹۹۳)

از نگاه فرث علم، فن‌آوری، سیاست، تجارت، صنعت، ورزش و غیره شکل به‌خصوصی از ژانر یعنی نوعی از اثر دارای مؤلف واحد یا نقش گفتاری دارای سبک و آهنگی مخصوص هستند که حوزه‌های گوناگون زبان‌های محدود شده را تشکیل می‌دهند. او همچنین توجه خاصی به مسئله هم‌آیی (collocation) دارد و معتقد است که مطالعهٔ کلمات کلیدی، اساسی و مهم می‌بایست در بافتار مخصوص‌شان صورت گیرد. اما این هلیدی شاگرد فرث بود که به همراه همکاران استرالیایی خود به واژهٔ سیاق کلام موجودیت بخشید (دو بیوگراند، ۹: ۱۹۹۳). طبق نظر هلیدی سیاق کلام عبارتست از مجموعه‌ای از مشخصه‌های معنایی مطابق با موقعیتی خاص که بتوان آن را به ترکیب‌بندی مآخذ معنایی در تعامل با فرهنگ بخصوص یک موقعیت تعریف کرد (هلیدی، ۱۱۱: ۱۹۷۸). طبق این تعریف مفهوم سیاق کلام بسیار سهل و ممتنع می‌نماید و می‌توان از آن به عنوان وسیله‌ای برای تحلیل اصول زبانشناختی تعاملات اجتماعی روزمره از نگاه روش‌شناسی قوم‌نگارانه بهره برد. بنابراین نظریهٔ سیاق کلام سعی دارد اصولی همگانی را برای تعیین، چگونگی و کاربرد زبان و نوشتار براساس نوع موقعیت کشف کند (همان: ۳۲).

به نظر هلیدی مشکل اساسی زبانشناسی متن در نحوهٔ ارتباط دادن مفهوم سیاق کلام به مشخصه‌های متن و در نهایت مقولات انتزاعی موقعیت گفتاری است (همان: ۶۲). انتقاد او از زبانشناسان مربوط به نقش سیاق کلام در تعیین مشخصه‌های زبانی است. او معتقد است که زبانشناس می‌بایست به جای تلاش برای یافتن این حلقهٔ ارتباطی به دنبال عواملی باشد که بر انتخاب نوع زبان تأثیر می‌گذارد (همان).

۲-۳ رویکرد هلیدی

هلیدی معتقد است که به منظور فهم متن می‌بایست به آن به مثابه یک شیء یا کالای تولید شده نگریست که مراحل را برای تبدیل شدن به یک متن طی کرده است. کرس (Kress) به وضوح مسئله متن از نگاه نظریه پردازان نقش‌گرا را شرح داده است:

متون، برخاسته از موقعیت‌های اجتماعی به‌خصوصی هستند که توسط یک یا چند گوینده و نویسنده و با مقاصد و اهداف گوناگون تولید می‌شوند. معانی جایگاه خود را در متن پیدا می‌کنند با این حال خاستگاه آنها در بیرون از متن یعنی موقعیت اجتماعی است (کرس، ۱۸: ۱۹۸۵).

با اینکه تعامل بین متن و بافتار به شکل ارتباط بین زبان و جامعه است اما بافتارهای اجتماعی متشکل از دو سطح انتزاعی ژانر و سیاق کلام هستند که به ترتیب در قالب‌های بافتار فرهنگی و موقعیتی توصیف می‌شوند (اگینز: ۳۲: ۱۹۹۴) و مفاهیمی تخصصی هستند که در خدمت توصیف معنا و نقش انواع متون هستند (اگینز و مارتین، ۲۳۴: ۱۹۹۷).

۱- ۲-۳ بافتار فرهنگی: ژانر

بافتار فرهنگی (cultural context) در مدل هلیدی عبارتست از چارچوبی کلی که تعاملات شکل گرفته در موقعیت‌های مختلف را هدفمند می‌سازد و بدین ترتیب قابل تطبیق با بافتارهای موقعیتی فراوانی است (اگینز: ۳۲: ۱۹۹۴) این مدل شاخص و نمودار بسیار دقیقی را از موقعیت‌های اجتماعی یک جامعه در دوره‌ای به‌خصوص ارائه می‌دهد (کرس، ۲۰: ۱۹۸۵).

علی‌رغم اینکه شکل‌های منسوخ شدهٔ این قبیل موقعیت‌ها تعیین‌کنندهٔ انواع متون هستند با این حال شایان

ذکر است که متون معانی خود را نه فقط از معنای موجود در گفتمان بلکه از معانی موجود در ژانر یا موقعیت‌های اجتماعی شکل‌دهندهٔ متون می‌گیرند (لکی - تری، ۱۹۹۳: ۳۳). از این رو متون متعلق به یک ژانر می‌توانند دارای ساختارهای متنوعی باشند و این درحالی است که تنها جنبهٔ غیر قابل تغییر یک ژانر ویژگی‌های آن و ترتیب شکل‌گیری محتوای به‌خصوص آن ژانر است (حسن و هلیدی، ۱۰۸: ۱۹۸۵).

۲- ۲- ۳ بافتار موقعیت: سه متغیر سیاق کلام

در ادامهٔ مدل معنایی - نقش‌گرای فرث، هلیدی به دنبال برقراری ارتباط بین گونه‌های زبانی و بافتار اجتماعی بود و اعتقاد داشت که هر موقعیت زبانی شامل سه متغیر است. این سه متغیر یا وجه عبارتند از: موضوع سخن، عاملان سخن و شیوهٔ بیان (اگینز، ۵۲: ۱۹۹۴).

هلیدی این سه متغیر را بدین شکل تعریف می‌کند:

۱ - موضوع سخن: عبارتست از عمل اتفاق افتاده و ماهیت فعالیت اجتماعی رخ داده.

۲ - عاملان سخن: عبارتست از افرادی که در یک مشارکت (participation) اجتماعی حضور دارند. این قسمت شامل ذات، جایگاه و نقش این مشارکت‌جویان (participants) نیز می‌شود.

۳ - شیوهٔ بیان: عبارتست از توقع عاملان سخن از زبان در موقعیت تعاملی بخصوص (حسن و هلیدی، ۱۲: ۱۹۸۵) وظیفهٔ اصلی این متغیرهای کلام ایجاد ارتباط بین نقش و شکل زبان است. به عبارت دیگر سیاق کلام برساخته از مشخصه‌هایی زبانشناختی است که نوعاً در تعامل با مشخصه‌های موقعیتی با ارزش‌های به‌خصوص موضوع سخن، عاملان سخن و شیوهٔ بیان هستند (هلیدی، ۲۲: ۱۹۷۶). برای مثال متغیر عاملان سخن را می‌توان با توجه به رابطهٔ بین گوینده و شنونده و برحسب تمایزات اساسی رسمی و غیر رسمی مانند مؤدبانه، محاوره‌ای یا صمیمی تحلیل کرد (حتیم و میسون: ۵۰: ۱۹۹۵).

به همین ترتیب شیوهٔ بیان در یک مشارکت را می‌توان براساس نوشتاری یا گفتاری بودنش متمایز کرد.

۳- ۲- ۳ فرانش‌های زبان و متغیرهای سیاق کلام

به نظر هلیدی (۱۹۹۴) معنا مؤلفهٔ اصلی زبان است و تمامی زبان‌ها در اطراف دو نوع معنای اصلی با عناوین اندیشگانی یا انعکاسی (ideational) و بینافردی یا فعال (interpersonal) شکل می‌گیرند. او فرا نقش‌های سه‌گانهٔ اندیشگانی، بینافردی و متنی (textual) را بدین شکل توصیف می‌کند:

اولین نقش زبان نقش اندیشگانی است که برای بیان محتوا به کار می‌آید. به واسطهٔ این نقش است که گوینده یا نویسنده به تجربیاتش از پدیده‌های جهان واقعی تجسم می‌بخشد. و این امر تجربه‌اش از جهان درونی خودآگاهی گوینده، واکنش‌هایش، شناختش، دریافت‌هایش، و همچنین کنش‌های زبانی صحبت کردن و فهمیدنش را نیز در برمی‌گیرد... در درجهٔ دوم، زبان نقشی دارد که می‌توان آن را بینافردی نامید. در اینجا گوینده از زبان به مثابهٔ ابزاری برای ورود خودش به رویداد گفتاری بهره می‌جوید، برای بیان حرف‌هایش نگرش‌هایش، و ارزیابی‌هایش، و همچنین بیان رابطه‌ای که او بین خود و شنونده‌اش بنا می‌کند، مانند اطلاع‌رسانی، پرسش، احوال‌پرسی، قانع‌سازی و مانند آن... اما نقش سوم، نقش متنی است که از طریق آن زبان به خلق متن می‌پردازد و بین خود و شرایط رابطه برقرار می‌کند. در این شرایط گفتمان ممکن می‌شود، زیرا گوینده یا نویسنده می‌تواند متن را تولید کند و شنونده یا خواننده می‌تواند آن را تشخیص دهد (سلطانی، ۶۵، ۱۳۸۴، به نقل از فاولر، ۶۹، ۱۹۹۱).

کل نظام مفاهیم زبان که از طریق دستور و واژگان بیان می‌شود با نام نظام معنایی (semantic system) از سوی هلیدی (۱۹۹۴) شناخته می‌شود و این مفهوم نقطه مقابل واژگان - دستور یعنی نظام نشانه شناختی پیچیده‌ای است که متشکل از سطوح چند گانه و چند لایه است و هر دوی دستور و واژگان را در برمی‌گیرد. از نگاه هلیدی رابطه بین معناشناسی و واژگان - دستور رابطه‌ای طبیعی است و نه دل‌به‌خواهی - در حقیقت او رابطه شخصی را بین معناشناسی و دستور قابل نمی‌شود زیرا این نظام‌های معنایی هستند که ساختارهای واژگانی - دستوری را ایجاد می‌کنند. هلیدی با در نظر گرفتن رابطه درونی معناشناسی، واژگان - دستور و متغیرهای تحلیل سیاق کلام بر این نکته تأکید دارد که می‌توان سیاق کلام را نه تنها به معنای انتخاب واژگان و ساختارها بلکه به معنای مفاهیم تعریف کرد زیرا این فرآیند به گزینش مفاهیمی اطلاق می‌شود که تنوع متون را باعث خواهند شد (ص ۱۱۱). بدین ترتیب به قول هلیدی رابطه بین مؤلفه‌های زبانی (فرانقش‌های اندیشگانی، بینافردی، متنی) و متغیرهای بافتاری (موضوع سخن، عاملان سخن شیوه بیان) درک و فهم خواننده از متن را بالا می‌برد و باعث می‌شود تا انواع گوناگون متغیرهای بافتاری فرانقش‌های زبانی را از نقطه نظری بافتاری تعیین کنند (اگینز و مارتین، ۱۹۹۷: ۲۴۱).

از نگاهی تخصصی‌تر، فرانقش اندیشگانی توجه خاصی به واقعیت دنیای اطراف ما دارد یعنی اینکه چه کسی چه کاری را برای دیگری چه زمان، کجا، چرا و چگونه انجام می‌دهد.

این امر باعث انعکاس تفاوت‌هایی در موضوع سخن می‌شود که خود از طریق سیستم گذرایی (transitivity) و واژگان متنوع استنباط می‌شود به همین ترتیب تفاوت‌های موجود در عاملان سخن از طریق مقوله وجه (mood) و فاعل در کنار وجه‌نمایی (modality) و گزینه‌های ارزشیابی استنباط می‌شوند که در نهایت با ایجاد رابطه اجتماعی اتخاذ شده از سوی مشارکت‌جویان همان فرانقش بینافردی نام می‌گیرد. و در آخر متغیر شیوه بیان نشان دهنده فرانقش متنی است که از طریق اسم‌سازی (nominalization) و گزینه‌های موضوعی درک می‌شود. در اینجا می‌توان جدولی را براساس رابطه سه‌وجهی متغیرهای تحلیل سیاق کلام، واژگان - دستور و فرانقش‌ها ترسیم کرد. جدول زیر بیانگر رابطه بین بافتار موقعیتی و نظام زبانی در مدل هلیدی است که از کتاب اگینز و مارتین (۲۰۰۱: ۱۹۹۷) برگرفته شده است:

جدول ۱. ۳. ۱. رابطه بین بافتار، سطوح چندگانه و نظام‌های زبانی در مدل نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی

الگوسازی واژگانی - دستوری	زبان الگوهای معنایی و کلامی زبان (انسجام)	انواع معانی یا فرانقش‌ها	بافتار متغیرهای سیاق کلام
حالت گذرایی روابط منطقی - معنایی	انسجام واژگانی روابط ربطی	اندیشگانی	موضوع سخن
وجه، وجه‌نمایی تمایل، نگرش	نقش گفتاری ساختار مشارکت	بینافردی	عاملان سخن
مبتدا، ساختار اطلاعاتی اسم‌سازی	مرجع زبانی (مشارکت‌جوی زبانی)	متنی	شیوه بیان

هلیدی به غیر از فرانقش‌ها و تأثیر آنها بر انسجام لایه‌های محتوایی (واژگان - دستور و معناشناسی) و مؤلفه‌های نقش‌گرا دو بردار دیگر را معرفی می‌کند که در ایجاد شاخصه زبانی نقش بس مهم‌تری دارند (۱۵: ۲۰۰۱). این دو بردار عبارتند از لایه‌بندی (stratification) و جایگاه (rank).

در تعریف هلیدی لایه‌بندی عبارتست از سازماندهی زبان به شکل لایه‌های منظم آوایی، واجی، واژگان -

دستوری و معنایی و یک یا چند لایه بافتاری خارج از زبان معیار. از سوی دیگر جایگاه زبانی شامل انسجام لایه‌های صوری مانند آواشناسی و واژگان - دستور در سلسله مراتبی ترکیبی می‌شود. به نظر هلیدی این بردارها عملیات و انتخاب‌های زبانی فراوانی را برای کاربران زبان و در هر جایگاهی فراهم می‌آورند که به ترتیب به صورت ساختارهای عبارتی، انتخاب‌های گروهی / عبارتی و ساختارهای گروهی / عبارتی شکل می‌گیرند. بدین ترتیب انتخاب‌های زبانی با جایگاه بالاتر در ساختار می‌توانند اساساً انتخاب‌های معنایی فاقد دستور باشند که رابطه خود با محیط را از دست داده‌اند (هلیدی، ۱۹۹۴).

۴- ارتباط تحلیل سیاق کلام با ترجمه

متأسفانه سیاق کلام تا دهه نود کاربردی در مطالعات ترجمه نداشت و وقتی مورد توجه قرار گرفت که نظریه-پردازان به ترجمه به مثابه پدیده‌ای متنی و ارتباطی و بینا فرهنگی می‌نگریستند (هوس ۶۵: ۱۹۸۱) که از لحاظ فرهنگی و اجتماعی حائز اهمیت بود (گرگوری ۱۹: ۲۰۰۱). از این زمان به بعد توجه خاصی به سیاق کلام و ارتباط آن با تحلیل ترجمه - محور و ارزشیابی متون شد (مارکو، ۱: ۲۰۰۱). در ادامه به ارتباط نظریه هلیدی و پیروان او با ترجمه سیاق - محور خواهیم پرداخت.

۱- ۴- رویکرد هلیدی به تعادل (equivalence)

در ابتدا باید بگوییم که هلیدی (۲۰۰۱) با رویکرد زبانشناختی به ترجمه (چگونگی پدیده‌ها و علاقه مترجم به نظریه‌پردازی (چگونه باید بودن پدیده‌ها) مخالف است: بنابراین نقدهای چالش‌برانگیزی را بر نظام زبانی، مقوله تعادل و ارزش در ارزشیابی ترجمه وارد می‌کند (استالینز و یالوپ، ۶: ۲۰۰۱). هلیدی (۱۹۶۷) با اشاره به فرآیند ترجمه معتقد است که:

ترجمه در سه مرحله پیش می‌رود: الف) معادل‌یابی کلمه به کلمه. ب) بازنگری متن در پرتو محیط زبانی و فرای آن توجه به موقعیت و ج) بازنگری در پرتو مشخصه‌های دستوری زبان مقصد در جاییکه زبان مبدأ دیگر قادر به انتقال اطلاعات نیست (نیومارک، ۶۵: ۱۹۹۱).

هلیدی (۱۹۶۷) با اشاره به مبحث ارزشیابی کیفیت ترجمه اذعان می‌دارد که:

معادل‌یابی واحدهای کلامی و واژگان با بررسی متن در سطحی پایین‌تر از جمله امکان‌ناپذیرست. هر چه که از سطح جمله پایین‌تر می‌رویم از معادل کمتر چیزی بر جا می‌ماند و وقتی که به تکواژ رسیدیم کمترین اثری از تعادل (معادل) باقی مانده است. تکواژ ترجمه‌ناپذیر است (نیومارک، ۶۷: ۱۹۹۱).

هلیدی (۱۷: ۲۰۰۱) با توجه به سه متغیر موضوع سخن، عاملان سخن و شیوه بیان در ترجمه بر اهمیت بافتار در تعیین ارزش لایه‌های مختلف تأکید دارد. هلیدی با تصریح اصل سلسله مراتب ارزش‌ها به مترجمان گوشزد می‌کند که:

معادل در لایه‌های مختلف دارای ارزش‌های گوناگونی است. در بیشتر موارد ارزش نهفته در یک لایه به سطحی بالاتر می‌رود - معادل معنایی ارزشی بس بیشتر از معادل واژگانی - دستوری دارد و شاید معادل بافتاری از تمامی این موارد بالاتر باشد. اما این ارزش‌های نسبی تغییر پذیرند بدین معنا که در هر

نمونه خاصی از ترجمه ماهیت خود را از دست می‌دهند. و در آخر هلیدی (۲۰۰۱) مفهوم تعادل در ترجمه را زیر سؤال می‌برد و می‌پرسد: تعادل با توجه به چه چیزی؟

به نظر او می‌بایست تعادل را با توجه به فرانش‌های اندیشگانی، بینافردی و متنی تعریف کرد. به نظر هلیدی با اینکه در هر نوع خاصی از ترجمه ارزش معادل به جایگاه، لایه و فرانش‌ها وابسته است اما معمولاً در سطح واحدهای واژگانی - دستوری بالاتر و بالاترین لایه درونی زبان یعنی معناشناسی است که معادل از ارزش بیشتری برخوردار است. هلیدی با در نظر گرفتن این سه فرانش اذعان می‌دارد که ارزش بالا در حوزه متنی یا بینافردی با تعادل سازگار خواهد شد و این در حالی است که تعادل اندیشگانی از پیش بدیهی فرض شده باشد. در این جا هلیدی این گونه نتیجه‌گیری می‌کند:

ترجمه خوب به متنی اطلاق می‌شود که توجه خاصی به مشخصه‌های زبانشناختی با ارزش بالا در بافتاری به-خصوص و یا شاید ارزش نهفته در متن مبدأ را دارد.

۲-۴ تعادل سیاق - بنیاد

نظریه‌پردازان ترجمه با پیروی از مدل سیاق کلام و ژانر استرالیایی هلیدی سعی دارند تا از نقطه‌نظری نقش‌گرا به مقوله ترجمه بپردازند. از این میان نیومارک، مارکو، هوس، حتیم و میسون و بیکر نقش بسزایی داشته‌اند. نیومارک توجه خاصی به کتاب هلیدی با عنوان «مقدمه‌ای بر دستور نقش‌گرا» به‌خصوص فصل «انواع عبارات استعاری و نموده‌های معادل» داشته است (۱۹۹۴).

در این فصل از کتاب، هلیدی با ذکر مثال‌های متنوع نشان می‌دهد که چگونه در بیان استعارات تصمیم‌گیری می‌شود. نیومارک هم با بهره‌مندی از مدل ارائه شده در این کتاب آن را راهکاری مناسب برای دوره‌های آموزش مترجم می‌داند. نفر بعدی مارکو (۲۰۰۱) است که با بهره‌مندی از تحلیل سیاق کلام در ترجمه ادبی ارزش این مبحث را در ارزشیابی کیفیت ترجمه دو چندان می‌کند. به نظر ایشان مدل هلیدی پلی است بین یک عمل ارتباطی و بافتار موقعیتی که عمل در آن اتفاق می‌افتد. مارکو معتقد است که تحلیل سیاق کلام جامع‌ترین چارچوب پیشنهاد شده به منظور توصیف بافتار است که با ارائه تعداد محدودی متغیر می‌توان هر نوع متنی را براساس آن تعریف کرد.

حتیم و میسون (۱۹۹۷، ۱۹۹۰) هم از تحلیل سیاق کلام در بافتار و ترجمه بهره‌های فراوانی برده‌اند. علی‌رغم این ادعا که عوامل بافتاری دیگری مانند منظورشناسی و نشانه‌شناسی باعث ارتقای چارچوب سیاق کلام شده‌اند آنها بر این باورند که آشنایی با سیاق کلام یک متن جزء لاینفک هر فرآیند گفتمانی است زیرا خواننده را درگیر بازسازی بافتار از طریق تحلیل آنچه که اتفاق افتاده است (موضوع سخن) فردی که در این فرآیند شرکت داشته است (عاملان سخن) و صورت و نوع فعل (شیوه بیان) می‌کند. این سه متغیر در کنار یکدیگر تعاملی ارتباطی را شکل می‌دهند که شرایط لازم برای ایجاد رابطه را فراهم می‌آورند (حتیم و میسون، ۵۵: ۱۹۹۰).

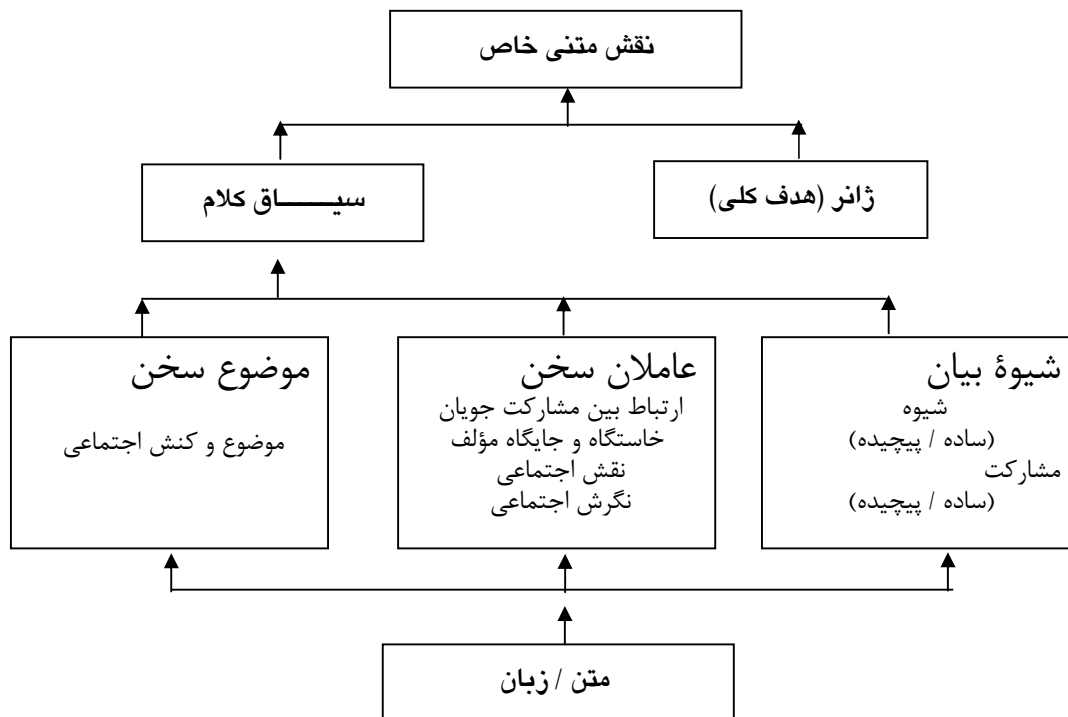
از دیگر افرادی که به تحلیل سیاق کلام در مطالعات ترجمه علاقه دارند هوس (۱۹۹۷، ۱۹۸۱) و بیکر (۱۹۹۲) هستند که نه تنها از مدل تحلیل سیاق کلام استفاده کردند بلکه براساس آن معیارهای قابل‌ملاحظه دیگری را برای مقایسه نظام‌مند متن مبدأ و مقصد ارائه دادند. هوس (۱۹۸۱) نظریه صحت ترجمه خواننده - محور را به دلیل کلی بودن ابهام و سر در گمی آن رد می‌کند و در عوض رویکردهای منظورشناسی و معناشناسی را برمی‌گزیند. در بطن نظریه او دو نوع ترجمه آشکار (overt) و نهان (covert) قرار دارند. به نظر هوس در یک ترجمه آشکار مانند یک سخنرانی سیاسی خواننده متن مقصد مستقیماً مورد خطاب قرار نمی‌گیرد و بنابراین نیازی به ایجاد یک متن مبدأ ثانوی نیست زیرا یک ترجمه آشکار می‌بایست به وضوح ترجمه بودن خود را نشان دهد (ص

۱۸۹). از طرف دیگر در ترجمه نهان مانند یک گزارش علمی متن از لحاظ نقش کاملاً شبیه متن مبدأ است و به طور اخص مخاطب فرهنگ زبان مقصد را مورد خطاب قرار نمی‌دهد. هوس معتقد است که متن مبدأ و مقصد باید از لحاظ نقشی مطابق یکدیگر باشند و این نقش را باید براساس ابعاد موقعیتی متن مبدأ توصیف کرد (ص ۴۹). او براساس مدل تحلیل سیاق کلام هلیدی مدل دیگری را با عنوان «لازمه اصلی تعادل در زبان مبدأ و مقصد» ارائه می‌دهد و اذعان می‌دارد که متن مقصد به منظور برابری با متن مبدأ می‌بایست نقشی را در برگیرد که متشکل از مؤلفه‌های نقش‌گرای اندیشگانی و بینافردی است و معادل با نقش متن مبدأ است (هوس، ۱۹۸۱). به منظور اندازه‌گیری تعادل میان نقش‌های اندیشگانی و متنی متن مبدأ و مقصد هوس مدلی را ارائه می‌دهد که براساس آن تطبیق نظام‌مند نمای متنی (textual profile) متن مبدأ و مقصد بر حسب نقش‌های اندیشگانی و متنی امکان پذیر می‌باشد. این مدل که براساس طبقه‌بندی پیچیده و متنوعی طرح شده است (ماندی ۹۲: ۲۰۰۱) می‌تواند مطابق با سطوح متنی، نحوی و واژگانی به تحلیل سیاق کلام متن مبدأ و مقصد تقلیل یابد.

منظور هوس از واژه متنی (textual) مفاهیم زیر است:

- ۱- پویایی مبتدا مثلاً ساختار مبتدا - خبری و انسجام زبانی
- ۲- رابطه بین جمله‌ای مانند کلمات ربطی و تضاد
- ۳- ساختار تساوی همانند شبیه‌سازی ساختارها

از طرف دیگر بیکر علی‌رغم استفاده از واژه تعادل به منظور فهم بهتر ترجمه مفهوم این واژه را گسترش می‌دهد تا شباهت اطلاعاتی متن مبدأ و مقصد و نقش عوامل انسجامی (Cohesive devices) هر دو متن را پوشش دهد و هر دوی آنها را تحت عنوان تعادل متنی (textual equivalence) به کار می‌برد. او همچنین تعادل را در سطوح مختلف کلمه، بالاتر از کلمه دستور و منظورشناسی بررسی می‌کند. (بیکر، ۱۹۹۲) نمودار ۱: مدل هوس برای تحلیل و مقایسه متن مبدأ و مقصد

در آخر باید بگویم که رویکرد هلیدی به مسأله تعادل در ترجمه با استقبال فراوانی رو به رو شد و روشی مفید برای تحلیل ساختارهای زبانشناختی و معنای متن در مطالعات ترجمه زبانشناسی - محور است (ماندی، ۱۰۱ : ۲۰۰۱). در هر حال این مدل نقاط ضعفی هم دارد. در درجه اول این مدل در ارائه طبقه‌بندی دستوری بسیار پیچیده عمل می‌کند و تطابق یک به یک دستوری و معنایی تغییرناپذیری در آن وجود دارد. ثانیاً بیشتر این مدل‌ها اساساً انگلیسی محور هستند. بنابراین ممکن است چارچوب‌های نظری این مطالعات در دیگر زبان‌ها به‌خصوص تحلیل ساختار مبتدایی و اطلاعاتی آنها مشکل‌ساز شود. برای مثال می‌توان از برخی زبان‌های اروپایی نام برد که آرایش کلمات متغیر و اشکال فعلی مبتدایی تصریفی دارند.

با این که مدل پیشنهادی هوس کامل‌تر از مدل کنفورد است اما هنوز هم جای شک باقی است که آیا این مدل قادر به یافتن مقصود مؤلف و نقش متن مبدأ از طریق تحلیل سیاق کلام است یا خیر؟ (گات، ۹ - ۴۶ : ۱۹۹۱). حتی اگر این امر هم امکان‌پذیر باشد مدل هوس بیشتر به منظور یافتن ناهمخوانی میان متن مبدأ و مقصد به‌کار رفته است.

بیکر ویژگی‌های دیگری مانند دستوری، و متنی را به چارچوب نظری خود و مقوله تعادل اضافه می‌کند و از این رو کمک شایانی به مطالعات این حوزه کرده است.

او با کنار هم گذاشتن رویکردهای زبانشناختی و ارتباطی فهرست کامل‌تری از شرایط تعریف مفهوم تعادل را ارائه می‌دهد اما متأسفانه قادر به ارائه فهرست کاملی از جایگاه‌های متنوع وقوع تعادل نبوده است. حتیم و میسون هم بیشتر به جنبه زبانشناختی اثر در مقولات متنوع واژگان، گزینش واژگانی، انسجام زبانی، گذرایی، تغییر سبک و میانجی‌گری مترجم توجه داشته‌اند (ماندی، ۱۰۲ : ۲۰۰۱).

۵. بحث و نتیجه

مقوله تعادل از مهم‌ترین موضوعات قابل بحث در میان نظریه‌پردازان مطالعات ترجمه بوده است (فاسِت، ۵۳ : ۱۹۹۷). علی‌رغم این که نظریه‌پردازان اولیه مانند کنفورد (۱۹۶۵) و نایدا (۱۹۶۴) بیشتر بر مدل‌های کلان زبانی بین متن مبدأ و مقصد تمرکز داشتند و ترجمه را تنها به دو نوع تحت اللفظی و آزاد تقسیم می‌کردند اما نظریه‌پردازان معاصر تعادل را در سطوحی کوچک‌تر مانند کلمه، جمله / بند و متن بررسی می‌کنند.

علت اصلی این امر توجه اندیشمندان ترجمه به ماهیت این فرآیند به مثابه یک پدیده متنی است (هوس، ۶۵ : ۱۹۸۱) از این رو مطالعه متن در برگیرنده بررسی بافتار اجتماعی آن متن نیز است.

این قبیل مطالعات خواه ناخواه به مسائلی مانند رابطه بین تحولات اجتماعی و تغییرات زبانشناختی یا ارتباطی، ایجاد هویت اجتماعی و بازتولید دانش و ایدئولوژی می‌پردازند (شافنر، ۱ : ۱۹۹۶). منظور از ایدئولوژی در اینجا نظام‌های اصلی شناخت اجتماعی و سازماندهی برخوردارها و دیگر نمودهای اجتماعی اعضای یک گروه است (ون دایک، ۲۴۳ : ۱۹۹۵).

در نگاه بافتاری و انتزاعی رویکرد نقش‌گرا، ایدئولوژی مقولاتی مانند قدرت، تعصبات سیاسی و تفکرات نمود یافته مشارکت‌جویان در متن را شامل می‌شود (اگینز و مارتین، ۳۳۷ : ۱۹۹۷).

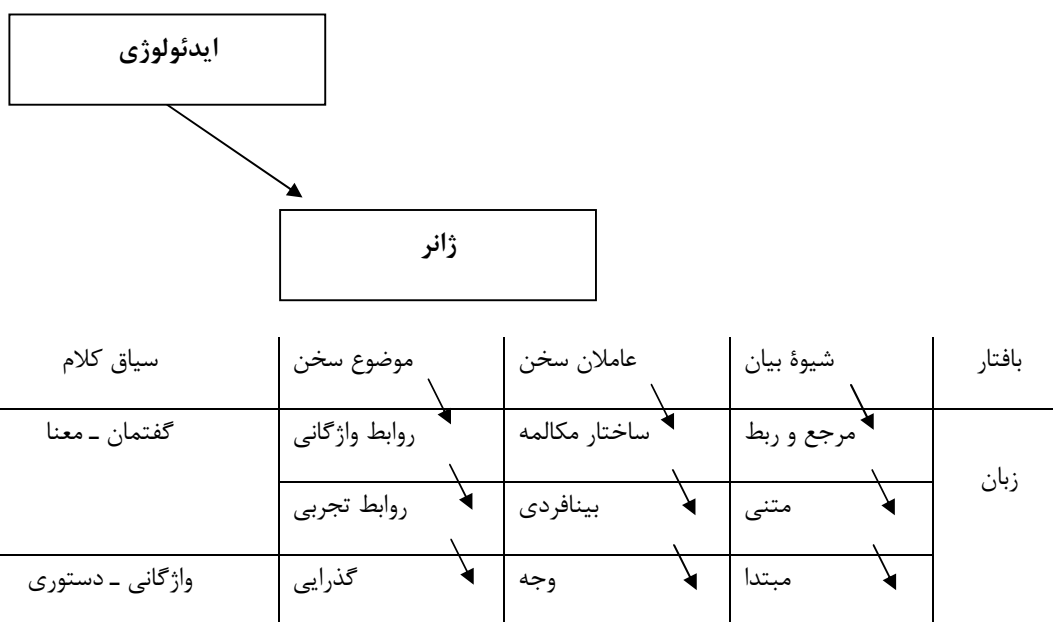
با این حال تمامی متون جنبه‌هایی از ایدئولوژی را در کنار انگیزش‌های نقش‌گرا در خود دارند و در مورد علایق تولید کنندگان‌شان با ما حرف می‌زنند. نظر به اینکه زبان و کاربرد آن یعنی گفتمان و مشارکت اجتماعی ارتباط تنگاتنگی با مطالعه ایدئولوژی دارند بیشتر تأکید ایدئولوژی بر یافتن صریح‌ترین شیوه بیان در سطوح مختلف واژگانی - معنایی و دستوری - نحوی بوده است (شافنر، ۴ - ۳ : ۱۹۹۶).

به همین دلیل سیاق کلام دارای ظرفیت معنایی موقعیت - محور و بار ایدئولوژیکی به‌خصوصی است و بنابراین تدوین معنای در خور یک موقعیت در نهایت وظیفه یک تشکل ایدئولوژیک است. ترجمه هم که بیشتر به مثابه یک

فعالیت ایدئولوژی - مبنا و نه خنثی شناخته شده است متشکل از ایدئولوژی ترجمه و ترجمه ایدئولوژی است (حتیم و میسون، ۱۴۵: ۱۹۹۷) که شامل موضوعاتی درون و برون مرتبط می‌شوند.

در حالی که وساطت مترجم بر صحت ترجمه او تأثیر می‌گذارد اما هدف یا نقش یک متن ترجمه شده هم بر صداقت او به عنوان یک مترجم تأثیرگذار خواهد بود. بسنت و لِفوره (۱۹۹۰) با نشان دادن نقش ایدئولوژی در ترجمه ادبی بر این نکته تأکید دارند که مترجم در فرایند ترجمه خود از فیلتری ایدئولوژیک با ماهیتی سیاسی رد می‌شود. به این ترتیب رابطه سه وجهی ایدئولوژی، ژانر و سیاق کلام در مدل نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی توجیه‌پذیر است. این مدل بیانگر تحلیل سیاق کلام متن مبدأ و مقصد با اشاره به نمای متنی و با هدف ارزشیابی کیفیت ترجمه ترسیم شده است.

نمودار ۲: مدل واژگان - دستور، گفتمان - معنا و بافتارِ هلیدی

منابع

سلطانی، علی اصغر (۱۳۸۴) قدرت، گفتمان و زبان. تهران: نشر نی.
 شاتلورت و کاوی (۱۳۸۵) فرهنگ توصیفی اصطلاحات مطالعات ترجمه - مترجمان فرزانه فرحزاد غلامرضا تجویدی - مزدک بلوری. تهران انتشارات یلدا قلم

Baker, M. (1992). *In other words: A Course book on Translation*. London: Routledge.
 ___. Ed. (1998a). *The Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London: Routledge.
 ___. (1998b). *Translation studies. in Mona Baker* (1998a. pp. 277- 80).
 Bassnett, S. (1980, revised 1991). *Translation Studies*. London: Routledge.
 ___. and Andre Lefevere. Eds. (1990). *Translation; History and culture*. London: Pinter.
 Beaugrande, R. de. (1993). *Register in discourse studies: A concept in search of a theory*. In

- Mohsen Ghadessy. (pp. 7-25).
- Broek, R. van den. (1978). *The concept of equivalence in translation theory: some critical reflections*. In James S.Holmes Jose Lamber and Raymond van den Broek. (pp.26-47).
- Catford, J.C. (1965). *A Linguistic theory of Translation* London: Prentice Hall.
- Dijk, T.A.V.(1995). *Discourse semantics and ideology*: Discourse and Society, 6.2: (pp243-289).
- __Ed. (1997). *Discourse as Structure and process*. London: SAGE
- Eggins, S. (1994). *An Introduction to Systemic Functional linguistics*. London: Pinter publishers.
- __and Marin, J.R. (1997). *Genre and registers of discourse*. In Teun A. van Dijk. (pp.230-256).
- Fawcett, P. (1997). *Translating and language: Linguistic theories Explained*. Manchester: St Jerome publishing.
- Firth, J. R. (1957). *Papers in linguistics* (1934-1951). London: Oxford.
- __1968. *Selected papers of J.R. Firth* (1952-1959). London: Long man.
- Genzler, E (1993). *Contemporary Translation Theories* London: Routledge.
- Ghadesy, M. (Ed 1993). *Register analysis: Theory and practice*. London: Pinter publishers.
- Gregory, M. (2001). *What can linguistics learn from translation?* In Erich Steiner and Colin Yallop. (2001a, pp.19-40).
- Gutt, E.(1991). *Translating and relevance: Cognition and context*. Oxford Blackwell.
- M. McIntosh and . M.A.K. (1964). *Comparison and translation*. In M.A.K. Halliday.Halliday London: Long man.P.Stevens. *the linguistic sciences and language teaching*
- __(1967). *Notes on transitivity and theme in English*. Journal of Linguistic, No.3, part 1:37-81, part 2: 199-244.
- __(1978). *Language as social semiotic: The Social interpretation of language and Meaning*. London: Edward Arnold.
- __(1985). *Spoken and written language*. Geelong, Vic: Deakin university press. Republished by OUP 1989.
- __(1994). *Functional Grammar*. 2nd Edition. London: Edward Arnold.
- __(2001). *Towards a theory of good translation*. in Erich Steiner and Colin Yallop. (2001 a, pp. 11- 18).
- Hasan R and M.A.K Halliday. (1985). *Language Context, and Text: Aspects of Language in a social - semiotic perspective*. Geelong, Vic: Deakin university press. 2nd edition, 1989, Oxford: OUP.
- Hatim, B and Ian Mason. (1990). *Discourse and the Translator*. London: Longman.
- Hatim, B and Ian Mason.(1997). *The Translator as communicator*. London: Rouledge.
- House, J. (1981). *A Model for translation quality assessment*. 2nd edition. Tubingen: Gunter Narr.
- __(1997). *Translation quality assessment: A model Revisited*. Tubingen: Gunter Narr.

- ، __ (2001). *How do we know when a translation is good?* In Erich Steiner and Colin Yallop (pp. 127-160). (2001a)
- Jacobson, R. (1959/2000) . *On linguistic aspects of translation*. In Lawrence Venuti. (pp.11- 3-18).
- __Kenny, D. (1998). *Equivalence*. In Mona baker. (1998a, pp.77-80).
- Koller, W.(1995). *The concept of equivalence and the object of translation studies*. Target, 7.2:191-222.
- Kress, G. (1985). *Linguistics process in sociocultural practice*. Geelong, Vic : Deakin university press.
- Leckie – T. H. (1993). *The specification of a text: Register, genre and language teaching*. In Mohsen Ghadessy. (pp.26-42).
- Marco, J. (2001). *Register analysis in literary translation: A function approach*. Babel, 46.1:1-19.
- Munday, J. (2001). *Introducing translation studies: Theories and applications*. London: Routledge.
- Newmark, P. (1991). *About translation*. Clevedon: Multilingual matters.
- Nida, E. (1964). *Towards a science of Translating: With special reference to principles and procedures involved in bible translating*. Leiden: E. J. Brill.
- __and Charles Taber. (1969). *The Theory and practice of translation*. Leiden: E. J. Brill.
- Nord, Ch. (1997). *Translating as a purposeful activity: functional approaches explained*. Manchester: St Jerome.
- Pym, A. (1995). *European translation studies. une science qui derange. and Why equivalence needn't be a dirty word*. TTR: Traduction. Terminologie. Redaction 8.1: 153-76
- Schaffner, Ch and Helen Kelly – Holmes. Eds. (1996). *Cultural functions of translation*. Levedon: Multilingual Matters.
- Snell – Hornby, M. (1988). *Translation studies: An integrated approach*. Amsterdam: John Benjamins.
- Steiner, E and Colin Yallop Eds. (2001a). *Exploring translation and Multi – lingual text production beyond content*: Berlini Mouton De Gruyter.
- Steiner, E and Colin Yallop Eds. (2001a). *Introduction*. In Erich Steiner and Colin Yallop. (pp.3-11).
- Toury, G. (1980) . *In search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: The Porter institute for poetics and semiotics.
- Venuti, L. Ed. (2000). *The Translation studies reader*. London : Routledge.

بحثی درباره ترجمه قرآن مجید و امکان آن*

درباره ترجمه قرآن به زبانهای دیگر، سه مسئله مطرح است:

نخست اینکه آیا ترجمه کلام خدا امکان دارد؟ کلامی که در نهایت بلاغت و ایجاز است و برای هدایت مردم نازل گردیده و از لحاظ نظم و اسلوب و در لفظ و معنی معجزه‌های جاویدان است و بشریت را تحدی کرده که اگر می‌توانند مانند آن را بیاورند.

دوم اینکه اگر هم چنین کاری به طور نسبی - و نه از تمام جهات - ممکن باشد، آیا می‌توان آن را به عنوان قرآن و کتاب مسلمانان عرضه کرد؟ همان کاری که اهل کتاب می‌کنند و ترجمه‌های عهدین را به عنوان تورات و انجیل قلمداد می‌نمایند.

سوم اینکه نظر شرع در این باره چیست؟ آیا بر ترجمه نیز همان احکام و آثار شرعی که اصل قرآن دارد، جاری است؟ مانند تلاوت، قرائت آن در نماز و سایر احکامی که به قرآن اختصاص دارد.

ما در این مقاله برآنیم که پیرامون مسأله نخست به بحث بپردازیم و آن را از ابعاد گوناگون مورد بررسی قرار دهیم اما سخن از مسأله دوم و سوم را به خواست خدا به فرصتی دیگر و نوشته‌های دیگر موکول می‌کنیم.

پیش از آنکه وارد بحث شویم، لازم است ترجمه را از لحاظ مفهوم و روش آن بشناسیم و به شرایط و پایه‌های اساسی آن در یک چارچوب معقول توجه کنیم، نخست به تعریف ترجمه می‌پردازیم.

تعریف ترجمه

«ترجمه» از لحاظ وزن، یک صیغه رباعی است و به معنای تبیین و توضیح آمده است. از کتاب قاموس چنین بر می‌آید که در ترجمه، اختلاف زبان ضروری است. صاحب قاموس می‌گوید: «ترجمان، یعنی تفسیرکننده زبان» از این جهت می‌توان گفت که ترجمه عبارت است از نقل کلام از زبانی به زبان دیگر، همان گونه که در المعجم الوسیط آمده است. اما تعبیر آوردن از یک معنی به وسیله یک لفظ، پس از آنکه با لفظ دیگری تفهیم شده، صرفاً تبیین است و ترجمه اصطلاحی نیست.

لازم است که ترجمه به تمام ابعاد معنای مقصود در زبان اصلی وفادار باشد و حتی نکات و دقایق سخن را که به نحوی با اصل مقصود پیوند دارد، همچون کنایه، تعریض، جملات حزن آور و حسرت‌بار و مانند اینها، در بر گیرد، مواردی که در رساندن مطلب و بیان مقصود، و نیز در روش نظم کلام متفاوت است، و جز اینها از مواردی که معروف است.

از این رو باید در مترجم، به‌خوبی شایستگی این معنی وجود داشته باشد و وی احاطه کاملی بر ویژگی‌های کلامی دو لغت داشته باشد و به اسرار بلاغت و بیان در دو زبان آگاه باشد و نقطه نظرهای صاحب نوشته اصل را بداند و سطح علمی نوشته اصل را بشناسد و توانایی آن را داشته باشد که معنی را به طور کامل با تمام ویژگی‌ها و دقایق آن به دست آورد و در قالب دیگری که تا حد امکان شبیه آن است بریزد، و این کاری است که کمتر نویسندگان و صاحب قلمی قدرت آن را دارد، چه بسیار گام‌هایی که در این میدان عظیم لغزیده است.

* منبع: http://ghadeer.org/qoran/t_mofsrn1/147-0009.htm

اهمیت ترجمه

گفتیم که ترجمه شرایط دشواری دارد و کمتر کسی پیدا می‌شود که در او این شایستگی وجود داشته باشد، زیرا بسیار دشوار است که انسانی به دو زبان در تمام مزایای کلامی — چه از لحاظ لفظی و چه از لحاظ معنوی — احاطه داشته باشد و براستعارها و کنایه‌های معمول در دو زبان آگاه باشد و بتواند تمام ریزه‌کاری‌های کلام را از قالبی به قالب دیگری بریزد که از هر جهت شبیه آن و نماینده آن باشد. گذشته از این باید سطح علمی و ادبی مترجم، در سطح متن ترجمه شده و یا نزدیک به آن باشد، و این سخت‌ترین و مهم‌ترین شرایط است که که جایگاه لغزش قدم‌ها و قلم‌هاست.

روش‌های ترجمه

از آنجا که ترجمه نوعی تفسیر و توضیح با زبانی دیگر در عین موجز بودن و وفاداری به لفظ است و در واقع، ترجمه برگرداندن معنی از قالبی به قالب دیگر است که معنای مقصود را در زبان ترجمه روشن می‌سازد، از این رو مترجم باید به تبدیل قالب‌های لفظی به نظایر آن در غیر آن زبان تکیه کند، به شرط اینکه به تمام معنای مقصود وفادار باشد رسیدن به این هدف از چند راه امکان‌پذیر است.

نخست اینکه مترجم به تبدیل هر کلمه‌ای به مرادف آن در زبان ترجمه اکتفا کند و معادل آن را در برابر کلمه در زبان اصلی قرار دهد، سپس به کلمه دوم و سوم بپردازد، همچنین به ترتیب تا پایان جمله. این همان ترجمه کلمه به کلمه یا ترجمه تحت‌اللفظی است، که بدترین نوع ترجمه است و غالباً موجب تشویش در فهم مقصود و کج‌فهمی معنی، و بسا باعث خیانت در امانت کلام می‌شود. مترجم در این روش تلاش می‌کند شیوه زبان اصل را از لحاظ نظم و بلاغت حفظ کند و کلامی شبیه آن در نظم و شیوه پدید بیاورد، در صورتی که این کار هرگز امکان ندارد، زیرا زبان‌ها در شیوه‌های بلاغت و رساندن مفهوم، و نیز در نکته‌ها و دقایق کلامی، که در هر زبانی برحسب عرف خاص آن موجود است، متفاوت‌اند، چه بسا کنایه یا تعریض یا مثلی در زبانی رایج است ولی اهل زبان دیگر آن را نمی‌شناسند و با آن انس ندارند. پس اگر مترجم بخواهد همان‌ها را عیناً ترجمه کند، مراد کلام مفهوم نمی‌شود و چه بسا که اهل زبان دوم چنین تعبیرات غریبی را بد بدانند. به عنوان مثال در آیه «ولا تجعل یدک مغلوله الی عنقک ولا تبسطها کل البسط فتقعد ملوما محسورا» (اسرا / ۱۷ / ۲۹) بستن دست به گردن یا باز کردن کامل آن، کنایه از خسیس بودن و یا اسراف کردن در زندگی و انفاق است، و این کنایه‌ای است معروف میان عرب‌ها، و چنین کاربردی برای آنان مأنوس است اما اگر در ترجمه این عبارت عین همان معنی آورده شود، ممکن است برای اهل زبان دوم تعبیر غریبی بشود که آن رانشنیده‌اند و یا چنین تعبیری را نپذیرند و آن را بد تلقی کنند، چون برداشت آنان از این تعبیر چنین خواهد بود که گویا خداوند از این نهی می‌کند که انسان دست خود را به وسیله طناب یا زنجیر به گردنش ببندد یا بخواهد دستش را به چپ و راست بگشاید و برآن اصرار ورزد. شک نیست که چنین کسی کار بیهوده‌ای انجام می‌دهد و از روی بی‌خردی عمل می‌کند، چون او خود را به زحمت انداخته است، بدون این که هدف عاقلانه‌ای داشته باشد، و این کاری است که شایسته نیست در کلام خداوند مطرح شود.

دوم اینکه مترجم تلاش کند معنی را در قالب دیگری بیاورد، بی آنکه به نظم و اسلوب بیانی متن اصلی مقید باشد. نظر مترجم، تنها باید آوردن تمام و کمال معنی باشد به گونه‌ای که مقصود متکلم را در زبان ترجمه برساند، مشروط بر اینکه در بسط کلام از محدوده ترجمه به تفسیر خارج نشود.

آری چنین ترجمه‌ای که ترجمه آزاد نامیده می‌شود، گاه فاقد مزایای لفظی کلام اصلی است ولی مادام که سلامت معنی محفوظ است، این فقدان چندان زبانی ندارد و این روش، روش مناسب و شیوه صحیحی است که اهل فن به آن اعتماد کرده‌اند. آنان به نظم متن اصلی مقید نیستند و گاهی کلمه‌ای را مقدم یا مؤخر می‌کنند و

ترجمه را بر حسب اسلوب و روش زبان دوم نظم می‌بخشند، همان گونه که بر واژه‌ها و تعبیراتی که در متن اصلی آمده است چندی نمی‌افزایند، و اگر احیاناً چیزی افزوده شود، از باب شرح و تفسیر است و ترجمه اصطلاحی نیست.

شیخ محمد بها الدین عاملی (متوفی ۱۰۳۱ق) به نقل از صفدی می‌گوید ترجمه دو روش دارد: یکی روش یوحنا بن بطریق و ابن ناعمه حمصی، و آن اینکه هر کلمه‌ای از کلمات متن اصلی در نظر گرفته شود تا لفظی دیگر که مرادف آن است آورده شود، سپس به کلمه دیگر به همین نحو پرداخته شود تا جمله‌ای که ترجمه می‌شود به پایان برسد این روش، روش ناپسندی است، به دو دلیل:

۱ - گاه در زبان دوم، لفظی که کاملاً معادل لفظ موجود در متن اصلی باشد پیدا نمی‌شود، از این رو احتیاج سبب می‌شود که همان لفظ زبان اصلی در ترجمه آورده شود بدون آنکه امکان تغییر آن وجود داشته باشد. از این جاست که الفاظ بیگانه یونانی در اصطلاحات علمی که به عربی ترجمه شده، فراوان است.

۲ - خواص ترکیب و نسبت‌های کلامی در اسناد خبری و سایر انشاه و مجاز واستعاره و مانند آنها در زبان‌های گوناگون، با یکدیگر اختلاف دارند و در تعبیر یکی نیستند. بنابراین ترجمه تحت‌اللفظی گاهی در رساندن اصل مراد خلل به وجود می‌آورد.

روش دوم، روش حنین بن اسحاق و جوهری است، و آن این است که مترجم، تمام جمله را در نظر بگیرد و معنای آن را در ذهن خود مشخص سازد، آن گاه در زبان دوم جمله‌ای بسازد که در رساندن آن معنی همانند جمله متن اصلی باشد، خواه الفاظ مساوی باشند یا نه، و این روش بهتر است. از این رو کتاب‌های حنین بن اسحاق جز در علوم ریاضی احتیاج به بازنگری ندارد، چون او به ریاضیات آشنا نبود، بر خلاف کتاب‌های مربوط به طب و منطق و طبیعی و الهیات که هر چه در این زمینه‌ها تعریب کرده نیازی به اصلاح ندارد.

سوم اینکه مترجم، ترجمه را بسط دهد و معنای جمله را به طور مشروح بیان کند. این روش نوعی تفسیر در زبان دوم است و ترجمه خالص اصطلاحی نیست.

خلاصه بحث اینکه در ترجمه سه روش وجود دارد:

۱ - ترجمه حرفی یا ترجمه لفظی یا ترجمه تحت‌اللفظی، که این روش، روشی ناپسند و تا حد زیادی غیرموفق است.

۲ - ترجمه معنوی یا ترجمه تفسیری غیرمشروح که به آن ترجمه آزاد هم گفته می‌شود. و به نظم زبان اصلی مقید نیست و این روش معقولی است.

۳ - ترجمه تفسیری مشروح. این روش به شرح و تفسیر نزدیک‌تر است تا ترجمه.

اکنون به مسأله ترجمه قرآن کریم از جنبه‌های گوناگون و مطابق با دو روش ترجمه می‌پردازیم:

ویژگی‌های سه‌گانه قرآن

در قرآن کریم سه ویژگی جمع شده که به همین جهت به صورت یک کتاب مقدس آسمانی برتر از سایر کتاب‌های آسمانی درآمده است.

اولاً قرآن کلام خداست، کلامی است مقدس و ملکوتی که قرائت آن عبادت و تلاوتش تبرک است.

ثانیاً هدایتگر مردم است و به سوی حق و راه راست رهبری می‌کند.

ثالثاً معجزه جاویدان و دلیل صدق دعوت اسلام در بستر زمان است .

این سه ویژگی مهم علاوه بر نظم خاص این کتاب در لفظ و معنی و شیوه منحصر به فردی است که در فصاحت و بیان و محتوای بلند در مورد نظامها و احکام دارد اکنون این پرسش مطرح می شود که آیا ترجمه به هر زبانی که باشد می تواند این ویژگیها یا دست کم بعضی از آنها را در برگیرد یا این که همه آنها را از بین می برد؟ این همان موضوعی است که ابعاد بحث ما را در این زمینه معین می کند.

در حقیقت باید گفت: ترجمه تحت اللفظی ، در درجه اول ، دلایل اعجاز قرآن را، به خصوص آن دلایلی را که مربوط به شیوه بیان و در حد بالای بلاغت است، از بین می برد. همان گونه که قداست قرآن را نیز در بر نمی گیرد از این رو احکام شرعی که به عنوان خاص قرآن جاری است، بر آن جاری نمی شود، و سرانجام چه بسا در رساندن مطلب خیانت هم شده باشد. اگر چه در بیشتر موارد چنین نباشد اما ترجمه آزاد که به نظم متن اصلی مقید نیست ، هر چند مانند ترجمه تحت اللفظی دلایل اعجاز را ندارد و نیز عنوان قرآن در آن نیست، ولی معنای مقصود را می رساند، البته در صورتی که شرایط لازم راداشته باشد. و اینک تفصیل مطلب:

ترجمه تحت اللفظی قرآن

ترجمه تحت اللفظی اگر به صورت همانندسازی کلمات باشد، معنای آن این است که مقصود را از قالب لفظی آن به قالب دیگری بریزند که از هر جهت شبیه قالب اول است. جز اینکه زبان دیگری است، و این کاری است که هرگز درباره قرآن نمی توان آن را انجام داد، زیرا آوردن مانند قرآن از لحاظ نظم و شیوه، همان چیزی است که قرآن نوع بشر را با آن تحدی کرده و از او خواسته است که اگر می تواند مانند قرآن را بیاورد، و تجربه محال بودن آن را ثابت کرده است. اما اگر همانندسازی نباشد و مترجم کلامی را انشا کند که تا حد ممکن شبیه قرآن باشد. این کار به خودی خود ممکن است ولی بسیاری از امتیازات لفظی و معنوی را که قرآن دارای آنهاست و همانها دلایل اعجاز قرآن به شمار می آیند، از دست می دهد. همان گونه که اگر کلام به غیر لفظ و نظم و زبان خود تغییر داده شود، این دیگر کلام متکلم اول نخواهد بود، زیرا از پایه های مهم کلام هر گوینده ای همان کلمات و تعبیر و نظم و شیوه ای است که در کلام او آمده است. و اگر یکی از آنها تغییر داده شود، از کلام او بیگانه می شود و دیگر کلام او نخواهد بود. و این مطلبی است که نیاز به توضیح بیشتری ندارد.

حال اگر کلام، کلام خاصی باشد که دارای قداست ویژه ای است و به اعتبار اینکه از متکلم خاصی است احکام خاصی داشته باشد، با تغییر شکل کلام آن خصوصیت از بین می رود، تا چه رسد به اینکه تغییر در کلمات و الفاظ در زبان دیگری باشد و نظم و اسلوب آن نیز اندکی دگرگون شده باشد. و این کاری است که ناگزیر در ترجمه تحت اللفظی اتفاق می افتد.

ترجمه آزاد (تفسیر گونه)

ترجمه آزاد همان ترجمه معنوی است که مقید به نظم متن اصلی نیست و اگر ضرورت ایجاب کند با نظم متن مخالفت می کند. این نوع ترجمه کار معقولی است و با ترجمه تحت اللفظی این تفاوت را دارد که تمام معنی را می رساند، هر چند که در دو موضوع نخست با آن مشترک است (یکی اینکه دلایل اعجاز و خصوصیات لفظی که در متن اصلی است از میان می رود، و دیگر اینکه احکام قرآن بر آن جاری نمی شود). ولی رساندن معنی به طور کامل از ویژگی های این نوع ترجمه است، مشروط بر اینکه مترجم دقت کند و به تمام جهات معنای مقصود احاطه داشته باشد.

صاحب این نوع ترجمه بر آن است که معنای مورد نظر را ارائه کند و مقصود کلام را بیان نماید. و این نوعی شرح و تفسیر است ولی در یک قالب لفظی که تا حد امکان با اصل متناسب است و غالباً از جهت نظم و ترتیب و حتی شیوه بیان با اصل مطابقت دارد. البته اگر چنین کاری ممکن باشد و زبان دوم از لحاظ اصطلاحات و فنون

محاوره در بیشتر موارد نزدیک به زبان اصلی باشد. و روشن است که زبان‌های ملت‌های همسایه از نظر تعبیر و بیان به یکدیگر نزدیکند.

ترجمه معنوی یا ترجمه آزاد از قدیم در محافل علمی و ادبی روشی پسندیده و معمول بوده است، و این وسیله - ای مناسب برای گسترش دعوت اسلام در میان مردم با داشتن لهجه‌های گوناگون به شمار می‌رود. و سیره مسلمانان همواره بر آن جاری بوده است و شک نیست که عرضه کردن مفاهیم و حقایق والای قرآنی به صاحبان عقل و اندیشه از ملت‌های دیگر، بهترین وسیله برای انجام مسؤولیت الهی است. همان مسؤولیتی که بر عهده این امت است و جز با بیان و ترجمه نصوص اسلامی (کتاب و سنت) و عرضه آن با زبان‌ها و لهجه‌های معروف ملت‌ها امکان‌پذیر نیست. به همین جهت است که ترجمه قرآن به صورت صحیح، یک ضرورت تبلیغی است که حقیقت اسلام و واقعیت قرآن آن را طلب می‌کند.

خطرهای ترجمه قرآن

از دانشمندان اسلامی کسی را سراغ نداریم که به ممنوع بودن ترجمه قرآن قائل شده باشد. اعتقاد به عدم جواز ترجمه قرآن، در عصر متأخرین پدید آمد (یعنی در قرن گذشته، در ترکیه عثمانی و توابع آن مانند سوریه و مصر) و شاید این ممنوعیت یک اندیشه استعماری و تبشیری باشد که خواسته‌اند اسلام را بدین وسیله محاصره کنند و از گسترش تعلیمات روح‌بخش آن در مناطق غیر عربی جلوگیری نمایند.

دکتر علی شواخ می‌گوید: اگر تدبر و تعمق کنیم، خواهیم دید که قول به منع ترجمه قرآن همزمان با فتوای مسیحیان عرب و استعمار در بلاد اسلامی است. آنان سعی کردند که به هر وسیله‌ای مسلمانان را مسیحی کنند، از این رو به فرستادن مبلغ در لباس‌های گوناگون اکتفا نکردند، بلکه حتی تدریس زبان عربی را در مستعمره‌های عربی مانند شمال آفریقا ممنوع کردند، و ظاهر امر این است که خواستند با جلوگیری از ترجمه قرآن به زبان‌های دیگر، اسلام را در محاصره قرار دهند، زیرا مسلمانان غیر عرب با زبان عربی آشنایی نداشتند و ترجمه قرآن را به زبان‌هایی که می‌دانستند، نمی‌یافتند و میدان برای ادیان دیگر خالی بود. یکی از مبلغان (و به تعبیر درست‌تر، یکی از کسانی که مردم را نصرانی می‌کرد) به یکی از دانشمندان ساده‌مسلمان گفته بود: «قرآن به راستی معجزه است و بلاغت آن به گونه‌ای است که قابل ترجمه نیست!» و آن دانشمند ساده با خوشحالی گفته بود: «الفضل ما شهدت به الاعداء!» آن گاه در این باره سخنرانی کرده و مقاله نوشته بود که ترجمه قرآن دشوار یا محال است، و کسانی هم که از او پیروی کرده بودند، در گام بعدی گفته بودند: «ترجمه قرآن جایز نیست.»

اما انسان تدبیر می‌کند و خدا مقدر می‌سازد مسیحیانی که این اندیشه را مطرح کردند، پنداشتند که عرب‌ها دیگر قرآن را به زبان‌های دیگر ترجمه نخواهند کرد. البته گمان آنها درباره عرب‌ها درست بود، ولی دیگر ملت‌های مسلمان از غیر عرب‌زبانان، به شهادت تاریخ، به این موضوع اهتمام ورزیدند و دانشمندی که عربی می‌دانستند قرآن را به زبان‌های مختلف ترجمه کردند تا کسانی که عربی نمی‌دانستند آن را بخوانند.

سپس دکتر شواخ اضافه می‌کند: و این گونه برای ما روشن می‌شود که حرکت بر ضد ترجمه قرآن به زبان‌های دیگر، تنها در کشورهای عربی و به خصوص در دولت عثمانی بوده است.

استاد شاطر، رهبر مخالفان ترجمه قرآن، با همین شیوه دلایلی را در مورد منع از ترجمه بیان کرده و خطرهایی را که از ترجمه قرآن به زبان‌های بیگانه بر حصار محکم اسلام یعنی قرآن وارد می‌شود بر شمرده است، که ما مهم‌ترین آنها را ذکر می‌کنیم می‌گوید:

۱ - ترجمه قرآن را ضایع می‌کند، همان گونه که تورات و انجیل از ناحیه ترجمه به زبان‌های دیگر ضایع شدند و اصل این دو کتاب با ضایع شدن زبان آنها از بین رفت. پس بیم آن می‌رود که خدای نکرده بر سر قرآن همان بلایی بیاید که بر سر تورات و انجیل آمد.

ما در پاسخ می‌گوییم: این یک قیاس مع الفارق است، زیرا علت ضایع شدن تورات و انجیل، مخفی کردن اصل آنها از عموم و نشان دادن ترجمه تحریف‌شده آنها به مردم بود که با هدف فریب آنان انجام گرفت. دانشمندان یهود و نیز کشیشان با تحریف تعالیم عهدین با آنها بازی کردند. آنان الفاظ عهدین را تحریف نمی‌کردند، بلکه معانی آنها را تحریف می‌کردند، چون توان تحریف الفاظ را نداشتند، به تفسیر نادرست آن پرداختند و آن را به عنوان تعالیم اصیل الهی به مردم ارائه کردند.

خداوند درباره تورات می‌فرماید: الكتاب الذی جا به موسیٰ نورا و هدی للناس تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا (انعام / ۶ / ۹۱) کتابی که موسی آن را آورد و نور و هدایت برای مردم بود، شما آن را در کاغذها قرار داده، قسمتی را آشکار می‌کنید و بسیاری را پنهان می‌دارید (منظور این است که بعضی از آن را آشکار می‌سازید ولی بسیاری از آن را پنهان می‌دارید).

ما در موضوع تحریف کتاب گفته‌ایم که تحریف عهدین به صورت تحریف در معنای آنها بوده، یعنی آنها را تفسیر نادرست می‌کردند، و این همان کاری است که در ترجمه‌های عهدین صورت گرفت و نه در متن اصلی آنها. خداوند می‌فرماید: قل یا اهل الکتاب لستم علی شیء حتی تقيموا التوراة و الانجیل و ما انزل الیکم من ربکم (مائده / ۵ / ۶۸) بگو ای اهل کتاب! شما بر چیزی نیستید تا این که تورات و انجیل و آنچه را که به سوی شما نازل شده است بر پا دارید. و فرموده است: قل فاتوا بالتوراة فاتلوها ان کنتم صادقین (آل عمران / ۳ / ۹۳)، بگو تورات را بیاورید و آن را تلاوت کنید اگر راست می‌گویید. بنا براین، فاجعه بزرگ در این بود که آنان متن اصلی عهدین را از مردم پنهان کردند، و این علت اصلی از بین رفتن آنها شد، نه ترجمه آنها. اما قرآن کتابی است که مسلمانان نسل به نسل آن را در اختیار دارند، بلکه همه مسلمانان جهان، از مسلمان معتقد گرفته تا محقق پژوهشگر، متن قرآن عزیز را حفظ و حراست می‌کنند. خداوند فرموده: انا نحن نزلنا الذکر و انا له لحافظون (حجر / ۱۵ / ۹)؛ (همانا قرآن را ما نازل کرده‌ایم و ما نگهبان آنیم). یعنی قرآن را در سینه‌های مردم و به دست مردم، هم دوستان و هم دشمنان، حفظ می‌کنیم و این خود یک معجزه جاویدان قرآنی است.

۲ - طبعاً میان ترجمه‌ها اختلافاتی وجود دارد، چون سلیقه‌ها بلکه عقیده‌های مردم مختلف است و آنها را به هر جا می‌کشاند. همچنین استعدادها در فهم معانی قرآن و ترجمه آن و درک آرا مختلف، متفاوت است. و اختلاف در ترجمه‌های قرآن آثار نامطلوبی دارد، زیرا اختلاف در ترجمه، اختلاف در استفاده و استنباط احکام و آداب شرعی را به دنبال دارد و هر گروهی بر حسب آنچه از ترجمه می‌فهمد نظر می‌دهد. و شاید میزان اختلاف آن را با سایر ترجمه‌ها نداند.

پاسخ اینکه: این سخن خارج شدن از فرض مساله است. زیرا ترجمه ضوابطی دارد که باید مراعات شود، به-خصوص ترجمه قرآن کریم که باید تحت نظارت یک هیأت رسمی و گروهی از دانشمندان و ادیبان متخصص و زیر نظر یک حکومت اسلامی مقتدر باشد و فرصتی برای دست‌اندازی بیگانگان نگذارد که قرآن را قطعه قطعه کنند. رسم الخط آن نیز باید با اصول معین باشد تا آن را از اختلاف و اضطراب حفظ کند.

۳ - قرآن در بسیاری از آیات خود حقایق پیچیده‌ای دارد که گاه بر بسیاری از دانشمندان پوشیده مانده است و گاه کسانی که پس از آنان آمده‌اند آنها را فهمیده‌اند. در این مورد مثال‌های متعددی وجود دارد. پس اگر قرآن را با اطلاعات امروز خود ترجمه کنیم، فردا اگر علم در سطح بالایی قرار گرفت و از حقایق قرآن چیزهایی کشف شد که قبلاً پوشیده بود، در این شرایط آیا خود را تخطئه کنیم و به همگان اعلام نماییم که ترجمه دیروز ما غلط

بوده و صحیح غیر از آن است؟ مردم به ما چه می‌گویند؟ و چه تضمینی برای اطمینان یافتن آنان به ترجمه امروز ماست، همان گونه که به ترجمه دیروز اطمینان یافته بودند؟

سپس استاد شاطر برای این موضوع مثال‌های زیر را ذکر می‌کند:

الف - قول خداوند: و من کل الثمرات جعل فیها زوجین اثنین (رعد / ۱۳ / ۳)، که مفسران قدیم، «زوجین» را به دو صنف تفسیر کرده‌اند، آن گاه علوم جدید آمد و پرده از روی معنای درست برداشت و آن این که در هر میوه‌ای نر و ماده وجود دارد.

وی می‌گوید:

اگر ترجمه مطابق با تفسیر اول باشد، این حقیقت جدید برای خواننده آن مخفی می‌ماند.

ب - قول خداوند: واللّه الذی ارسل الریاح فتثیر سبحا فسقناه الی بلدیمیت (فاطر / ۳۵ / ۹)، که در این آیه واژه «تثیر» به «سوق می‌دهد» تفسیر شده است و بدین گونه معنای بدیعی که معجزه قرآن کریم است از بین رفته، و آن این است که «تثیر» از «اثاره» است که به معنای تهییج و تحریک است. مانند تحریک غبار و دود و این مبدأ کار تبخیر و باران‌سازی است. چون تبخیر از حرارت مرکزی و حرارت جوی و باد حاصل می‌شود. یعنی در تبخیر این سه عامل لازم است. سپس بادهای بخارها را حمل می‌کنند تا آنجا که خدا بخواهد. این معنی برای این آیه اخیراً آشکار شده است.

ج - قول خداوند: وفرعون ذی الاوتاد (فجر / ۸۹ / ۱۰) مفسران «اوتاد» را به کثرت لشکر معنی کرده‌اند. و یا این که آن چهار تا میخ بوده که مردم را با آن شکنجه می‌کرده‌اند. ولی اکنون روشن شده که منظور از آن همین اهرام است که شبیه کوه هستند، و قرآن از کوه هابه عنوان «اوتاد» یاد کرده است: الم نجعل الارض مهادا والجبال اوتادا(نبا / ۷۸ / ۶-۷).

د - قول خداوند: والارض بعد ذلک دحیها (نازعات / ۷۹ / ۳۰) بعضی از مفسران «دحو» را به «گسترش» معنی کرده‌اند. اگر به این معنی ترجمه شود، مفهومی که «دحو» دارد از بین می‌رود و آن گرد غیر کامل است (مانند گردی تخم مرغ) علاوه بر حرکت به دور خود و مردم منطقه صعید که ریشه بسیاری از آنان عرب است، به تخم مرغ «دحو» یا «دحی» یا «دح» می‌گویند.

همچنین اگر قول خداوند: یکور اللیل علی النهار و یکور النهار علی اللیل (زمر / ۳۹ / ۵)، به گونه‌ای که بعضی از مفسران گفته‌اند ترجمه شود، معنایی که از آیه استفاده می‌شود از بین می‌رود، و آن کروی بودن زمین است. زیرا لازمه گرد بودن و قوسی بودن نور گرد بودن آن چیزی است که نور بر آن می‌تابد. چون روشنایی و تاریکی شکل همان جسمی را می‌پذیرند که بر آن واقع شده‌اند. حال اگر آیه به همان معنای «پوشش» ترجمه شود و سپس دلیل بر صحت معنای دوم دلالت کند، در این صورت معجزه‌ای از معجزات قرآن را از دست داده ایم.

ابزار الکترونیکی ترجمه

ابراهیم گل آور^۱ و محمدحسین امامی

چکیده

در این مقاله سعی شده است تا هر آنچه که مترجم می‌تواند از رایانه در کار ترجمه‌اش بهره‌گیرد در نه بخش و تحت عنوان ابزار الکترونیکی ترجمه معرفی شود. در هر بخش، ضمن برشمردن علل به‌کارگیری چنین ابزاری، تعدادی از مهمترین برنامه‌های رایانه‌ای مرتبط نیز فهرست‌وار نام‌برده می‌شود. نرم‌افزار معرفی شده تحت سیستم‌عامل ویندوز کار می‌کند و در شماری از موارد نیز مقایسه‌ای بین آنها صورت می‌گیرد. پژوهش حاضر برآن است تا با ارائه فهرستی کاربردی، اهمیت فراگیری کار با این نرم‌افزارها را در ترجمه نشان دهد. همچنین امید است با ذکر اهمیت امر، لزوم گنجاندن آموزش چنین مهارتی در برنامه آموزشی دانشجویان رشته مترجمی نیز بیان شود.

واژه‌های کلیدی

واژه‌پردازها، ویرایشگرهای تصویر، ترجمه به کمک رایانه، فایل‌های پی دی اف (PDF)، چاپ رایانه‌ای، غلط‌گیری، مترجمان مستقل

مقدمه

تفکر اولیه نگارش مقاله حاضر از مقاله دکتر حسین ملانظر که با نام «گزیده‌ای از منابع و پایگاه‌های اینترنتی ترجمه» در فصلنامه مطالعات ترجمه^۱ به چاپ رسید، گرفته شده است. در واقع، مقالاتی که تاکنون در زمینه ارتباط ترجمه و رایانه حداقل در مطالعات ترجمه چاپ شده است، همگی به تصویر کلی چنین ارتباطی نگاه کرده‌اند و هیچ کدام به برشمردن نام ابزار لازم در ترجمه نپرداخته‌اند. ولی با توجه به موارد گوناگون استفاده از رایانه در ترجمه، لازم است مترجم حداقل برای موفقیت بیشتر و افزایش سرعت در کار خویش با نرم‌افزارهای مربوط به ترجمه آشنا شود. این مقاله حاصل جمع‌آوری اطلاعات از پایگاه‌های اینترنتی مختلف تولیدکننده نرم‌افزار و ابزاری است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم به ترجمه مربوط هستند. از دهه ۱۹۴۰، که ایده استفاده از رایانه برای نخستین بار مطرح شد، تا امروز پژوهش‌های بسیاری در این زمینه چه در بخش سخت‌افزار و چه در زمینه نرم‌افزار صورت گرفته است. امروزه از رایانه در تمامی رشته‌ها استفاده می‌شود و حتی تقریباً هر رشته‌ای بسته‌های نرم‌افزاری خاص خود را دارد. ترجمه نیز از این امر جدا نیست و بسته‌های نرم‌افزاری گوناگونی وجود دارد که مورد استفاده مترجمان قرار می‌گیرد. از جمله محققانی که در زمینه معرفی نرم‌افزارهای ترجمه پژوهش کرده‌اند عبارتند از:

دهلر (Dohler) در سال ۱۹۹۷، اوسترموهل (Austermuhl) در سال ۲۰۰۱، نوگویرا (Nogueira) در سال ۲۰۰۳ و سومرز (Somers) در سال ۲۰۰۳. البته باید خاطر نشان کرد که این افراد در کتاب‌های خود بیشتر به ابزار ترجمه به کمک رایانه پرداخته‌اند.

^۱ ebianzalichi@gmail.com

ابزار الکترونیکی ترجمه

می‌توان موارد زیر را به عنوان مهم‌ترین ابزار الکترونیکی ترجمه نام برد:

- ۱) واژه‌پردازها
- ۲) فرهنگ لغت و دایرة المعارف‌های الکترونیکی
- ۳) اینترنت و ابزار آن
- ۴) ویرایشگرهای تصویر ایمج ادیترز (Image Editors)
- ۵) ابزار ترجمه به کمک رایانه
- ۶) ابزار مرتبط با فایل‌های پی دی اف (PDF)
- ۷) ابزار چاپ رایانه‌ای (Desktop Publishing Tools)
- ۸) ابزار غلط‌گیری
- ۹) ابزار لازم برای مترجمان مستقل

هر یک از این ابزار در بخش‌های بعدی به تفصیل معرفی می‌شوند.

۱ واژه‌پردازها

واژه‌پردازها مهم‌ترین ابزار مترجم هستند، چراکه به وسیله آنها مترجم می‌تواند به راحتی تایپ کند. در ضمن، برنامه‌های جانبی این ابزار نیز کمک شایانی به مترجم می‌کنند. این برنامه‌های کمکی که مثلاً کار بررسی غلط‌های املائی و دستوری متن را در حین تایپ انجام می‌دهند، در درون واژه‌پردازها عمل می‌کنند. البته در زمینه تصحیح املائی می‌توان از اسپل (ASPELL) نیز یادکرد که مستقل از واژه‌پرداز عمل می‌کند. از دیگر ویژگی‌های جالب واژه‌پردازها شمارش کل کلمات یک متن است. البته در این مورد نیز کت کانت (CATCOUNT) و انی کانت (ANYCOUNT) از برنامه‌هایی هستند که مستقل از واژه‌پرداز عمل می‌کنند. وظیفه نرم‌افزار اول شمارش کلمات در پروژه‌های ترجمه به کمک رایانه و وظیفه نرم‌افزار دوم شمارش کلمات در فایل‌های آر تی اف (RTF)، اچ-تی‌ام‌ال (HTML)، پی‌دی‌اف (PDF) و... است. از جمله مهم‌ترین واژه‌پردازهای موجود در بازار عبارتند از: مایکروسافت ورد (Microsoft Word)، آپن آفیس (Open office)، اوآر جی‌رایتر (Org Writer)، و آبی‌ورد (Abiword).

۲ فرهنگ لغت و دایرة المعارف‌های الکترونیکی

مهارت خواندن و درک مطلب از جمله اصلی‌ترین توانایی‌های مترجم است. ولی هر اندازه هم که مترجمی به هر دو زبان تسلط داشته باشد، باز هم در بسیاری از موارد برای حل مشکلات مربوط به اصلاحات و املاء کلمات، نیازمند جستجو در کتاب‌ها و منابع مرجع است. فرهنگ‌های الکترونیکی از جمله این منابع مرجع است که نسبت به فرهنگ‌های دیگر دارای مزیت سرعت و راحتی جستجو هستند. امروزه شمار زیادی از این ابزار، با نام‌های تجاری مختلف و به شکل لوح‌های فشرده (CD) در بازار یافت می‌شود، ولی در اینجا تنها تعدادی از معروف‌ترین آنها ذکر می‌شود: آکسفورد (Oxford) و کولینز (Collins) فرهنگ لغت‌های چند و تک زبانه الکترونیکی هستند که می‌توان در آنها عبارات و همنشینی کلمات را جستجو کرد و در ضمن به تلفظ بسیاری از مدخل‌های آنها گوش داد.

مریام وبسترز آنلاین دیکشنری اند تساورس (Merriam-Webster's Online Dictionary and Thesaurus) به نشانی <http://www.m-w.com> فرهنگ‌لغتی است اینترنتی که در آن می‌توان علاوه بر معنی لغات، نقش و ریشه کلمات و اصطلاحات را نیز جستجو کرد و به تلفظ بسیاری از مدخل‌ها گوش داد. در ضمن، پیوندهای موجود در آن امکان بررسی سریع بین مدخل‌ها را به کاربر می‌دهد. وب سایت www.wordreference.com نیز گزینه مناسب دیگری است که دارای فرهنگ‌های لغت چند و تک‌زبان و همچنین فرهنگ لغات مترادف است. از دایره‌المعارف‌های الکترونیکی نیز می‌توان به دایره‌المعارف ویکی‌پدیا (<http://www.wikipedia.org>) اشاره کرد که بسیاری از کاربران اینترنت هم‌اکنون آن را بهترین دایره‌المعارف موجود می‌دانند.

۳ اینترنت و ابزار آن

۳-۱ مرورگرهای وب

مرورگرهای وب برنامه‌هایی کاربردی هستند که به کاربر این امکان را می‌دهند تا صفحات اچ تی ام ال (HTML) را در وب جهانی یک شبکه دیگر با رایانه خویش مشاهده و یا پیوندها را دنبال کند و فایل‌ها را انتقال دهد. معروف‌ترین این مرورگرها عبارتند از: ماکروسافت اینترنت اکسپلورر (Microsoft Internet Explorer)، موزیلا فایرفاکس (Firefox Mozilla) و آپرا (Opera).

۳-۲ برنامه‌های مربوط به پست الکترونیک

از جمله معروف‌ترین سرویس‌دهنده‌های پست الکترونیک می‌توان به جیمیل (Gmail) (Google Mail)، یاهو (Yahoo!) و هات‌میل (Hotmail) اشاره کرد. البته برای کنترل و سازمان‌دهی بهتر پیام‌ها نیز می‌توان از برنامه‌هایی نظیر مایکروسافت آتلوک (Microsoft Outlook)، موزیلا تاندربرد (Mozilla Thunderbird) و یودرا (Eudora) استفاده کرد.

۳-۳ موتورهای جستجو

یکی از راه‌های بهبود و تسهیل ترجمه، بالا بردن دانش و اطلاعات مترجم در زمینه متن مورد ترجمه است. امروزه موتورهای جستجو کسب چنین دانشی را برای مترجم آسان کرده‌اند. البته باید در نظر داشت که در نهایت، این مترجم است که باید ارتباط و یا عدم ارتباط اطلاعات حاصله از این ابزار را با مطلب ترجمه خود تعیین کند. از معروف‌ترین موتورهای جستجو می‌توان به گوگل و یاهو اشاره کرد. در صورت نیاز به دانش تخصصی‌تر نیز می‌توان به زیرشاخه‌های این جستجوگرها مراجعه کرد. به عنوان مثال، گوگل اسکالر (Google Scholar) برای جستجو در مقالات و نوشته‌های دانشگاهی بسیار مفید است. یاهو ادجیکیشن (Yahoo! Education) هم از منابع آموزشی مفید محسوب می‌شود.

۳-۴ بانک داده‌ها

همواره وب‌هایی وجود دارند که موتورهای جستجو توانایی جستجو در آنها را ندارند. این وب‌ها که به «وب‌های نامرئی» مشهورند در اغلب موارد حاوی مطالبی هستند که در بانک‌ها و پایگاه‌های تخصصی یافت می‌شود. از جمله این بانک‌ها می‌توان به پابمد (Pubmed)، د وب آو نالج (The Web of Knowledge)، اسکوپس (Scopus) و پروکوئست (Proquest) اشاره کرد که غالباً حاوی اطلاعات علمی و پزشکی اند. اما متأسفانه دسترسی به بیشتر این بانک‌ها از طریق رایانه‌های مؤسسات و دانشگاه‌ها امکان‌پذیر است، چراکه این گونه نهادها توانایی پرداخت هزینه بالای ثبت‌نام در آنها را دارند.

۳-۵ چت و سایر محیط‌های گفتگوی اینترنتی

با استفاده از چنین امکاناتی، مترجم می‌تواند در کوتاه‌ترین زمان ممکن افکار و نظرات خود را با سایر مترجمان و متخصصان رشته‌های دیگر در میان بگذارد. از جمله معروف‌ترین آنها می‌توان به گوگل تالک (Google Talk)، آی ام (AIM)، یاهو مسنجر (Yahoo! Messenger) و ام اس ان مسنجر (MSN Messenger) اشاره کرد. برنامه اسکایپ (Skype) نیز در این زمینه برنامه سودمندی است که به مترجم این امکان را می‌دهد تا با مترجمان دیگر و یا با مشتریان دیگر در هر جا که باشند به راحتی ارتباط برقرار کند.

۳-۶ وبلاگ‌ها

امروزه به راحتی می‌توان در وبلاگ‌های مختلف دنیای مجازی اینترنت، تنها با استفاده از چند دکمه، افکار و نظرات خود را در هر زمینه و عنوانی منتشر کرد. خوشبختانه ایجاد چنین وبلاگ‌هایی نیز آسان است. مثلاً بلاگر به نشانی <http://www.blogger.com> و بلاگ اسپات به نشانی <http://www.blogspot.com> فضاهایی رایگان در اینترنت هستند که هر شخصی می‌تواند در آن‌ها وبلاگ بسازد. در اینجا دو مورد از وبلاگ‌های ترجمه نام برده می‌شود، یکی ترانسلیشن نوتز به نشانی <http://www.transnote.blogspot.com> که وبلاگی است به دو زبان انگلیسی و اسپانیایی در زمینه ترجمه و دیگری نیکد ترانسلیشن به نشانی <http://www.nakedtranslations.com/fr/blog.php> که وبلاگ تخصصی ترجمه در زبان فرانسه است. ضمناً به منظور پیگیری جدیدترین مطالب به‌روزر شده در وبلاگ‌ها و به طور کلی در وبسایت‌ها، بهتر است از نرم افزار رید فیدر (Read Feeder) استفاده کرد.

۴ ویرایشگرهای تصویر

هنگامی که مترجم می‌خواهد پروژه ترجمه‌ای را در رشته گرافیک قبول کند، نیازمند آن است که حداقل دانشی مقدماتی از این رشته و نرم‌افزار مرتبط با آن را داشته باشد. از جمله این مهارت‌ها ویراشگری تصاویر است. در نتیجه مترجم نیازمند فراگیری کار با نرم افزار مرتبط با این مهارت است. مثلاً مایکروسافت پینت (Microsoft Paint) برای کسب مهارت مقدماتی در این زمینه برنامه مناسبی است. اما برای ویرایش تصاویر در حد حرفه‌ای می‌توان از این برنامه‌ها نام برد: آدوب فتوشاپ (Adobe Photoshop)، پینت شاپ پرو (Paint Shop Pro)، فتو فیلتر (Photo Filter)، د گریپمپ (The Gimp)، ای سی دی سی (ACD See)، اکس ویو (Xnview) و پیکاسا (Picassa).

۵ ابزار ترجمه به کمک رایانه

۵-۱ حافظه ترجمه

استفاده از سیستم‌های حافظه‌ای می‌تواند در بالابردن سرعت ترجمه به مترجم کمک کند. اساس کار چنین حافظه‌هایی این است که آنچه مترجم ترجمه می‌کند در این آن‌ها ذخیره می‌شود. وقتی مترجم مشغول ترجمه متن جدیدی است، می‌تواند بخش‌هایی از این حافظه را که مربوط به پروژه فعلی اوست به متن جدید انتقال دهد و در نتیجه سرعت کار خود را بالا برد. البته کاربرد چنین حافظه‌هایی به نوع متن نیز بستگی دارد. مثلاً در ترجمه رمان، استفاده از آنها می‌تواند مشکل‌ساز باشد و حتی می‌تواند سرعت ترجمه را کاهش دهد؛ چرا که در ترجمه رمان، خلاقیت مترجم از انسجام اصطلاحی مهم‌تر است. انسجام اصطلاحی در بخش بعدی بیشتر توضیح داده خواهد شد. البته در سایر متون نظیر متون حقوقی، فنی و تجاری که بسامد اصطلاحات و کلمات تکراری در آنها زیاد است، استفاده از این حافظه‌ها واقعاً سودمند خواهد بود. معروف‌ترین سیستم‌های حافظه عبارتند از: اس دی لی ترادوس (SDSL TRADOS)، وردفست (WORDFAST)، دژاوو (DEJAVA) و اَمگات (OMEGAT). از میان

موارد فوق اس دی اس ترادوس هم معروفتر و هم گرانتر از بقیه است و بعد از آن وردفست قرار دارد که هم اکنون بیش از ۱۳۰۰۰ مترجم در سراسر دنیا از آن استفاده می‌کنند.^{□□}

۲-۵ ابزار مربوط به اصطلاح‌شناسی

اصولاً انسجام اصطلاحی به این معنا که مترجم در انتخاب معادل‌های خود در بخش‌های مختلف پروژه ترجمه-اش ثبات و پایداری داشته باشد، امری بسیار مهم است. اهمیت این مسأله در ترجمه‌هایی که به صورت گروهی انجام می‌شوند، بسیار بیشتر می‌شود. لذا به منظور رعایت چنین مسأله‌ای، ابزاری برای اصطلاح‌شناسی طراحی شده اند. این ابزار قبل از ترجمه ابتدا متن مبدأ را بررسی می‌کنند و فهرستی از اصطلاحات آنرا در اختیار مترجم قرار می‌دهند. در نتیجه، مترجم در گزینش معادل‌های خود آمادگی بیشتری پیدا می‌کند و با توجه به روابط بخش‌های مختلف، دقت او در این کار افزایش می‌یابد. این برنامه‌ها عبارتند از: ورد اسمیت تولز (WordSmith Tools)، تکست استت (Textstat)، مولتی ترم (Multiterm)، ترم استار (Termstar) و آنتکنک (Antconc).

ابزار تغییر زبان در وب

امروزه چند زبانه بودن وب سایت‌ها می‌تواند در افزایش تعداد بازدیدکنندگان آنها عامل مؤثری باشد. فرض کنیم مدیران شرکتی می‌خواهند وبسایتی تبلیغاتی برای شرکت خود طراحی کنند. اگر این وب سایت تنها به یک زبان باشد، موفقیت شرکت بیشتر است یا در صورتی که چند زبانه باشد و کاربران آن بتوانند زبان دلخواه خود را انتخاب کنند؟ بنابراین لحاظ کردن چنین قابلیت‌هایی در وب سایت‌ها می‌تواند از جهات بسیاری سودمند باشد. حال مترجمی را در نظر بگیرید که علاوه بر ترجمه، توانایی کار با چنین برنامه‌هایی را نیز فرا گرفته باشد. پر واضح است که با چنین مهارتی می‌تواند درآمد خود را به طرز چشمگیری افزایش دهد. البته در نگاه اول شاید داشتن چنین انتظاری از مترجم کمی ایده‌آل‌گرانه به نظر بیاید، ولی دستیابی به این مهارت‌ها کاملاً به زاویه دید او و میزان درآمد مطلوبی که از حرفه‌اش انتظار دارد بستگی دارد. از جمله این برنامه‌ها عبارتند از: کتس کرادل (CatsCradle)، ترادوس تگ ایدیتور (Trados TagEditor)، ان وی یو (NVU) و دریمویر (Dreamweaver).

۴-۵ ابزار تغییر زبان در نرم افزار

اهمیت ترجمه و تغییر زبان در نرم افزار و درستی انجام این کار از آنچه در قسمت پیشین در مورد پایگاه‌های اینترنتی گفته شد، بیشتر است، چرا که اگر این کار درست انجام نشود حتی این احتمال وجود دارد که نرم افزار مورد نظر کار نکند. به عنوان مثال، در اکثر بازی‌های رایانه‌ای، از ابتدا می‌توان زبان بازی را تغییر داد. حال اگر مترجم ترجمه درستی انجام نداده باشد یا نرم افزار تغییر زبان را به درستی به کارنگرفته باشد، چگونه می‌توان انتظار کارکردن آن بازی را داشت؟ نرم افزار مربوط به این کار عبارتند از آلچمی کاتالیت (Alchemy Catalyst)، پاسولو (Passolo)، ریسور هکر (Resource Hacker)، پی ای اکسپلوره (PE Explorer) و اکس اسکوپ (Exescope). همچنین، از برنامه‌های میکروسافت اکسل (Microsoft Excel) و اپن آفیس. اورگ کلک (Open Office.org Calc) در ویرایش صفحات گسترده استفاده می‌شود. این صفحات نیز در طراحی بازی‌های رایانه‌ای کاربرد دارد.

۵-۵ ابزار زیرنویس‌گذاری

ترجمه سمعی و بصری یکی از انواع ترجمه است که با سرعت چشمگیری در حال رشد است. این نوع ترجمه، چه به صورت دوبله و چه به صورت زیرنویس، می‌تواند برای مترجم مشکل‌آفرین باشد. در مورد اول، مترجم باید کلام زبان مقصد را به گونه‌ای انتخاب کند که با حرکات لب هنرپیشه هماهنگ باشد و در مورد دوم، باید طول عبارت زیرنویس به گونه‌ای باشد که خواننده فرصت لازم را برای خواندن داشته باشد. نرم افزار مرتبط با این بخش عبارت

است از ویژوال ساب سینک (VisualSubSync)، سبو (Sabbu)، اجیسوب (Aegisub)، اس اس ای تول (SSATool Media Player) و آداسیتی (Audacity) استفاده کرد. در ضمن مدیا پلیمر کلاسیک (Classic)، وی ال سی (VLC) و د کی ام پلیمر (THE KMPLAYER) از برنامه‌های پخش چندمنظوره‌ای هستند که در این قسمت می‌توانند به کار گرفته شوند. همچنین، «پایگاه‌های اینترنتی www.divxstation.com و www.opensubtitles.org به طور حرفه‌ای به جمع‌آوری و طبقه‌بندی زیرنویس انواع فیلم‌ها و کارتون‌ها می‌پردازند. مثلاً پایگاه www.opensubtitles.org اخیراً در اسلواکی راه اندازی شده و دارای بیش از ۲۸۰ هزار عنوان زیرنویس فیلم است. خوشبختانه، این پایگاه زبان فارسی را نیز پشتیبانی می‌کند. چنانچه بخواهیم از این دو پایگاه بهره‌گیریم، باید برنامه وب ساب (VobSub) را نیز در رایانه خود نصب کنیم. یکی دیگر از راه‌های یافتن زیرنویس فیلم، جستجو در موتورهای جستجو با فرمول کلیدی زیر نویس (subtitle) + نام فیلم + زبان است.»^{۵۵۵}

۵-۶ سیستم‌های ترجمه ماشینی

از سال ۱۹۴۹ که وارن ویور برای نخستین بار اندیشه استفاده از رایانه در ترجمه را مطرح کرد، تا به امروز تحقیقات گسترده و تلاش‌های بسیاری در زمینه سیستم‌های ترجمه ماشینی صورت گرفته است. اگرچه انصافاً چنین سیستم‌هایی در طول زمان رشد کرده‌اند، اما هنوز ترجمه حاصل از آنها در سطح بسیار پایین‌تری از ترجمه انسان قرار دارد. از چنین سیستم‌هایی بیشتر در ترجمه متون ساده که دارای زبان و اصطلاحات کلیشه‌ای هستند استفاده می‌شود، نظیر متون مربوط به گزارش وضع هوا. در ضمن، به منظور بالا بردن کیفیت کار این سیستم‌ها، لازم است متن مورد نظر را قبل و بعد از ترجمه سیستم، ویرایش کنیم. از جمله معروف‌ترین سیستم‌های ترجمه ماشینی اینترنتی عبارتند از آلتا ویستا بایبل فیش (www.babelfish.altavista.com)، سیستران (Systran) (www.systransoft.com) و آوان کوست (www.avanquest.com).

۶ ابزار مرتبط با فایل‌های پی‌دی‌اف (PDF)

فایل‌های پی‌دی‌اف نسبت به سایر فایل‌های متنی مانند داک (DOC)، تی‌اکس‌تی (TXT) و آرت‌اف (RTF) دارای دو مزیت هستند. مزیت نخست آن است که وقتی فایلی به قالب پی‌دی‌اف در می‌آید، امکان تغییر آن بسیار کم یا حتی صفر می‌شود و در نتیجه امنیت حفظ اطلاعات و محتوای آن افزایش می‌یابد. به همین دلیل است که بسیاری از فایل‌های موجود در اینترنت در قالب پی‌دی‌اف هستند. مزیت دوم آن است که هنگامی که از نسخه‌های گوناگون یک برنامه، مثلاً ادوب ریدر (Adobe Reader)، برای خواندن این فایل‌ها استفاده می‌کنیم، دیگر خطر خراب شدن ساختار فایل اولیه وجود ندارد. حال آنکه در فایل‌های دیگر ممکن است به کارگیری نسخه‌های گوناگون یک برنامه، مثلاً مایکروسافت ورد (Microsoft Word)، ساختار فایل اولیه را دچار تغییر کند.

۶-۱ برنامه‌های لازم جهت خواندن فایل‌های PDF

نرم افزار ادوب ریدر (Adobe Reader) یکی از بهترین و رایج‌ترین برنامه‌هایی است که برای خواندن فایل‌های پی‌دی‌اف طراحی شده است. از مزایای زیاد این برنامه می‌توان به امکان جستجوی کلمات، کپی متن و تصویر، بزرگ‌نمایی و کوچک‌نمایی به میزان دلخواه، و چاپ متن اشاره کرد. همچنین، این برنامه از آغاز تا کنون همیشه رایگان بوده است. تقریباً هیچ ایرادی به این برنامه وارد نیست به جز اینکه ممکن است نخستین اجرای آن، کمی بیش از برنامه‌های عادی طول بکشد. اما این مسئله در دفعات بعدی استفاده از برنامه تکرار نخواهد شد. در هر

صورت، نرم‌افزار دیگری نیز به نام فاکس ریدر (Fox Reader) وجود دارد که علیرغم سرعت بالاتر، از محبوبیت کم‌تری برخوردار است.

۶-۲ برنامه‌های لازم جهت ایجاد فایل های پی‌دی‌اف (PDF)

برای این منظور می‌توان از برنامه‌های آدوب آکروبات رایتر (Adobe Acrobat Writer) و پی‌دی‌اف (PDF Creator) استفاده کرد. البته مورد اول که یکی دیگر از محصولات شرکت معروف آدوب (Adobe) است، بر خلاف آدوب ریدر (Adobe Reader)، رایگان نیست و قیمت نسبتاً بالایی هم دارد. در صورتی که مترجم از واژه-پرداز ماکروسافت ورد (Microsoft Word) استفاده می‌کند، می‌تواند با نصب برنامه ورد تو پی‌دی‌اف کانونتر (Word to PDF Converter)، به راحتی فایل‌های ایجاد شده در ورد (Word) را به پی‌دی‌اف (PDF) تبدیل کند. با توجه به اینکه این برنامه داخل خود برنامه ورد (Word) نصب می‌شود، کار با آن بسیار راحت است و کاربر می‌تواند تنها با یک کلیک، فایل خود را به پی‌دی‌اف (PDF) تبدیل کند. برنامه دیگری هم وجود دارد که نیازی به نصب برنامه مجزا برای تبدیل فایل ندارد. این برنامه آپن آفیس.آرگ رایتر (Open Office.org Writer) نام دارد و با استفاده از آن می‌توان به راحتی فایل مورد نظر را در قالب پی‌دی‌اف (PDF) ذخیره کرد. برای این منظور کافی است گزینه Export to PDF را انتخاب کرد.

۶-۳ برنامه‌های لازم جهت تبدیل فایل های PDF

در بیشتر مواقع، متن ترجمه در قالب پی‌دی‌اف (PDF) به مترجم می‌رسد و او نیز می‌بایست ترجمه خود را در همین قالب برای مشتری ارسال نماید. در این صورت، مترجم می‌تواند با استفاده از نرم‌افزار مخصوصی، فایل پی‌دی‌اف (PDF) را به قالب سازگار با واژه‌پرداز، مثلاً قالب داک (DOC) برای برنامه ورد (Word)، درآورد و کار خود را به راحتی انجام دهد. بعد از اتمام کار نیز، می‌توان طبق روندی که در بخش قبل گفته شد دوباره فایل داک (DOC) را به صورت پی‌دی‌اف (PDF) درآورد و برای مشتری فرستاد. در بخش‌های قبل، مزایای استفاده از فایل پی‌دی‌اف (PDF) ذکر شد که از مهم‌ترین آنها همان حفظ ساختار متن و تصاویر و جدول‌های داخل آن است. برنامه‌های لازم برای این کار معمولاً به مبدل معروف هستند و عبارتند از: آبی پی‌دی‌اف ترانسفرمر (Abby PDF Transformer)، سالید کانونتر (Solid Converter) و پی‌دی‌اف تو ورد کانونتر (PDF to Word Converter).

۶-۴ برنامه‌های لازم جهت ویرایش فایل های پی‌دی‌اف (PDF)

تبدیل فایل‌های پی‌دی‌اف (PDF) به قالب فایل‌های نرم‌افزار ورد (Word) معمولاً با کیفیت لازم همراه نیست، چرا که در فرآیند تبدیل این فایل‌ها، بعضی از خصوصیات ساختاری آنها به هم می‌ریزد. لذا برای غلبه بر این مشکل می‌توان از ویرایشگرهای فایل پی‌دی‌اف (PDF) استفاده کرد که مهم‌ترین آنها عبارتند از: فاکسیت پی‌دی‌اف ادیتر (Foxit PDF Editor) و اینفیکس پی‌دی‌اف ادیتر (Infix PDF Editor). برتری استفاده از این برنامه‌ها عدم نیاز به تبدیل فایل است و ویرایش فایل در داخل برنامه به راحتی انجام می‌شود. در واقع، می‌توان گفت که این برنامه‌ها هم فایل را می‌خوانند و هم آن را ویرایش می‌کنند.

۷ ابزار چاپ رایانه ای

به وسیله ابزار واژه‌پردازی که پیشتر از آنها صحبت شد می‌توان نامه‌های اداری، گزارشات و به طور کلی متون عادی و روزمره را تایپ کرد. اما برای تنظیم متن در سطح پیشرفته‌تر نمی‌توان از آنها بهره گرفت. برای سطوح بالاتر مثل طراحی صفحات مجله و بروشورهای تبلیغاتی، معمولاً از ابزار ویژه چاپ رایانه‌ای استفاده می‌شود. البته مترجم ممکن است اصلاً نیازی به فراگیری چنین مهارتی نداشته باشد. ولی در صورت کسب آن، می‌تواند درآمد خود را

افزایش دهد. معروفترین برنامه‌های این قسمت عبارتند از لاتکس (La Tex)، اسکریبوس (Scribus)، کوارک اکسپرس (QuarkXpress) و فریم‌میکر (Maker Frame).

۸ ابزارِ غلط‌گیری (Proofreading)

وقتی ترجمه و ویرایش آن به اتمام رسید، لازم است پیش از فرستادن نسخه نهایی کار برای مشتری، کلی پروژه به صورت جامع غلط‌گیری شود تا اشتباهات احتمالی املایی-دستوری برطرف گردند. گرچه برنامه ورد (Word) گزینه‌ای به نام چک اسپیلینگ اند گرامر «Check Spelling and Grammar» برای ویرایش چنین اشتباهاتی دارد، برنامه‌های مستقل دیگری نیز وجود دارند که یکی از معروفترین آنها بلوبیم ریوو (Bluebeam Revu) است.

۹ ابزار ارتباط با مشتری برای مترجمان مستقل

علاوه بر ابزاری که تاکنون نام برده شد، برنامه‌هایی نیز برای حفظ ارتباط مترجمان مستقل با مشتریان خود وجود دارند. در زیر دو نوع نرم‌افزار برای این دسته از مترجمان معرفی می‌شود.

۹-۱ نرم افزار ارسال صورتحساب برای مشتری بلینگ سافتور (Billing Software)

اکثر مترجمان حرفه‌ای قبل از آنکه کاری را قبول کنند، ترجیح می‌دهند از مشخصات آن باخبر شوند و سپس بر اساس نوع متن، حوزه کاری و حجم آن، قیمتی را به مشتری پیشنهاد دهند. با توجه به اینکه امروزه کار مترجم نیز مانند متخصصان سایر رشته‌ها، دیگر محدود به مرزهای جغرافیایی نیست، اطلاع از چگونگی برقراری ارتباط با کمترین هزینه و در سریع‌ترین زمان ممکن بسیار مفید است. بنابراین، دانش مترجم از برنامه‌های ارسال صورتحساب به مشتری بسیار لازم و ضروری به نظر می‌آید. هم اکنون، در این زمینه برنامه‌های بسیاری وجود دارد که البته هیچ‌کدام به صورت انحصاری برای مترجم طراحی نشده‌اند ولی باز هم می‌توان از آنها را در ترجمه و مسائل مالی مربوط به آن استفاده کرد. برخی از این برنامه‌ها عبارتند از: فکتوآل سول (Factual Sol)، فری ساید (Freeside)، بیل کوئیک (BillQuick).

۹-۲ سرویس‌دهنده‌های ارسال و دریافت نامبر (Fax)

اگر چه امروزه پست الکترونیکی غالباً جایگزین نامبر شده‌است، هنوز هم افرادی هستند که از این ابزار استفاده نمی‌کنند و روش‌های سنتی‌تر را ترجیح می‌دهند. به هر حال، مترجم باید بتواند از روش مطلوب مشتری، با وی ارتباط برقرار کند. در زمینه ارسال و دریافت نامبر نیز برنامه‌هایی وجود دارند که بعضی از آنها عبارتند از: تراس فکس (Trus Fax)، فکس زیرو (Fax Zero) و اینتر فکس (Inter Fax).

نتیجه

نفوذ رایانه در رشته‌های مختلف و گسترش روزافزون برنامه‌های رایانه‌ای، متخصصان هر رشته را به منظور کسب موفقیت بیشتر، به یادگیری آنها ناگزیر کرده‌است. ترجمه نیز از جهات مختلفی تحت تأثیر رایانه و برنامه‌های آن قرار گرفته است و مترجمان نیز نیازمند فراگیری چنین دانشی هستند. اما گام نخست این مسیر، شناخت ابزار و برنامه‌های مربوط است. آنچه در این نوشته آورده شد تنها فهرستی کاربردی از ابزار الکترونیکی و برنامه‌های رایانه‌ای مرتبط با ترجمه است. اما در نهایت این سؤال به ذهن می‌رسد که آیا جای تعلیم چنین ابزاری در برنامه آموزشی دانشجویان رشته مترجمی خالی نیست؟!

- i رجوع شود به فصلنامه مطالعات ترجمه، سال اول، شماره سوم، پاییز ۱۳۸۲. صص ۷۷-۹۲.
 ii رجوع شود به وبسایت: www.SDL.com
 iii رجوع شود به ماهنامه رایانه (۱۳۸۶). سال هجدهم، شماره ۱۶۶، شهریور ۱۳۸۶، ص ۷۴.

منابع

- بهجو، ز. (۱۳۸۲). «رایانه و ترجمه»، فصلنامه مطالعات ترجمه، سال اول، شماره دوم، تابستان (۱۳۸۲). صص ۲۷-۴۰.
 بخشنده، ا. و مصلی نژاد، پ. (۱۳۸۵). «ترجمه ماشینی و کامپیوتری در عصر ارتباطات، فصلنامه مطالعات ترجمه، سال چهارم، شماره چهارده، ص ۶۱.
 فرحزاد، ف. (۱۳۸۶). مجموعه مقالات ۲ هم‌اندیشی ترجمه شناسی. تهران: انتشارات یلدا قلم. صص ۳۱-۴۸.
 ماهنامه رایانه (۱۳۸۶). سال هجدهم، شماره ۱۶۶، شهریور ۱۳۸۶، ص ۷۴.
 ملانظر، ح. (۱۳۸۲). «گزیده‌ای از منابع و پایگاه‌های اینترنتی ترجمه». فصلنامه مطالعات ترجمه، سال اول، شماره سوم، پاییز ۱۳۸۲. صص ۷۷-۹۲.
 موسوی میانگه، ط. (۱۳۸۳). «استفاده از فناوری جدید در ترجمه». فصلنامه مطالعات ترجمه، سال دوم، شماره هفتم و هشتم، ۱۳۸۳، ۵۳-۶۴.
 هیأت مؤلفان و ویراستاران میکروسافت (۲۰۰۳)، «فرهنگ تشریحی کاربران کامپیوتر»، ترجمه فرهاد قلی زاده نوری، تهران، کانون نشر قلم
 هیأت مولفین میکروسافت (۲۰۰۳)، «فرهنگ تشریحی کاربران کامپیوتر میکروسافت»، ترجمه مجید سماوی، تهران، کانون نشر قلم

- Allwen, J. (2003), "Post-editing." In: Sommers, H(ed.) Computers and Translation. A translator's guide, 297-318. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamin.
 Austermühl, F. (2001), "Electronic Tools for Translators. Manchester: St. Jerome.
 Biau, Gil, José Ramón and Pym, Anthony (2006) "Technology and translation (a pedagogical overview)" [online]. In Pym, Anthony, Perekrestenko, Alexander and Starnik, Bram (eds.) Translation Technology and its Teaching (with much attention of localization). Available from: <http://isg.uvr.es/library/papers/BiauPym> Technology.pdf
 Dohler, Per N. (1997) "Facets of Software Localization: A Translator's View" [online]. Translation Journal 1(1). Available from: <http://accurapid.com/journal/softloc.htm>
 Free Software Foundation [online]. Available from: <http://www.fsf.org/>
 Giles, J. (2006) "Internet encyclopedias go head to head" [online]. Available from: <http://www.nature.com/news/2005/051212/full/438900a.html>
 Hoefman, Els (2004) "Get more out of Google" [online]. Proz. Available from: <http://www.proz.com/doc/20>
 Mckay, C (2006) "Free and Open Source Software for Translators" [online]. Available from: http://www.medtrad.org/panacea/IndiceGeneral/n23_tribuna_Mckay.pdf
 Noguera, D. (2002). "Translation Tools Today: A Personal View"[online]. Translation Journal 6(1). Available from: <http://accurapid.com/journal/19tm.htm>
 Pym, A. (2003) "Redefining Translation Competence in an Electronic Age. In Defence of a Minimal Approach. "Meta 48(4), 481-497.
 Somers, H. (1997) "A Practical Approach to Using Machine Translation Software: " Post-editing" the source text." The Translator 3(2), 197-212.
 Somers, H. (2003) "The translator's workstation." In: Somers, Harold (ed.) Computers and Translation. A translator's guide, 13-30. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

کلمه ها و ناکلمه های ترجمه

حسن هاشمی میناباد*
عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی اراک
(بخش پنجم)

-based, -centered, -centric, -oriented, -orientated

واژه‌های بالا با اسم ترکیب می‌شوند و مجموعاً صفت می‌سازند. صفتی که به این روش به دست می‌آید به این معنی است که اسم پایه مهمترین قسمت یا ویژگی چیزی است، بخش اصلی آن را تشکیل می‌دهد، کانون اصلی توجه چیزی است، و بر اساس آن مورد قضاوت و ارزیابی قرار می‌گیرد. بین این واژه‌ها و- اسم پایه یک خط تیره کوتاهی یا hyphen می‌آید. -orientated در انگلیسی عمومی بریتانیایی کاربرد بیشتری دارد و -oriented در انگلیسی امریکایی و زبان علمی و فنی.

Service-oriented structure	(رایانه‌ای) خدمات‌بنیاد
Evidence-based thinking	تفکر مبتنی بر شواهد و مدارک، تفکر شواهدنگر
Home-based working mothers	مادران شاغل خانه‌مدار
Research-based web	وب پژوهش مرکز
Web-centric	وب‌بنیاد
Family-centered care	مراقبت‌های خانواده‌محور
Christ-centered art	هنر مسیح‌محور

* h_hashemi_mi@yahoo.com

معادلهایی که برای این واژه‌ها در فارسی ساخته شده‌اند بر دو نوع‌اند: (۱) به‌صورتِ واژه‌ی مرکب ساخته شده از بنیاد، گرا، نگر، اندیش، مرکز، مدار، کانون به‌اضافهٔ اسمِ پایه، و (۲) ساخت دستوریِ گروهِ صفتی که از معطوف به، مبتنی بر، متماثل به، با گرایش به، و اسمِ پایه ساخته شده است. معمولاً از معادلهای گروهِ اول استفاده می‌شود که کوتاه‌تر است و راحت‌تر، مگر این که نتوان معادل ساده و سراسری با آن ساخت، مانند تفکرِ مبتنی بر شواهد / مدارک **evidence-based thinking**. در ترکیبهایِ دارای مدار و محور گاهی نشانه‌ی «ی» صفت‌ساز نیز افزوده می‌شود.

بنیاد

sociocentric	جامعه‌بنیاد	community-centered	جامعه‌بنیاد
task-oriented	وظیفه‌بنیاد	science-based	دانش‌بنیاد
translation-oriented	ترجمه‌بنیاد	leisure-based	آسایش‌بنیاد

گرا

Western-oriented	غرب‌گرا	student-based	دانشجوگرا
Sociocentric	جامعه‌گرا	market-oriented	بازارگرا
Task-oriented	وظیفه‌گرا، انجام‌گرا		

نگر

Translation-orientated	ترجمه‌نگر	child-oriented	کودک‌نگر
Teacher-based	معلم‌نگر	author-based	نویسنده‌نگر
Man-centered	انسان‌نگر	process-oriented	فرایندنگر

مرکز

Human –centered	انسان‌مرکز	data-oriented	داده‌مرکز
Egocentric	خودمرکز (ی)	theocentric	خدای‌مرکز

محور

Family-centered	خانواده‌محور	problem-oriented	مسئله‌محور (ی)
Client-centered	مشتری‌محور	religion-based	دین‌محور
Egocentric	خودمحور	anthropocentric	انسان‌محور (ی)

		<u>-مدار</u>	
Religion-based	دین‌مدار	gender-oriented	جنسیت‌مدار
Goal-oriented	هدف‌مدار	group-centered	گروه‌مدار
Class-based	طبقه‌مدار	mythocentric	اسطوره‌مدار

Process-oriented فراینداندیش

-based در علم و تکنولوژی معنایی دیگر نیز دارد. این واژه که به صورت **base** (یعنی بدون نشانه **-ed** صفت‌ساز) نیز به کار می‌رود مبنای ساخته شدن چیزی را نشان می‌دهد. مثلاً **lead-based paint** رنگی است که پایه آن سرب باشد و در نتیجه، اصطلاح رنگ سرب پایه برای آن ساخته شده است.

Lead-based paint رنگ سرب پایه

Water-base(d) paint رنگ آب پایه

Oil-based paint رنگ روغنی

Asphaltic base course اساس قیری (در راه‌سازی)

-proof, -resistant, tight

-proof وندوارهای است که با اسم ترکیب می‌شود تا به چیزی اشاره کند که مضر و نامطلوب است. صفتی که به این ترتیب به دست می‌آید چیزی را توصیف می‌کند که اسم ترکیب شده با **-proof** نمی‌تواند به آن ضرر و آسیبی برساند و تأثیر نامطلوبی بر آن می‌گذارد. **-resistant** و **-tight** مترادف‌های **-proof** اند، با این تفاوت که کپ شدن وسیله برای جلوگیری از آسیب و ضرر چیز دیگری را می‌رساند. **-proof** با **-ing** و **-resistant** با **-ance** به اسم تبدیل می‌شود: **airproofing**، **sound-resistance**. مترجمانی هستند که گرایش دارند به این که به جای تمام این واژه‌ها از «ضد» استفاده کنند، اما این وندواره معادل‌های دیگری هم دارد که شایان امعان نظر است.

Bullet-proof ضد گلوله shower-proof ضد آب، ضد باران

Burglar-proof ضد دزد leak-proof ضد تشست، ضد رخنه

Frost-proof ضد یخ spark-proof ضد جرقه

Rust-proof ضد زنگ weather-proof ضد هوازدگی

ن - + بن مضارع

Fire-proof, flame-proof, heat-proof, oven-proof			نسوز
Shatter-proof	نشکن	shrink-proof	شورنرو
Water-proof	آب پس‌نده		

- ناپذیر

Air-proof	هواناپذیر	water-proof	رطوبت‌ناپذیر، آب‌ناپذیر
Water-proof	آب‌بند	moisture-proof	نمبند
Light-proof	نوربند	damp-proof	نمبند

- بست (مازبست دعا و وردی است که در گذشته برای مقابله با خطر مار می‌خواندند)

Wind-proof	بادبست	burglar-proof	دزدبست
Sound-proof	صدابست		

مقاوم به - ، مقاوم در برابر -

Accident-proof	مقاوم در برابر تصادف	rot-proof	مقاوم در برابر فساد
Storm-proof	مقاوم در برابر توفان	weather-proof	مقاوم در برابر آب و هوا

عایق -

Damp-proof	عایق رطوبتی	fire-proof	عایق آتش
Water-proof	عایق آب	rain-proof	عایق باران

- نا

Water-proof	ناتراوا		
-------------	---------	--	--

مصدر + یای شایستگی و لیاقت

Satter-proof glass	شیشه خردنشدنی
- Resistant	
Fire-resistant	آتش پاد، نسوز، ضدّ آتش
water-resistant	ضدّ آب، مقاوم در برابر آب
acid-resistant paving	کفپوش ضدّ اسید
blast-resistant door	در ضدّ انفجار
slip-resistant tile	سرامیک ضدّ لغزش
light-resistance	مقاومت به نور
flame-resistance	مقاومت شعله گیری
- tight	
Air-tight	هوابند، هواکیپ، هواناپذیر
oil-tight	ضدّ روغن
rain-tight	باران بند
drip-tight	قطره بند
water-tight	آب ناپذیر، آب بند
gas-tight	گاز ناپذیر
wind-tight	بادبند، بادبست

فاطمه مهدی‌برزی*

دانش آموخته کارشناسی ارشد مترجمی زبان انگلیسی، دانشگاه علامه طباطبایی

(قسمت سوم)

همانگونه که در قسمت‌های پیشین مطالعه نمودیم، آثار هنری در دوره رنسانس از ارزش خاصی برخوردار گردید و متعاقباً طرز تفکر مردم درباره ترجمه و ارزش آن دچار دگرگونی شد و علاقمندان ترجمه از جمله ترجمه‌های فلسفی و مذهبی خواهان ترجمه‌ای فراتر از ترجمه تحت‌اللفظی گشتند. به همین دلیل مترجمین در این دوران تلاش می‌کردند که به جای برگرداندن کلمه به کلمه متن مبداء در صدد ارائه مفهوم اصلی آن در متن مقصد باشند چنین رویکردی باعث رشد چشمگیری در ظهور تئوری‌های ترجمه در دوران رنسانس گردید. در این دوران نسخه‌های متعددی از متون مقدس به زبان‌های دیگر ترجمه و چاپ شد که از میان آنها می‌توان به ترجمه مارتین لوتر به عنوان تأثیرگذارترین ترجمه متون مقدس نام برد. از دیگر ویژگی‌های دورانی که گذشت می‌توان به اختراع ماشین چاپ، آزادی مترجمان در ترجمه متون و رضایتمندی بیش از پیش خوانندگان از متون ترجمه شده اشاره کرد.

و اما قسمت سوم از مجموعه مقالات «آشنایی با اندیشمندان ترجمه» سرآغازی خواهد بود برای آشنایی با نظریه‌های مدرن ترجمه:

قرن ۱۸ و ۱۹

رویکرد مترجمان به هنر ترجمه در قرن هجدهم رویکردی بین ترجمه تحت‌اللفظی و آزاد بود. ترجمه‌های فنی در این دوران بسیار رونق گرفت و انتقال اطلاعات موجود در متن مبداء به متن مقصد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار گشت. ترجمه در قرن هجدهم به یک صنعت تبدیل شد و مترجمان در این دوره سعی می‌کردند که متن ترجمه تا حد ممکن برای خواننده قابل فهم باشد تا جایی که به حذف برخی از قسمت‌های متن اصلی که فهم آن برای مترجم دشوار و یا برگردان سلیس و فصیح آن غیرممکن بود، مبادرت می‌ورزیدند. بسیاری از متون که قبلاً ترجمه شده بود، در این دوران مجدداً ترجمه شد.

در قرن هجدهم و نوزدهم پیشگفتارهای طولانی با توضیحات بسیار در مورد اصول ترجمه متون کلاسیک خارجی به انگلیسی زینت‌بخش آثار ترجمه شد و شعار «هیچکس جز یک شاعر قادر به ترجمه شعر نیست»

* f_mehdibarzi@yahoo.com

بیش از پیش به گوش می‌رسید. اصولی که منتقدین در نقد آثار از آنها استفاده می‌کردند، الهام بخش مترجمان گردید و خلق آثاری ماندگار در تاریخ باعث شد تا مترجمان انگیزه بیشتری برای ترجمه آثار گوناگون پیدا کنند. یکی از تفاوت‌های مشهود در ترجمه‌های قرن نوزدهم آن بود که متن می‌بایست بدون حذف هیچ قسمتی، مگر قسمت‌های غیراخلاقی، ترجمه می‌گشت در صورتی که مترجمان قرن هجدهم آزاد بودند تا هر زمان که می‌خواستند بخشی را به متن اضافه و یا از آن حذف نمایند.

نوشتن پانویس در این دوره مرسوم گردید تا جایی که افزودن یادداشت‌های توضیحی در متن ترجمه شده بر ارزش آن اثر از دیدگاه خوانندگان می‌افزود. از ویژگی‌های این دوره می‌توان از هجوم متن‌های خارجی و علاقه مترجمان به ترجمه آنها نام برد که باعث ورود مفاهیم جدید و هم چنین حرف نویسی^۱ بسیار در زبان‌های اروپایی و به ویژه زبان انگلیسی گردید. بدیهی است که مورد اخیر عمدتاً ناشی از حجم زیاد متون خارجی و فرصت کم برای ترجمه آنها بود.

به گفته نیومارک (۱۹۸۱)، تا قرن نوزدهم ترجمه تحت اللفظی عملی بود که در زمینه واژه‌شناسی یا زبان‌شناسی تاریخی و تطبیقی انجام می‌شد و اصلاح‌طلبان فرهنگی سعی داشتند از طریق آن ادبیات را حفظ نمایند، اما در قرن نوزدهم، رویکرد ترجمه علمی‌تر شد؛ به صورتی که در آن برخی متون به دقت و برخی آزاد ترجمه می‌شدند. توجه مترجمان قرن هجدهم متمرکز به ارائه اطلاعات موجود در متن مبداء به خواننده متن مقصد بود، درحالی‌که مترجمان قرن نوزدهم به استفاده از تئوری در برگردان متن مبداء توجه خاصی داشتند. از اندیشمندان ترجمه در این دوران می‌توان از الکساندر پوپ^۲ و الکساندر فریزرتایتلر وودهاوسلی^۳ معروف به تایتلر نام برد.

الکساندر پوپ (م ۱۷۴۴-۱۶۸۸)

وی یکی از بزرگترین شعرای قرن هجدهم بود. دوران وی را عصر طلایی ترجمه می‌نامند چرا که آرامش و صلحی به مراتب بیش از گذشته بر آن حاکم بود. پوپ در سال‌های اولیه زندگی به چهار زبان یونانی، لاتین، ایتالیایی و فرانسوی آشنا بود و به مطالعه اشعاری که به این زبان‌ها نوشته شده بود علاقه خاصی داشت. ترجمه وی از «پلیاد»^۴ و «اودیسه»^۵ هومر در این دوران با موفقیت چشمگیری روبرو شد.

ترجمه موفق از دیدگاه وی ترجمه‌ای است که ساده، دقیق و روان انجام شود. به عقیده وی وظیفه مترجم آن است که سبک نویسنده متن مبداء را کپی نماید. وی در این موضوع با درآیدن^۶ هم عقیده بود که نه تنها متن کار هنری بلکه سبک شعری یک شاعر است که وی را از دیگران متمایز می‌نماید و بنابراین هرگز نمی‌توان دو شاعر حتی دو شاعر معاصر را یافت که ترجمه کار آنها به یک سبک امکان‌پذیر باشد.

¹ transliteration

² Alexander Pope

³ Alexander Fraser Tytler Woodhouselee

⁴ Iliad

⁵ Odyssey

⁶ Dryden

الکساندر فریزر تایتلر وودهاوسلی (م ۱۸۱۳-۱۷۴۲)

کتاب تایتلر با نام *The Essay on the Principles of Translation* که در اواخر قرن ۱۸ چاپ شد، در تاریخ تئوری ترجمه از اهمیت خاصی برخوردار است چرا که این کتاب اولین کتاب حاوی تئوری‌ها و تکنیک‌های ترجمه به صورت مشروح بود. هدف وی از تألیف این کتاب توضیح درباره مشکلات ترجمه و ارائه راهکارهایی برای ترجمه بهتر آثار ادبی و قراردادن دستورالعمل‌هایی در این زمینه در اختیار خوانندگان و هم‌چنین پیروی از تئوری در تکنیک‌های ترجمه بود.

ترجمه خوب در نظر وی نه تنها ترجمه ای وفادار به متن مبداء بلکه ترجمه ای است که مقبولیت عام داشته باشد، مفاهیم دقیق متن مبداء را حفظ نماید، به همان سبک نوشته شود، به همان اندازه ساده و روان باشد و میزان تأثیر آن بر خواننده مقصد به اندازه تأثیر متن اصلی بر خواننده مبداء باشد. از دیدگاه وی مترجم نه تنها باید به دو زبان تسلط داشته باشد بلکه باید به اندازه کافی زیرک و باهوش باشد تا بلافاصله سبک نویسنده را کشف نماید، چرا که مترجم بدون درک صحیح سبک نویسنده نمی‌تواند فهم دقیقی از نوشته‌های وی داشته باشد. تایتلر معتقد بود که مترجم باید در هنگام ترجمه آزاد باشد تا به متن اصلی چیزی اضافه و یا از آن حذف نماید، به شرط آنکه از هدف اصلی نویسنده فاصله نگیرد و به هر صورت هدف وی را از نگارش متن اصلی در متن ترجمه شده انتقال داده و اثر آن را تضعیف ننماید.

تایتلر شعر را برای ترجمه به دو دسته تقسیم می‌کرد:

- ۱) شعر غنایی: که ترجمه آن به نثر نه تنها غیرعقلانه که غیرممکن است؛ و
- ۲) سایر اشعار: که می‌توان آن را به صورت نثر ترجمه کرد هر چند بهتر است که به شعر ترجمه شوند چرا که ارزش شعر به آهنگین بودن آن است. طبق دیدگاه تایتلر، مترجم شعر می‌بایست شاعر باشد تا بتواند همان زیبایی را به وجود آورده و همان حس را در خواننده متن مقصد ایجاد نماید.

وی معتقد است که اصطلاحات متن مبداء می‌بایست تا حد ممکن با اصطلاحی معادل آن در متن مقصد ترجمه شود و در صورتی که در زبان مقصد اصطلاحی معادل برای آن وجود نداشته باشد توصیه می‌شود که مترجم منظور اصلی نویسنده را به زبان ساده بیان نماید.

قرن ۲۰

قرن بیستم را عصر فناوری و تکنیک نام نهاده‌اند. بدیهی است که فناوری باعث آسان‌تر شدن زندگی و در نتیجه ضرورت انعقاد پیمان‌های بین‌المللی گردید و متعاقب آن ترجمه که تا این عصر به شکل هنری مورد توجه بود، وسیله‌ای شد برای ارضاء حس کنجکاوی مردم تا از واقعیت‌ها مطلع گردند. با گسترش تجارت در سطح بین‌المللی، تعداد زیادی از افراد به شغل ترجمه روی آوردند و در نتیجه در کنار مترجمان حرفه‌ای افرادی مشاهده می‌شدند که تحصیلات کمتری داشته و در نتیجه با تئوری‌های ترجمه هیچگونه آشنایی نداشتند. با گسترش

فعالیت ترجمه در این دوران، تئوری‌های متفاوتی وارد رشته ترجمه شد که گاه کاملاً در تعارض با یکدیگر بودند و گاه علیرغم تشابه ماهیتی به گونه‌های متفاوتی بیان شده بودند. به گفته ناپدا (۱۹۶۴) اصلاحات اساسی و هم‌چنین آزادی که مترجمان نسبت به نسل پیشین در ترجمه داشتند، از مهمترین ویژگی‌های قرن بیستم است.

انقلاب چامسکی در زبانشناسی که از سال ۱۹۶۵ آغاز گردید نیز باعث ایجاد مفاهیم جدیدی شد که بیشتر آنها منابع الهام‌بخشی برای نظریه پردازان ترجمه بوده و می‌باشد. از میان اندیشمندان ترجمه در قرن بیستم در این قسمت با کارل ویلیام هنری شولتز^۱ و دیدگاه‌های وی آشنا می‌شویم.

کارل ویلیام هنری شولتز

کتاب شولتز با نام «هنر ترجمه»^۲ در سال ۱۹۱۸ منتشر گردید. وی معتقد بود که ترجمه صحیح یک متن می‌تواند سه هدف را دنبال کند:

۱. روشنفکران را علیرغم فاصله زبانی به یکدیگر نزدیک کند؛
۲. دانش افراد مختلف را در اختیار دیگران قرار دهد؛ و
۳. بر ارزش دیدگاه‌های جهانی در مورد هنر و به طور کلی در مورد زندگی بیفزاید.

از دیدگاه شولتز ترجمه زمانی موفق خواهد بود که بتواند افکار و روح نویسنده (سبک و ویژگی‌های زبانشناسی و گویشی وی) را به متن مقصد انتقال دهد و هرگونه انحراف از این معیارها باعث از بین رفتن روح ترجمه می‌شود و آنرا ترجمه‌گونه می‌نماید.

شولتز معتقد است که آشنایی کامل با دو زبان مبداء و مقصد از ضروریات اولیه و حداقل توانایی‌های شغل مترجمی است و مترجم خوب می‌بایست علاوه بر اینها دارای احساس هنری باشد و هم‌چنین در خواندن متن مبداء به اندازه کافی دقت داشته باشد تا تأثیری که از آن متن می‌پذیرد و هم‌چنین حسی که از آن می‌گیرد دقیق و صحیح باشد. وی باید با پالودگی سبک‌ها و فرهنگ‌های مختلف آشنایی داشته و از اهمیت آنها آگاه باشد و درعین حال حد اعتدال را در استفاده از آنها رعایت نماید. به گفته شولتز کسی که به امر ترجمه مبادرت می‌ورزد نمی‌بایست تحت هیچ شرایطی ویژگی‌های خاص یک مترجم خوب را از دست بدهد. شولتز اظهار می‌دارد که ترجمه اصطلاحات به سه صورت انجام می‌پذیرد، هر چند که شکل اول و دوم از نظر وی غیرقابل قبول است:

۱. تحت‌اللفظی که انتقال‌دهنده افکار نویسنده است اما روح زبان را حفظ نمی‌نماید؛
۲. جایگزین کردن آن با اصطلاحی محاوره‌ای که شکل برابر دارند اما نمی‌توانند هم‌وزن باشند؛ و
۳. جایگزین کردن آن با اصطلاحی در زبان مقصد.

شولتز رعایت موارد زیر را برای مترجم ضروری می‌داند:

¹ Karl William Henry Scholz

² The Art of Translation

- در صورتی که نویسنده متن مبداء از گویش محلی در متن خود استفاده کرده، مترجم نیز باید از گویش محلی در متن ترجمه استفاده نموده و از ترجمه آن به زبان معیار خودداری ورزد.
 - در استفاده نویسنده از علائم سجاوندی به اندازه کافی دقت داشته باشد تا متن مبداء را به دقت درک نماید.
 - در صورتی که در متن مبداء از کلمات خارجی به منظور خاصی مانند نشان دادن آشنایی گوینده با زبان دیگر یا ملیت متفاوت وی استفاده شده، مترجم نیز باید همان کلمات را بدون ترجمه به متن مقصد انتقال دهد. (برای مثال اگر مترجم در حال ترجمه یک متن انگلیسی به فارسی است اما در بعضی از قسمت‌های متن اصلی از زبان فرانسه استفاده شده و نویسنده نیز منظور خاصی مانند موارد فوق‌الذکر از آوردن آن زبان داشته، متن فرانسوی می‌بایست عیناً در ترجمه فارسی مورد استفاده قرار گیرد).
- آداب و رسوم و افسانه‌های قومی و اجدادی می‌بایست وفادارانه و بدون تفسیر ترجمه گردند.

منابع:

- فرحزاد، فرزانه، غلامرضا تجویدی و مزدک بلوری. فرهنگ توصیفی اصطلاحات مطالعات ترجمه. شاتلورت و کاوی. تهران: یلدا قلم. ۱۳۸۵.
- مجیدی، فریبرز. فرهنگ تلفظ نام‌های خاص. تهران: فرهنگ معاصر. ۱۳۸۱.
- Mehdibarzi, F. (2007). *Translation Scholars*. Tehran: Daneshgahian.
- Miremadi, A. (2003). *Theories of Translation and Interpretation*. Tehran: SAMT.
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies: The Theories and Applications*. London and New York: Routledge.
- Newmark, Peter. (1981). *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon Press.
- Nida, Eugene (1964). *Towards A Science of Translation*. Brill: Leiden.

گفت‌وگو با حسین ملانظر پیرامون مسائل و

مصائب ترجمه:

رگ فرهنگ زیر تیغ مترجم*

لیدا فخرایی

رشته مطالعات ترجمه که عمری بیش از ۲۰-۳۰ سال در جهان ندارد، در ایران نورسیده‌ای ۵-۶ ساله است که تأکید ویژه‌ای بر «فرهنگ» دارد. دکتر حسین ملانظر از دانش‌آموختگان این رشته از دانشگاه واریک انگلستان است. وی اکنون مدیر گروه مترجمی زبان انگلیسی دانشگاه علامه طباطبایی و صاحب امتیاز و مدیر مسئول فصلنامه علمی- پژوهشی «مطالعات ترجمه» است. «اصول و روش ترجمه» از جمله آثار مشهور اوست که به عنوان کتاب درسی در دانشگاه‌ها تدریس می‌شود. در حال حاضر، دکتر ملانظر طرح نوین دانشگاهی با عنوان «مرکز پژوهش‌های ترجمه» را در به سامان رسانده‌است. با وی پیرامون این طرح و مسائل و مصائب ترجمه در ایران به گفت‌وگو نشستیم که می‌خوانید:

* جناب دکتر ملانظر، می‌خواهیم بحث را با ارائه «مفهوم نهضت ترجمه» آغاز کنید.

از «اوج‌گیری حرکت ترجمه به مثابه نهضت ترجمه یاد می‌شود. در دوره‌هایی یک جامعه «به شدت» علاقه و نیاز به ترجمه پیدا می‌کند که عموماً این دوره‌ها با تماس‌های علمی - فرهنگی همراه می‌شود. نهضت ترجمه به خودی خود اهمیتی ندارد. دلیل اهمیت آن، از این امر ناشی می‌شود که پس از نهضت ترجمه دانش، علم و فرهنگی دیگر به طور وسیعی بومی می‌شود و تحت سیطره دانشمندان آن جامعه قرار می‌گیرد.

* در تاریخ در چه دوره‌هایی شاهد نهضت ترجمه بوده‌ایم و چه کشورهایی متولی این نهضت‌ها بوده‌اند؟

در چند دوره تاریخی در جهان نهضت ترجمه را شاهد بوده‌ایم، یک دوره مربوط به زمانی می‌شود که در ایران با تأسیس دانشگاه جندی شاپور همراه بوده است. در زمان ساسانیان، نسطوریان سریانی‌زبان و هندی‌ها در مرکزی علمی به نام گندی شاپور در خوزستان گرد آمدند و با ترجمه متون مختلف و شدت یافتن کار ترجمه توسط این دانشمندان نهضت ترجمه‌ای شکل گرفت. بعدها در دوره اسلامی عباسیان تحت تأثیر جندی شاپور و با الگوبرداری از آن نهضت ترجمه بغداد را ایجاد کردند. تحت تأثیر همین جریان بود که دانش یونان و هند به ایران انتقال یافت. اما بعد از شکست صلیبیون در جنگ‌های صلیبی این جریان انتقال دانش وارونه شده و به اروپا سرازیر می‌شود. در جریان این شکست اروپائیان متوجه می‌شوند که به لحاظ علمی از مسلمانان عقب هستند. بنابراین دست به ترجمه آثار مسلمانان می‌زنند. بدین ترتیب پس از خاموش شدن نهضت ترجمه بغداد، اسپانیا متولی انتقال دانش از کشورهای اسلامی به اروپا می‌شود. به تدریج اروپا از طریق نهضت ترجمه اسپانیا، نهضت علمی- فرهنگی وسیعی را پیش می‌برد که دو، سه قرن ادامه پیدا می‌کند و منجر به رنسانس اروپا می‌شود. البته یک نهضت ترجمه هم در

* اصل این مصاحبه در وبگاه www.magiran.com موجود است.

چین داشته‌ایم. در دورهٔ اخیر، حرکتی را که در دورهٔ قاجاریه در پی ارتباط با غرب صورت گرفت و با تحول و اوجگیری در ترجمه همراه بود نیز نهضت ترجمه نامیده‌اند.

✽ قاعدتاً در هر دوره و زمانی ما شاهد کارهای ترجمه‌ای هستیم اما شما فرمودید زمانی که حرکت ترجمه در یک جامعه «شدت» و «اوج» پیدا می‌کند، از آن به نهضت ترجمه تعبیر می‌شود. حال می‌خواهیم بدانیم شرایط سیاسی، فرهنگی و اجتماعی و عللی که باعث این اوج‌گیری می‌شود، چیست.

«تماس‌های فرهنگی» می‌تواند یکی از علت‌های اوج‌گیری حرکت ترجمه در یک جامعه باشد. در دوره‌هایی «اعتقادات» حاکم در آن جامعه باعث این اوج‌گیری در حرکت ترجمه می‌شد. به عنوان مثال در دوره ساسانیان حرکت ترجمه از این اعتقاد نشأت می‌گرفت که علم از طریق زرتشت به انسان منتقل شده است و پس از حملهٔ اسکندر، نوادگان اسکندر که سلوکیان بودند، علم را از چنگ ایرانیان درآوردند و به یونان و مقدونیه بردند. ساسانیان که زرتشتی بودند بر پایهٔ این اعتقاد خود، سعی بر این داشتند که این علمی را که از آنان ربوده و در دنیا پراکنده شده است دوباره در گنجینهٔ خود در اوستا گردآورند و از این رو دست به ترجمه می‌زدند. در دورهٔ اسلامی با این اعتقاد که بر هر مسلمان واجب است که به دنبال علم برود، به دنبال جمع‌آوری و ترجمه دانش بودند. سومین علت اوج‌گیری در حرکت ترجمه، «حامیان ترجمه» هستند. مثلاً خانوادهٔ برمکیان که پروردهٔ دو فرهنگ یونان و هند بودند، با نفوذی که بر خلیفهٔ عباسی داشتند او را به این مسیر هدایت کردند که قدرت را با دانش تلفیق کند و بدین منظور علم و دانش را از جاهای دیگر می‌گرفتند و دست به ترجمه آن می‌زدند. «تقابل اسلام با ادیان مسیحی و کلیمی» یکی از دلایلی است که برای اوج‌گیری حرکت ترجمه در بغداد ذکر می‌شود. مسلمانان در این دوره سعی می‌کردند با ترجمهٔ کتاب‌های فلسفی و منطقی به دانش و استدلالی دست پیدا کنند تا بتوانند در برابر دیگر ادیان ادله و منطق کافی و قوی اقامه کنند. یکی از دلایلی که عباسیان به ترجمه روی آوردند این بود که عباسیان با رومیان در جنگ بودند و برای مقابلهٔ فرهنگی با روم کتاب‌های یونانی را از سرزمین‌های رومی می‌آوردند و ترجمه می‌کردند. چرا که سیطره بر دانش و در اختیار داشتن علم به آنان در مقابل مخالفان-شان ابزار استدلالی می‌داد و موجب قدرت آنان می‌شد. در دورهٔ قاجاریه تماس با غرب و شکست ما از روسیه موجب یأس فلسفی شدید بین روشنفکران شد و آنان تنها راه چاره را در به دست آوردن دانش، فناوری و فرهنگ غربی از راه ترجمه دانستند. گاهی «نیاز» فرهنگی- علمی یک جامعه آن را به سمت ترجمه هدایت می‌کند. مثلاً در دورهٔ قاجاریه تماس ما با غرب باعث ایجاد نوعی نیاز شد و این نیاز ما را به سوی ترجمه سوق داد. اما نکته اینجا است که گاهی یک نیاز واقعی است و گاهی نیاز، نیازی کاذب است که از سوی دیگران این نیاز برای جامعه‌ای طراحی و ساخته و برنامه‌ریزی می‌شود. به نظر می‌رسد در دورهٔ قاجاریه، نیازی که به ترجمه احساس می‌شد صرفاً درونی و بومی نبود بلکه یک احساس نیازی را نیز غرب بر ما تحمیل می‌کرد. بنابراین اگر بخواهم فهرست‌وار برخی علل اوج-گیری ترجمه را که منتهی به نهضت ترجمه می‌شود، برشمارم، این موارد است:

۱- نیاز، ۲- اعتقادات، ۳- بستر فرهنگی، اجتماعی و سیاسی حاکم، ۴- حامیان ترجمه، ۵- تماس و ارتباطات فرهنگی، دینی، ۶- دست یافتن به قدرت از طریق در اختیار گرفتن دانش.

✽ عصر طلایی ترجمه در ایران مربوط به چه دوره‌ای است؟ خیلی‌ها معتقدند این اوج‌گیری در دورهٔ ساسانیه اتفاق افتاد.

خیر. به نظر می‌رسد که دورهٔ نهضت بغداد عظیم‌تر و طولانی‌تر بوده است. نهضت ترجمهٔ بغداد نزدیک به ۳۵۰ سال طول کشید در حالی که نهضت ترجمهٔ دورهٔ ساسانی حدود ۱۰۰ سال دوام داشته است و حجم ترجمه‌ای هم که در این دوره انجام شده بسیار کمتر بوده است. در این رابطه سه عامل محوری را باید در نظر داشت: ابتدا مدت زمانی که حرکت ترجمه جریان داشته و سپس حجم مطالبی که مورد ترجمه قرار گرفته و سوم نوع مطالبی که ترجمه

شده است. باید کتاب‌های بنیادین و مطالب اساسی و ضروری مورد توجه قرار گیرد تا به حساب نهضت ترجمه گذاشته شود. اما اگر هزاران هزار کتاب و مطالب بی‌اثر ترجمه شود که تأثیرگذار و جریان‌ساز در فرهنگ و علم جامعه نباشد نمی‌توان آن را نهضت ترجمه به شمار آورد.

*** به این اعتبار، می‌توان «نهضت ترجمه» را مقدمه‌ای برای «نهضت تولید علم» دانست.**

بله، قطعاً ترجمه می‌تواند مقدمه‌ای برای تولید علم باشد. در واقع با ترجمه ما پا روی داشته‌های دیگران می‌گذاریم. داشته‌های دیگران می‌تواند پله‌هایی برای رشد و تولید علم بومی ما باشد. دستیابی به علم و دانش و گنجینه معنوی دیگران می‌تواند مقدمه‌ای برای تولید داخلی باشد. از طریق ترجمه و انتقال این دانش می‌توان آمادگی اولیه را حاصل کرد. البته نباید تنها به انتقال این دانش و علم اکتفا کرد و آنها را در فضای فکری خود خام نگه داشت.

*** پس از انتقال علم و دانش، چگونه می‌توان آن را بومی کرد؟ برای ما تولید علم به زبان فارسی چه ضرورتی دارد؟**

آنگاه که به تولید علم برسیم می‌توان گفت که به علم بومی دست یافته‌ایم. با ترجمه تنها می‌توان مواد خام را به دست آورد. پرورش و قوام آن براساس حال و هوا و بستر فکری- فرهنگی جامعه و بر عهده دانشمندان جامعه ماست.

*** آیا اکنون برای جامعه علمی- فرهنگی ما لزوم نهضت ترجمه احساس می‌شود؟**

هیچ جامعه‌ای در هیچ زمانی از نهضت ترجمه بی‌نیاز نیست. در مورد جامعه ما نیز این امر صادق است. نهضت ترجمه ما در دوره قاجاریه ناقص و ناتمام بود. بعد از انقلاب اسلامی ما این نهضت را دوباره پی گرفته‌ایم. ***اهمیت «زبان» در تولید علم و دانش چیست؟** به نظر می‌رسد تا ما نتوانیم دانش و علمی را به زبان خود درک کنیم و با آن زبان فکر کنیم و درباره آن به زبان خود حرف بزنیم و پیرامون آن دانش، مفهوم‌سازی کنیم به تولید آن علم و دانش خاص نرسیده‌ایم و آن را بومی نکرده‌ایم. در واقع می‌خواهیم به ارتباط عمیق «فکر» و «زبان» اشاره کنید.

اتفاقاً من می‌خواهم بگویم که بسیاری از مواقع ما با درک یک علم به زبان اصلی آن، به موفقیت رسیده‌ایم. گاهی یک علم یا دانش در بستر زبانی خودش بهتر درک و فهم می‌شود یا بعضی از علوم که بسیار تخصصی هستند شاید نیازی نباشد که برای جامعه فارسی‌زبان و برای عموم ترجمه شود. اما در این صورت آن علم خیلی محدود خواهد شد و آسیب جدی‌تری که در پی خواهد داشت، عدم رشد زبان فارسی و به حاشیه رانده شدن آن در جامعه علمی و آکادمیک خواهد بود. شاید دلیل کسانی هم که از یادگیری علم و دانش به همان زبان اصلی و تولید شده‌اش، دفاع می‌کنند این باشد که در ترجمه ممکن است به دلیل نقص ترجمه و جداسدن از «بافت» Context بدفهمی ایجاد شود. به همین دلیل از این که «علم ترجمه نشود» دفاع می‌کنند. اما این دفاع باعث می‌شود که آن علم در انحصار دانشمندان همان علم باقی بماند و بومی نشود.

*** ترجمه تا چه حد ظرفیت فرهنگ‌سازی را دارد؟**

فرهنگ‌سازی یکی از وظایف ترجمه است. خیلی از ملتها فرهنگ خود را بر ترجمه استوار می‌کنند و به این اعتبار بر فرهنگ وارداتی تکیه دارند. ترجمه می‌تواند در خدمت سایر علوم هم باشد. از دو کانال و مسیر می‌توان به پیشرفت علم و دانش دست یافت. هم می‌توان علم را از بیرون وارد کرد و هم این که آن را در درون تولید کرد. ترجمه می‌تواند در خدمت هردو کانال قرار گیرد. برای نقش فرهنگ‌ساز ترجمه نمونه‌ای عرض کنم؛ بین سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۵۵ با حمایت‌های مالی انتشارات فرانکلین در ایران، بیش از یک هزار عنوان کتاب ترجمه و منتشر شد. چندین ناشر از انتشارات فرانکلین پول می‌گرفتند تا کتاب‌های مورد نظر را ترجمه کنند(!) پیش از آن، انجمن دوستی ایران و روسیه چنین وظیفه‌ای را برای خود احساس می‌کرد (!! در واقع در این مقاطع عوامل خارجی به سود خود از این

طریق می‌خواستند نبض فرهنگی- علمی جامعه ما را به دست گیرند. این نمونه‌ای از اهمیت و نقش ترجمه در شکل‌دهی فضای فکری- فرهنگی یک جامعه است. در واقع این «گزینش» در ترجمه است که چنین قدرت شکل‌دهی به آن می‌دهد.

* هدف و سیاستگذاری رشته «مطالعات ترجمه» چیست؟

رشته «مطالعات ترجمه» با تأکید ویژه‌ای بر فرهنگ، تأثیرات ترجمه، بحث‌های فرهنگ تطبیقی و زمینه‌های فرهنگ‌سازی از طریق ترجمه را مورد مطالعه و بررسی قرار می‌دهد. به عنوان مثال این که فرایند و فرآورده‌های ترجمه چیست و ترجمه چه ارتباطی با سایر علوم دارد. «رشته مطالعات ترجمه» در جهان عمری بیش از ۲۰-۳۰ سال ندارد و در ایران بسیار نوپا است. در چند سال اخیر ما سعی کرده‌ایم در دانشگاه ترجمه را از زبان و ادبیات خارجی جدا کنیم و با بخشیدن هویتی مستقل به آن و با تأکید بر فرهنگ، رشته ترجمه را به دانش «مطالعات ترجمه» نزدیک‌تر کنیم.

* در مثالی که ذکر کردید این نکته را متذکر شدید که گزینش اثر برای ترجمه است که قدرت فرهنگ سازی را در خود نهفته دارد. به این اعتبار، این رصد بر عهده چه کسی یا چه نهادی است که اثر خوب از بد یا تفکر مفید را از مضر تشخیص دهد؟

بی شک بخش اعظمی از این امر به «تعهد مترجم» برمی‌گردد. البته ناشران، مراکز پژوهشی و نهادهای نظارتی هم در این گزینش‌ها بی‌تأثیر نیستند. مترجم باید به این امر آگاه باشد که با این گزینش خود، تفکر و دانش و فرهنگی را به جامعه خود وارد می‌کند به این اعتبار باید اصیل‌ترین، بنیادی‌ترین و جدیدترین آثار را گزینش کند. اگر مترجم به نقش خود در این انتقال دانش و به اهمیت کارش در بسترسازی جامعه آگاه باشد قطعاً دقیق‌تر و با حساسیت بیشتری این انتخاب را انجام می‌دهد.

* شما به نقش مراکز پژوهشی و نهادهای نظارتی هم اشاره کردید. اگر چنین رصد و گزینش و یا حتی سفارش ترجمه‌ای از سوی چنین مراکزی انجام شود، آیا ممکن نیست که مورد این اتهام قرار گیرند که اعمال سلیقه و سانسور از سوی آنها انجام می‌شود؟

به هر حال ترجمه یکی از عوامل تأثیرگذار در ساخت فرهنگ یک جامعه است. بنابراین متولیان فرهنگی کشور حتماً باید ناظر و هدایت‌کننده باشند. اما این نظارت و هدایت نباید به گونه‌ای باشد که جلوی ورود فکر و اندیشه‌ای گرفته شود. این سازمان‌ها علاوه بر ورود باید بر خروج فکر و فرهنگ داخلی هم نظارت و برنامه‌ریزی داشته باشند که این بازنمایی فکر و اندیشه و چهره داخلی نیز از کانال مترجم و ترجمه آثار داخلی برای کشورهای دیگر انجام می‌شود.

* آیا در حال حاضر مرکز سازمان یافته‌ای داریم که با رصد آخرین دستاوردهای جهانی، نیاز جامعه را بسنجد و بر آن اساس، برای ترجمه آثار برنامه‌ریزی کند؟

ما طرحی را با نام «مرکز پژوهش‌های ترجمه» ارائه کردیم که اکنون در مراحل پایانی اجرایی شدن است. این مرکز علاوه بر پرورش مترجم متخصص و حرفه‌ای و گرفتن سفارش ترجمه از مراکز پژوهشی در بخشی مجزا به «سیاست‌گذاری در ترجمه» می‌پردازد. این مرکز علاوه بر این که گروهی از متخصصان و صاحب‌نظران را به منظور مشاور به کار خواهد گرفت از مشاوره سازمان‌های پژوهشی و سفارشات آنان نیز استقبال می‌کند. وقتی یک مرکز پژوهشی یا یک دانشگاه کتابی را برای ترجمه به «مرکز پژوهش‌های ترجمه» سفارش می‌کند حتماً نیاز جامعه و لزوم ترجمه آن اثر را سنجیده است و این مرکز با اعتماد به آن انتخاب اثر را به سفارش آنان توسط متخصصانی که زیر نظر همین مرکز آموزش دیده‌اند، ترجمه خواهد کرد. هدف ما از این طرح، ساماندهی به امر ترجمه علاوه بر افزایش در دقت و صحت ترجمه بوده است. در این مرکز «بانک اطلاعات ترجمه» خواهیم داشت و از این طریق از

ترجمه‌های تکراری و غیرضروری و آثار دسته چندم خودداری خواهد شد. در مجموع این مرکز سه هدف اساسی را دنبال می‌کند: اول: ترجمه و ویراستاری اثر (یعنی خدمات ترجمه)، دوم: تحقیق در ترجمه، سوم: آموزش‌های کوتاه مدت ترجمه تخصصی.

*** آیا این مرکز این دغدغه را هم دارد که آثار برجسته فارسی از جمله کتاب‌های برگزیده سال جمهوری اسلامی و... را به زبان‌های دیگر ترجمه کند؟**

بله، این مورد هم در سیاست‌گذاری‌های ما در نظر گرفته شده است. البته بستگی به این امر هم دارد که مراکز مختلف تا چه حد این کتاب‌ها را به «مرکز پژوهش‌های ترجمه» سفارش دهند. مثلاً ارشاد به این مرکز سفارش دهد که ۲۰ عنوان کتاب برگزیده سال به چهار یا پنج زبان در این مرکز ترجمه شود. بودجه این کار از سوی وزارت ارشاد تأمین شود، نیروی متخصص و کار هدفمند و دقیق و صحیح از جانب این مرکز انجام خواهد شد.

*** «سیاست ایجاد نیاز» یکی از استراتژی‌هایی است که غرب برای انتقال فرهنگ خود به دیگر کشورها به کار می‌گیرد. و این امر را با بسترسازی تبلیغاتی پیش می‌برد. ما چرا این احساس نیاز را در بیرون از مرزها برای فرهنگ و علم خود ایجاد نمی‌کنیم؟ یکی از راه‌ها همین ترجمه علم و دانش و هنر خود به زبان آنان است. وقتی این آشنایی صورت گیرد نیاز را هم در پی خواهد داشت. آیا در این زمینه تاکنون ضعیف عمل نکرده‌ایم؟**

نکته‌ای که اشاره کردید، درست است. گاهی ما این نیاز را در خارج از کشور تولید نمی‌کنیم و قبول داریم که در این زمینه کوتاهی می‌شود. با یک برنامه‌ریزی هدفمند «مرکز پژوهش‌های ترجمه» می‌تواند این کمبود را جبران کند. البته ناگفته نماند که در برخی از موضوع‌ها مثل موضوع‌های دینی - مذهبی این نیاز وجود دارد و ما هم متقابلاً در عرضه کارها کوتاهی نکرده‌ایم. در چند ماه گذشته، ستاد انقلاب فرهنگی با حمایت‌های وزارت ارشاد طرح «حمایت از ترجمه در خارج» را تصویب کرد و مرکزی هم مسئول اجرایی شدن این طرح شد. اتفاقاً این نیاز در شرایط ما بیش از هر زمان دیگری است. اکنون ما نوع فکری را به دنیا القا می‌کنیم که همین امر باعث می‌شود در دیگران این حس نیاز برای شناخت فکر و فرهنگ ما ایجاد شود. الگوی حکومتی‌ای را ارائه کرده‌ایم که جهان خواهان شناخت آن است. همه اینها در خارج ایجاد اشتیاق و نیاز می‌کند و ما هم باید از طریق ترجمه پاسخگوی این اشتیاق‌ها باشیم. هر چند که کارهایی انجام شده اما متمرکز نبوده است. به همین دلیل الآن شما احساس می‌کنید در عرضه فکر و فرهنگ خودمان چندان قوی عمل نکرده‌ایم.

*** ما مشکل مترجم تخصصی نداریم یعنی دانشجویان مترجمی ما در طی تحصیلات آکادمیک خود قابلیت ترجمه تخصصی را پیدا می‌کنند؟**

البته سال‌ها بود که سیستم آموزش مترجم در ایران دچار نقص بود و دانشجویان مترجمی اغلب ترجمه ادبیات خارجی را می‌آموختند و کسی صحبت از ترجمه مهندسی، ترجمه فلسفی، ترجمه مذهبی و... نمی‌کرد. بنابراین اکثر مترجمان بر طبق علایق و ممارست خودشان به مهارت ترجمه تخصصی دست می‌یافتند. اما اکنون آموزش ترجمه در دانشگاه‌ها متحول شده و آموزش ترجمه تخصصی نیز کم‌کم جزو دروس آموزشی قرار می‌گیرند. هر چند که «مرکز پژوهش‌های ترجمه» اساساً برای پرورش مترجمان تخصصی پی ریزی شده است. از این نکته هم نباید غافل شد که اگر مترجمان درآمد مناسبی داشته باشند قطعاً به سمت تخصصی‌تر شدن هدایت می‌شوند. اما اگر مترجمی نتواند از این راه تأمین مالی شود، ممکن است با نخستین پیشنهاد در هر حیطه‌ای دست به ترجمه بزند که این مترجم را از تخصصی شدن دور نگه می‌دارد.

بهاءالدین خرمشاهی: سال‌هاست منتظر ساماندهی ترجمه‌ها

بهاءالدین خرمشاهی با استناد به تجربه ۴۰ ساله‌اش در حوزه نشر، معتقد است که ساماندهی ترجمه از عهده بخش خصوصی خارج است و یادآور می‌شود، به‌عنوان یک مترجم، تشکیل چنین سازمانی را سال‌هاست انتظار می‌کشد. خرمشاهی در گفت‌وگو با ایسنا، با تأکید بر وجود مرکزی برای ساماندهی ترجمه، گفت: این سازمان می‌تواند از مترجمان مانند یک انجمن ثبت نام کند و هر کس که دوست دارد از مزایای آن برخوردار شود، می‌تواند ثبت نام کند. البته ضرورت دارد مترجم یک یا دو اثر ترجمه‌ی منتشرشده داشته باشد.

این مترجم قرآن تصریح کرد: یکی از مزایای پیوستن این خواهد بود که این مرکز می‌تواند کمک کند مترجمان جدید و جوان کتاب‌های به‌روز و روزآمد را به‌دست آورند. دیگر اینکه می‌تواند اجازه اخلاقی برای ترجمه‌اش را از ناشران خارجی یا مؤلف خارجی بگیرد. البته روشن است که ما به سازمان جهانی حق مؤلف نپیوسته‌ایم. با وجود این، می‌توانیم از صاحب اثر اجازه اخلاقی بگیریم و دیده‌ایم که کمتر ناشر یا مؤلف خارجی است که وقتی موقعیت جهانی ایران را بداند، حاضر نشود برای ترجمه اثرش اجازه اخلاقی بدهد.

این حافظ‌پژوه در ادامه به طرح دو پیشنهاد پرداخت و گفت: خوب است که مرکز اقدام به انتشار نشریه‌ای در زمینه ترجمه اخبار و تحولات ترجمه کند، تا مترجمان بهتر در جریان اتفاقات ترجمه قرار گیرند و البته نشریه "مترجم" نیز می‌تواند به آن کمک کند و با یکدیگر همکاری داشته باشند. همچنین لازم است دوره‌های ترجمه‌آموزی برگزار شود؛ زیرا ممکن است کسی زبان بداند، اما ترجمه نداند و دلش بخواهد مترجم شود. درواقع می‌توان دوره‌هایی گذاشت و از مترجمان کهنه‌کاری که چندین و چند اثر را منتشر کرده‌اند، دعوت کرد تا بیابند تجربه‌های خودشان را به نسل جوان منتقل کنند.

خرمشاهی درباره ترجمه آثار زبان فارسی به زبان‌های دیگر توسط این مرکز، خاطر نشان کرد: ترجمه آثار فارسی به زبان‌های دیگر خیلی خوب است و این در درجه اول متوجه ادبیات کهن ما می‌شود. الحمدلله نهضت ترجمه میراث کهن، ادبی و عرفانی ما شروع شده است و شاید بیش از دو سه قرن سابقه دارد. اما در روزگار ما با توجه به گسترش وسایل ارتباط جمعی، مسأله بازگشت به معنویت کهن فراگیر شده است و این را به فال نیک می‌گیریم که هنر ایران و اندیشه ایرانی در جهان ماده‌گرا مطرح شود و خود ما نیز به کمک این سازمان این موضوع را نظم و سامانی خواهیم داد، که انشاءالله کارها بهتر انجام شود. درواقع ترجمه آثار فارسی به زبان‌های دیگر می‌تواند زیر نظر مؤلف فارسی‌زبان باشد. او همچنین یادآور شد: البته باید آثار معاصر ایرانی نیز ترجمه شوند؛ چنانچه آثاری از سهراب سپهری، هوشنگ مرادی کرمانی، محمود دولت‌آبادی، احمد شاملو و... ترجمه شده‌اند. به هر حال ما باید به فرهنگ جهانی راه پیدا کنیم. اینکه به آثار خود افتخار کنیم - که افتخار هم دارد - برای ما کافی نیست. باید آثارمان را معرفی کنیم و چه معرفی، بهتر از اینکه آثارمان با نظر مؤلف و نظارت این سازمان به زبان‌های دیگر ترجمه شوند؟ همچنین آثار اسلام‌پژوهی ما نیز خوب است که ترجمه شوند.

خرمشاهی در ادامه متذکر شد: البته آثار برجسته‌ای که به تأیید مرکز برسند، باید ترجمه شوند، نه اینکه هر کسی به دلخواه خودش بخواهد کاری بکند و البته هر کس هم که به دلخواه خودش می‌خواهد کاری کند، چه بهتر که تأیید این سازمان را هم داشته باشد؛ برای این که مسائل دفتری و مترجم‌یابی برایش آسان شود.

بهاءالدین خرمشاهی در پایان اظهار کرد: تجربه نشان داده بخش خصوصی در انجام فعالیت‌های فرهنگی به اندازه دولت دستش باز نیست و امکاناتی محدود دارد.

گفتنی است، تأسیس «مرکز ساماندهی ترجمه و نشر معارف اسلامی و علوم انسانی در خارج از کشور» زیر نظر سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی تیرماه به تصویب رسید و دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز در نشست خبری‌ای از این موضوع گفت. از طرفی، یکی از مسؤولان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به‌تازگی از برنامه‌های «شورای عالی ترجمه» و به تعبیری، مرکزی برای ساماندهی ترجمه گفته است.

مؤسسه خانه کتاب

<http://www.ketab.ir>

مؤسسه خانه کتاب یک مؤسسه غیرانتفاعی و غیردولتی است که در حال حاضر بخش‌های زیر در آن فعالیت می‌کنند:

کتابداری و آرشیو، اطلاع‌رسانی، شابک، شبکه کتاب رایانه، تحریریه نشریات کتاب ماه، انتشارات، توزیع و امور مشترکان، امور استان‌ها، روابط عمومی، اداری، پشتیبانی و مالی

در حال حاضر یک نسخه از کتاب‌های منتشر شده در کشور برای خانه کتاب ارسال می‌شود و پس از تهیه اطلاعات مربوط به این کتاب‌ها وارد شبکه اطلاع‌رسانی خانه کتاب (شبکه کتاب رایانه) شده و از شیوه‌های زیر در دست علاقه‌مندان قرار می‌گیرد:

۱- اینترنت

۲- لوح فشرده کتیبه

۳- نشریات نقد و بررسی و اطلاع‌رسانی کتاب (کتاب ماه و کتاب هفته)

۴- مراکز تازه‌های کتاب

۵- کتاب کارنامه نشر

معیار قضاوت و اطلاع‌رسانی در سطح جهان درباره وضعیت نشر کتاب در ایران، آمارهای خانه کتاب است و این مؤسسه در حال حاضر تنها تولیدکننده اطلاعات به روز کتاب‌های منتشر شده در کشور به شمار می‌آید. هم‌اکنون نهادها و سازمان‌های دولتی نظیر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، مرکز آمار ایران و ... که به برنامه‌ریزی و نظارت بر امور مختلف مربوط به نشر کتاب در کشور می‌پردازند، برای سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت امور مختلف نشر به آمارهای خانه کتاب، بسنده می‌کند. همچنین سازمان علمی، فرهنگی، آموزشی ملل متحد (یونسکو) هم از آمارهای خانه کتاب، به عنوان آمار رسمی نشر کتاب در جمهوری اسلامی ایران، برای درج در شبکه‌های اطلاع‌رسانی خود و گزارش جهانی فرهنگ استفاده می‌کند.

۱- نمایندگی سازمان جهانی شابک (ISBN) در ایران

۲- مراکز تازه‌های کتاب در تمامی استان‌های کشور

۳- انتشار کتاب با موضوع‌های فرهنگ، نشر، اطلاع‌رسانی، حق مؤلف

۴- برگزاری نمایشگاه اطلاع‌رسانی و فرهنگ

۵- برگزاری گردهمایی و سخنرانی‌های فرهنگی با موضوع نقد و بررسی کتاب‌های منتشر شده در کشور و بررسی دیدگاه‌های نویسندگان و متفکران

۶- برگزاری دوره‌های آموزشی اطلاع‌رسانی نشر

فهرست معادل‌های اصطلاحات مطالعات ترجمه

برگرفته از کتاب «فرهنگ توصیفی اصطلاحات مطالعات ترجمه»*

(بخش دوم)

156	Indeterminacy	عدم تعین	مفهومی متعلق به مباحث فلسفی معنا و ترجمه
157	Indirect Translation Intermediate Translation Mediated Translation Retranslation Second-hand translation	ترجمه غیرمستقیم (ترجمه واسطه‌ای) (ترجمه میانجی) (ترجمه مجدد) (ترجمه دست دوم)	این اصطلاح به ترجمه‌ای اطلاق می‌شود که مستقیماً از یک متن مبدأ اصلی صورت نمی‌گیرد، بلکه از طریق ترجمه واسطه در زبانی دیگر انجام می‌شود.
158	Industrial Process, Translation as	ترجمه به مثابه فرایند صنعتی	این اصطلاح را سیگر (۱۹۹۴) برای اشاره به کاربرد کلیشه‌های خودکار و نیمه‌خودکار به منظور تسهیل و تسریع فرایند ترجمه یا کاهش هزینه‌های آن مثلاً در ترجمه ماشینی مثل و یا ترجمه به کمک ماشین به کار برده است.
159	Information Load →	COMMUNICATION LOAD	-----
160	Information Offer or Offer of Information or Information sangebote (German) or IA	عرضه اطلاعات	این اصطلاح را ورمیر (۱۹۸۲) به جای تعریف اشتاین (۱۹۷۹، ۱۹۸۰) که متن را مجموعه‌ای از دستورات برای دریافت-کننده آن می‌داند، پیشنهاد کرده است.
161	Informationsangebot →	INFORMATION OFFER	-----
162	Informative Texts Informative Texte (German) formerly Content- focused Texts; Inhaltsbetonte Texte (German)	متون اطلاعاتی (پیشتر، متون محتوا- محور)	در تقسیم‌بندی رایس (۱۹۸۹/۱۹۷۷) یکی از سه نوع اصلی متن است.
163	Initual Norm	هنجار آغازین	بنا به تعریف توری (۱۹۹۵/۱۹۸۰) یکی از چند نوع اصلی هنجار است که در تولید متن مقصد نقش دارد.
164	Instrumental Translation	ترجمه ابزاری	یکی از دو نوع ترجمه در تقسیم‌بندی

* فرحزاد، فرزانه، غلامرضا تجویدی و مزدک بلوری. فرهنگ توصیفی اصطلاحات مطالعات ترجمه. شاتلورت و کاوی. تهران: یلدا قلم، ۱۳۸۵.
در این فهرست، معادل‌های پیشنهادی در کتاب مذکور عیناً نقل شده و اولین جمله به کار رفته در شرح واژه نیز جهت توجه بیشتر خوانندگان آمده است.
در تهیه این فرهنگ از دانشجویان دوره کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی رودهن خصوصاً خانم مهدیه مشهدی علی‌بابایی تشکر می‌شود. - سردبیر

			نرد (۱۹۹۱) است.
165	Integral Translation	ترجمه یکپارچه	اصطلاحی از فن لوون - زوارت: (۱۹۹۰/۱۹۸۹) برای اشاره به ترجمه که در سطوح بالاتر از جمله، چیزی از متن حذف یا به آن اضافه نمی‌کند.
166	Intercultural Cooperation →	TRANSLATORIAL ACTION	-----
167	Interlanguage →	TRANSLATIONESE	-----
168	Interlineal Translation	ترجمه میان‌سطری	اصطلاحی از هروی و هیگینز (۱۹۹۲) برای نوعی ترجمه که گرایش افراطی به زبان مبدأ دارد.
169	Interlinear Translation	ترجمه میان خطی	نوعی ترجمه بسیار تحت‌اللفظی است که در آن، واژگان زبان مقصد سطر به سطر در پایین یا بالای عناصر متناظرشان در متن مبدأ چیده می‌شود.
170	Interlangua →	TERTUM COMPARATIONIS.	-----
171	Interlingual Translation	ترجمه بین‌زبانی	در طبقه‌بندی یاکوبسون (۱۹۶۶/۱۹۵۹) یکی از انواع سه‌گانه ترجمه است.
172	Intermediate Translation →	INDIRECT TRANSLATION 1.	-----
173	Internal transfer →	TRANSFER 1.	-----
174	Interpretation	برداشت	به عقیده لغور (۱۹۷۵) یکی از هفت راهبرد ممکن در ترجمه شعر است
175	Interpreting	ترجمه شفاهی	این اصطلاح برای اشاره به ترجمه شفاهی پیام یا متن گفتاری به کار می‌رود.
176	Interpretive Theory of Translation or Interpretative Theory of Translation or Theory of sense	نظریه تفسیری ترجمه (نظریه تعبیری ترجمه) (نظریه مفهوم)	این اصطلاح به مدلی اطلاق می‌شود که در اصل برای نشان دادن فرایندهایی که در ترجمه شفاهی همایشی دخیل هستند، طراحی شده است.
177	Intersemiotic Translation or Transmutation	ترجمه بین‌نشان‌های (استحاله / ترجمه صامت)	این اصطلاح در طبقه‌بندی یاکوبسون (۱۹۶۶/۱۹۵۹) به یکی از انواع سه‌گانه ترجمه اشاره دارد.
178	Intertemporal Translation or Cross-temporal Translation	ترجمه بین‌زمانی (ترجمه بین زمانی)	این اصطلاح به ترجمه متنی اشاره دارد که نویسنده آن در زمان گذشته (یا درباره زمان گذشته) نوشته است (نک. ولادووا ۱۹۹۳: ۱۶-۱۵)

179	Intralingual Translation or Rewording	ترجمهٔ دورن‌زبانی (عبارت بندی مجدد)	اصطلاحی از یاکوبسن (۱۹۶۶/۱۹۵۹) برای یکی از انواع سه‌گانهٔ ترجمه (نیز.نک)
180	Intera-system Shift	تبدیل درون‌نظام	طبق نظر کتفورد، نوعی تبدیل مقوله (CATEGORY SHIFT) است و زمانی روی می‌دهد که "زبان‌های مبدأ و مقصد از نظام‌هایی برخوردارند که تقریباً از لحاظ ساخت صوری با یکدیگر تناظر دارند، اما در عین حال، هنگام ترجمه باید از یک اصطلاح نامتناظر در نظام زبان مقصد استفاده کرد."
181	Invarience	تغییرناپذیری	این اصطلاح بیانگر مفهوم نامتغیر بودن (عناصر) متن مبدأ در فرایند ترجمه است، اصطلاح مرتبط با آن، یعنی تغییرناپذیر را نیز به همین منوال ویژگی‌ها یا عناصر مشترک متن‌های مبدأ و مقصد تعریف می‌کنند.
182	Invariant →	INVARIENCE	-----
183	Inverce Translation	ترجمهٔ وارونه	ترجمه‌های نوشتاری یا گفتاری که از زبان مادری مترجم (یا زبان روزمرهٔ او) انجام می‌شود.
184	Invisibility →	DOMESTICATING TRANSLATION	-----
185	Kernel or Kernel Sentence →	ANALYSIS	-----
186	Keyword Translation Traduction Signaletiqe(French)	ترجمهٔ کلیدی	یکی از انواع هفت‌گانهٔ ترجمه (یا فرآیندهای شبیه به ترجمه) در تقسیم‌بندی گوادک (۱۹۹۰/۱۹۸۹) که به منظور برآوردن نیازهای مختلف ترجمه در محیط‌های حرفه‌ای به کار گرفته می‌شود.
187	Koharenz →	COHERENCE.	-----
188	Controllierbarkeit →	VERIFIALBILITY.	-----
189	Korrigierbarkeit →	CORRECTABILITY.	-----
190	Lacunes →	VOIDS.	-----
191	Leipzig School	مکتب لایپزیک	گروهی از ترجمه‌پژوهان بانفوذ که در گروه زبان‌شناسی نظری و کاربردی دانشگاه لایپزیک (دانشگاه کارل مارکس سابق) گرد هم آمده بودند.
192	Level Shift	تبدیل سطح	اصطلاحی از کتفورد (۱۹۶۵) برای یکی

			از دوگونه اصلی تبدیل (SHIFT)، یعنی انحراف از تناظرصوری (FORMAL) CORRESPONDENCE " در فرآیند حرکت از زبان مبدأ به زبان مقصد".
193	Lexical Translation	ترجمه واژگانی	اصطلاح کتفورد برای نوعی از ترجمه محدود (RESTRICTED) TRANSLATION) که در آن عناصر واژگانی متن زبان مبدأ جای خود را به عناصر واژگانی معادل خود در زبان مقصد می‌دهند، بدون آنکه هیچ تغییری در عناصر دستوری صورت گیرد.
194	Laiason Interpreting or Bilateral Interpreting	ترجمه شفاهی رابطمدار (ترجمه شفاهی دوسویه)	بنابر تعریف کیت، نوعی ترجمه شفاهی (INTERPRETING) است که در آن "فردی که به دو زبان تکلم می‌کند، واسطه مکالمه بین دو یا چند نفر می‌شود که زبان یکدیگر را نمی‌فهمند"
195	Lingua Universalis →	TERTUM COMPARATIONIS	-----
196	Linguistic Approach →	LINGUISTIC TRANSLATION 1.	-----
197	Linguistic Equivalence	تبادل زبانی	طبق نظر پوپویچ (۱۹۷۶) یکی از انواع چهارگانه تبادل (EQUIVALENCE) است.
198	Linguistic Translation or Linguistic Approach	ترجمه زبانی (رویکرد زبانی)	هر رویکردی که ترجمه را بدون توجه به عواملی همچون بافت یا معنای ضمنی، صرفاً جایگزینی واحدهای زبانی متن مبدأ با واحدهای "معادل" در زبان مقصد تلقی کند.
199	Linguistically Creative Translation Sprachschopferische Übersetzung (German)	ترجمه بدیع زبانی	اصطلاحی از رایس و ورمیر (۱۹۸۴) برای اشاره به ترجمه متن مبدأ که در خود اصطلاحها، مفاهیم یا عناصر فرهنگی دیگری دارد که بومی زبان مقصد نیستند و در نتیجه باید برای این عناصر در زبان عنوان‌های تازه‌ای در نظر گرفت.
200	Literal Translation	ترجمه تحت‌اللفظی	مفهومی که قرن‌های متمادی موضوع اکثر مناظره‌های ترجمه بوده، به نحوی

			که در برابر رقیبش Ö یعنی ترجمه آزاد (FREE TRANSLATION) - یا سرسختانه از آن دفاع شده یا به شدت به آن حمله شده است.
201	LITERALISM	لفظ‌گرایی	اصطلاحی به همان معنای ترجمه تحت-الفطی (LITERAL TRANSLATI) (یا موقعیتی که این رویکرد در آن به کار می‌رود).
202	Loan Translation →	CALQUE	-----
203	logeme	لوگیم	اصطلاحی از رادو برای اشاره به واحدی که "با ویژگی‌ها و وظایف ترجمه تناظر دارد".
204	Logos →	PURE LANGUAGE	-----
205	Low Countries Group →	MANIPULATION SCHOOL	-----
206	Loyalty Loyalitat (German)	امانت‌داری	اصطلاحی که از نرد (۱۹۹۱ الف) برای توصیف نگرشی که در شرایط آرمانی باید رابطه مترجم با نویسنده و فرستنده متن مبدأ و از سوی دیگر رابطه مترجم با خواننده متن مقصد را نشان دهد.
207	Machin-aided Translation (MAT)	ترجمه به کمک ماشین	بنابر تعریف سیگر (راهبردی ترجمه‌ای است که در آن مترجم بخشی از فرایند ترجمه را با استفاده از برنامه‌های رایانه-ای انجام می‌دهد).
208	computer-aided Translation →	ترجمه به کمک رایانه	-----
209	computer-assisted Translation →	ترجمه به یاری رایانه	-----
210	Machine Aided Human Translation →	ترجمه انسانی به کمک ماشین	-----
211	Machine-assisted Translation →	ترجمه به یاری ماشین	-----
212	Machine Translation or Automatic Translation	ترجمه ماشینی (ترجمه خودکار)	این اصطلاح در مورد ترجمه‌ای به کار می‌رود که تمام یا بخشی از آن با رایانه صورت می‌گیرد.
213	Manipulation →	MANIPULATION SCHOOL and REWRITING	-----
214	Manipulation school or Low countries group	مکتب دستکاری (گروه ممالک سفلی)	این اصطلاح را عده‌ای به گروهی از ترجمه‌پژوهان اطلاق کرده‌اند که رویکرد

			خاصی به مطالعه ادبیات ترجمه شده دارند.
215	Mapping	تقشه‌نگاری	این مفهوم را هولمز (۱۹۸۸) برای دو هدف متفاوت به کار برده است.
216	MAT →	MACHIN-AIDED TRANSLATION	-----
217	Matricial Norms	هنجارهای چارچوبی	این هنجارها بنا بر تعریف توری (۱۹۹۵، ۱۹۸۰) یکی از دو نوع هنجار عملیاتی (OPERATIONAL) (NORM) هستند.
218	Mediated Translation →	INDIRECT TRANSLATION 1.	-----
219	Mediating Language →	TERTIUM COMPARATIONIS	-----
220	Medium-restricted Theorise of Translation	نظریه‌های محدود - به - نوع ترجمه	طبق نظر هولمز (۱۹۸۸) یکی از شش نوع نظریه محدود ترجمه (PARTIAL THEORY OF) (TRANSLATION) است.
221	Metaphrase or Verbal Translation	این اصطلاح را درآیدن (۱۶۸۰/۱۹۸۹) شاعر و مترجم قرن هفدهم برای اشاره به یکی از سه روش ترجمه‌ای خویش به کار برده است.	لفظ‌گردانی یا ترجمه لفظی

پایان نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم

گردآوری: هادی حاجی علی

The norms of censorship in Dubbing Thesis submitted in partial fulfillment the requirement for Degree MA In TS.

By: Hajar Saeed, Advisor: Dr. H. Mollanazar, Supervisor : Dr. F. Asady, 2007, Tehran, p:196

This study approaches the issue of censorship through a Descriptive approach in Translation Studies (DTS). In this study, the notion of norms as the central issue in DTS is addressed. Since censorship as a cultural concept has not been so much taken into consideration in DTS, this study is an attempt towards clarifying the issue of censorship in the mode of dubbing in Audiovisual Translation (AVT). Considering Toury's normative model, this study is concerned with operational norms applied in AVT censorship. In order to investigate the norms of censorship, six American movies from two different film genres (Melodrama and Detective) were compared with the dubbed versions of the same movies and censorship cases were studied and analyzed. Through such a comparison, the researcher signified the domain and subject matter of censored materials in these movies. These domains included moral issues (sexual relations, obscenity, and bad habits); bad language; religious issues; violence; social problems; and political issues. The statistical measurement revealed that moral issues, and bad language among them, included the most frequent cases of censorship in these movies and the frequency of bad language censorship was much higher in the detective movies.

Pattern of optional and pragmatic explicitation in the translation of two different genre: With particular reference to lexical markers. Thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for degree of master Art. In TS.

By: Zeinab Forozesh, Supervisor: Dr. M. Keshvarz, Advisor: Dr. M. R. Ataei, 2008, Tehran, P:122

Translation study is a relatively young academic discipline. One of the important aspects of translation studies is investigating the nature of translation universals and their implications for translator's performance. Mainly on the basis of contrastive analyses of translation products and their source texts. Explication, as one of universals of translation, conjures up so many disunities that there is no one accepted interpretation. Therefore, the researcher's main concern has been studying patterns of Optional and Pragmatic explicitations in two different genres of literary and academic textbooks and testing of the Blum-Kulka's "Explication Hypothesis" to investigate its validity in the case of English-Persian language-pair. For this purpose, total frequencies of explication are calculated and the results indicate that academic

textbooks genre evokes more explicitation than that of literary genre and while academic textbooks genre uses more optional explicitation, literary genre uses more pragmatic explicitation.

Both genres of literary and academic textbooks investigated in the present study. Confirm the “explicitation hypothesis” of Blum Kulka (1985) because Persian translations are more explicit and (hence) longer than their corresponding English source texts, but academic textbooks genre evoke more explicitations and hence a greater rise in explicitness level and in number of words in translation process.

A survey of foreignization and Domestication strategies in English-Persian literary Translation.

By: Robab Montakhab, Supervisor: Dr. H. Mollanazar, Advisor: Dr. M. A. Hosseinee, 2006, Tehran, P:186

Relying on the distinction between two key cultural strategies of Foreignization and Domestication postulated by Venuti (1998a: 240), this research explores the way in which foreign literature has been portrayed in Persian context. The research questions aim to explore the dominant cultural translation strategy in the dichotomy of Foreignization / Domestication as well as the scope of application of these two strategies in the corpus of the research, which is comprised of three world famous novels, originally written in English, and their Persian translations.

The current product-oriented descriptive translation research is a qualitative attempt to describe and analyse cultural translation strategies in the corpus of the research. The outlet of the research has been developed on the basis of practical models of translation that have been gleaned from a number of studies.

Contrasting each ST-TT pair of the corpus of the research in their entirety and adopting culture as the unit of translation, three hundred and sixty-one culture specific samples were manually collected and systematically classified into eight procedures of domestication strategy including; idiomatic translation, approximation, deletion, cultural equivalent, replacing a coined SL item by familiar TL item, functional equivalent, synonymy and coinage and four procedures of foreignization strategy namely; literal translation, borrowing, extralingual gloss and calque. According to the obtained results, domestication has been introduced as the most pervasive cultural translation strategy applied in the corpus of the research as well as each ST-TT pair.

Study of shift strategies in translation of movie subtitle from English to Persian.

By: Morad Sangargir, Supervisor : Dr. H.Vosoghee, Advisor: Dr. F. Asady
2006, Tehran, P:120

The present study is an attempt to investigate the extent to which shift, as a means of achieving acceptable translation, results in providing the watchers of English language movies with the suitable adapted subtitles in Persian language. This was created by a thorough examination of several best seller films and a laborious survey of the collected samples after hours of transcription.

As noticed throughout the present study, the factors to be considered while dealing with subtitle translation are multifold. In the light of the mentioned theoretical views and the practical data gathering and analysis, it was revealed as a pivotal claim, that in translating dialogs of English speaking movies into Persian subtitles, linguistic shifts are not adequate and a series of other shifts including semiotic, ideological, interlingual and intercultural shifts are crucially needed if the subtitles are to be of a natural quality.

In order to perform an effective intra-and interlingual subtitling, contrastive and comparative analyses were made among the sample subtitles gathered from five best-selling movies. To limit the scope of the analysis to be performed for the sake of better and thorough results, the present research consists only of interlingual translation of subtitles, namely English to Persian domain.

Translation operations employed in data samples from each target movie were classified and compared. The classification statistics indicated that translation shifts had occurred in the interlingual subtitles.

To fulfill the present study, three research questions as mentioned below were addressed:

Subtitling Norms: Comparative study of Iranian and American films.

By: Fatemeh Jabbarzadeh, Supervisor: Dr. H. Vosoghee, Advisor: Dr. H. Mollanazar, 2007, Tehran, P: 149

At the age of digitalization and dominance of media audiovisual translation is no more a marginal area. Subtitling as one of the two forms of audiovisual translation has been the focus of attention in the recent few years. Considering translation as a norm-governed activity, the researcher's main concern has been studying norms applied in the translation of some challenging concepts including culture-specific items, verbal visual signs and language varieties. By nature, this research is descriptive which is aimed at comparing the Iranian and American subtitled films with the focus on normative patterns governing their translation procedure. At the preliminary stage two questions were asked to find what norms are applied in subtitling of Iranian and American films and to what extent they are different or similar. To do so, five Iranian films (subtitled in English) which were admitted to Cannes festival and five American films (subtitled in English) which won the Oscar prize were chosen to be analyzed. As in the field of translation studies norms are frequently used patterns, through this research some patterns were extracted that were applied by translators in the course of translating challenging concepts. The extracted patterns are: 1. the informal form is replaced by formal one; 2. the social dialect is rendered as it is uttered; 3. the local dialect is identified in brackets; 4. the CS item is replaced with a proper target CS item; 5. the CS item is manipulated to be understandable; 6. the CS item is preserved intact; 7. verbal-visual signs are not

subtitled; 8. songs are subtitled; 9. songs are not subtitled. The analysis of the patterns extracted from the instances provided the researcher with the information to find the answers for the research questions. The norms that were applied in subtitling Iranian and American films were “operational” norms and the similarities and differences of the patterns applied by subtitlers were justified by “initial” norms of translation.

The impact of ideology on translator’s lexical choices in translation of political-Journalistic text.

By: Hamid Shamlow, Supervisor: Dr. H. Vosoghee, Advisor: Dr. H. Mollanazar, 2007, Tehran, P:169

This study carries forward the exploration of a relationship between ideology and translation in general and the impact of translator’s ideologically-loaded lexical choices on TL readers. There were two groups of participants in this study. First, the translators of Persian newspapers who translated from English to Persian the pieces of political news. Second, participants of a survey who were asked to respond to a two-part questionnaire. The second group of participants were also professional translators with sufficient experience in the English-language newspapers of Iran. The first part of the questionnaire tested the political knowledge of the respondents. The second part of the questionnaire was based on the performance of the professional translators whose translations were published in the Persian dailies. Participants who scored high in the first part of the questionnaire also did well in diagnosing the ideologically-loaded lexical choices of translators. Pearson’s correlation coefficient strongly supported the strong positive relationship between two variables of political knowledge and diagnosis of manipulated lexical choices. The results and findings of the study strongly suggest the relationship between translator’s ideology and his/her translation of political pieces of news.

The investigation of strategies in translation of idioms and expressions in Dubbed films from English to Persian.

By: Kambiz Khandabee, Supervisor: Dr. H. Vosoghee, Advisor: Dr. F. Farahzad, 2007, Tehran, P:120

This paper deals with the strategies used for translating idioms and fixed expressions existing in two feature films from English to Persian. The main objectives of the research are to analyze the strategies at work in the translation of these idioms and fixed expressions and to find out the extent of correspondence between the source text and the target text. Strategies outlined by Peter Newmark and degrees of correspondence suggested by Davies’ are used in this study as benchmarks for determining the translators’ tendencies for translating idioms and fixed expressions, i.e. source text-oriented or target text-oriented. Frequency analyses of the strategies and degrees of correspondence were performed. The analysis revealed that the idioms and fixed expressions are rendered mostly using “cultural substitute” strategy and the highest degrees of correspondence between source text and target

text are “syntactic correspondence” and “meaning correspondence”. It was, therefore, found that translators have a tendency toward target text culture.

Study of Nature of Misinterpretation in Persian to English consecutive interpreting by EFL teachers: A case study.

By: Vorya Dastyar • Supervisor: Dr. F. Farhzad • Advisor: Dr. H. Vosoghee • 2007 • Tehran • P:168

Interpreting is per se a technical branch of translation studies, on which quite a number of studies have been done worldwide; however it ignited the researcher to study on the concept of “misinterpreting” and its most common causes in the process of interpreting from Persian to English by EFL teachers in universities and language institutes of the city of Sanandaj.

In this regard, 30 cases (20 males, 10 Females) volunteered to sit for an experimental test which was a Persian interview selected by the researcher from Jame Jam newspaper (published in January 10th, 2006). The text was read aloud sentence by sentence (the meaningful unit of discourse at least ended by full stop within the text of the interview) by the researcher to the case subjects while they were supposed to write down their interpretations in English after a 15-second stop following each chunk.

Having analyzed the interpretations based on Weber’s criteria for a good interpreter (1984), the researcher came across a seven-item list of most common causes of misinterpreting in the process of interpreting by EFL teachers.

The results showed that interpreting is not a merely linguistic based process. Extralinguistic factors are also involved in the process of interpreting. Beside these two factors, training in interpreting proves to be absolutely essential, so that full-communication of a certain message is achieved.

Translation of colloquial expressions in English into Persian subtitle films.

By: Hussein Barzegar • Supervisor : Dr. Babaei • Advisor: Dr. Ataei • 2008 • Tehran • P: 146

In this study, efforts have been made to investigate the strategies used in translation of colloquial expressions in English language films subtitled into Persian. The colloquial expressions were classified based on the combination of taxonomies presented by McCrimmon (1963) and Holmes (1992).

The data was gathered from two American comedy films: *Midnight Run* and *Liar Liar* which were subtitled into Persian. To gather the required data, the two mentioned films were viewed and their original transcripts were used. Then, the colloquial expressions of the films were detected and with regard to Persian subtitles, the strategies used in translating them were identified.

The analysis of the data gathered in the present study indicated that the following strategies were employed by Persian translators in dealing with colloquial

expressions in subtitling process: colloquial translation or transfer, deletion, translating into expression with higher degree of formality, paraphrase, condensation or under-translation, semantic equivalent, addition or over-translation, mistranslation, and translating into expression with lower degree of formality.

Domestication and foreignization in translation of imperial units of measurement and currencies from English to Persian.

By: Solmaz Alizadeh, Supervisor : Dr. A Golie, Advisor: Dr. H Vosogh, 2007, Tehran

Domestication and foreignization are two key issues in any translation project and there are various factors which determine choosing one or the other. In this study the domestication and foreignization dichotomy is investigated in the translation of Imperial units of measurement and currencies from English into Persian. The corpus is ten 19th century novels and their translations into Persian. All samples of Imperial units and currencies are found in the corpus. First the translation procedures applied in their translation have been determined and they are classified as domesticating or foreignizing strategies. The frequency, relative frequency and percentage of applying each procedure and consequently each strategy is determined. It was hypothesized that domestication is the prevalent strategy used by the translators and at the end this hypothesis was partially confirmed with the corresponding results and findings.

Corpus-based study of units of translation in English-Persian Literary translations.

By: Zohreh Shahrestanee, Supervisor: Dr. F. Asady, Advisor: Dr. H. Mollanazar

This study deals with descriptive approach in translation studies. In this study, the notion of “unit of translation” as a challenging issue in Descriptive Translation Studies (DTS) is addressed. Considering this notion from a product-oriented point of view as “the TT unit that can be mapped onto a ST unit” (Baker, 2001: 286), the researcher’s main concern has been to investigate a hierarchy of units of translation (UTs) proposed by Newmark (1991: 66-68) including word, phrase, clause, sentence, and paragraph. At the preliminary stage, two questions were raised to detect the most frequent UT adopted by the professional literary translators, and to explore the relationship between the UTs and the free-literal dichotomy in terms of the occurrence of unit/rank shifts or changes in the UTs in the move from the ST to the TT. To this end, a corpus of three famous English novels (originally written in English by the renowned authors) and two best-selling translations of each (done by professional translators) were chosen to be analyzed. Through a contrastive analysis, two hundred and ten coupled pairs of ST-TT segments were extracted from the first ten pages of each novel and its two translations based on establishing relations of equivalence between the ST-TT segments and adopting sentence as the major unit of analysis. The UTs adopted in the ST-TT segments were then identified. The obtained

results of the UT categories demonstrated that the most frequent UT adopted by the professional literary translators was sentence. The unit-shifts applied in the UTs were also signified. The statistical calculation of frequency of unit-shifts in each translator's UTs proved that the more frequent the occurrence of unit-shifts in the UTs of the translator is, the more deviated is his translation from the formal correspondence, the more different the size of his UTs is, and finally the freer his translation will be.

Key Words: Descriptive Translation Studies (DTS), units of translation, free-literal dichotomy, unit/rank shifts, equivalence, formal correspondence.

Code-switching in translation of classic English novels.

By: Maliheh Defnok, Supervisor : Dr. Asady, Advisor: Dr Babolee, 2008, Tehran, p: 140

Code-switching __ as defined by Auer (1998) as an alternation between two or more languages, dialects, or language registers in the course of discourse between bilingual people __ is considered as one of the controversial issues in translation studies. In the present study, three classic English novels were studied to explore circumstances under which code-switching had been practiced according to Blom and Gumperz's(1972) situational and metaphorical switching. As the results show, in addition to situational and metaphorical switching which are consequences of bilingualism, authors sometimes switch to another language to demonstrate monolingual speakers. Furthermore, throughout a comparative analysis of these novels and two translated Persian versions of each novel, different strategies employed by translators for translating switched codes were identified. It was also investigated which strategies could produce almost the same effect as the original text on the target-text reader by distributing a questionnaire to a group of 30 B.A. graduates and 10 M.A. students of English Translation. As the results show, those strategies which have been generally employed by translators are not preferred by target-text readers and could not produce the desired effect on them.

